

A Gyermek.

Hebbel Frigyes ifjúsága.

— Gyermeklélektani rajz. —

Írta s a budapesti adatgyűjtő szakosztály 1913. december havi ülésén felolvasta Szidon G. Károly, székesfevárosi felső keresk. isk. tanár.

Midőn ma arra vállalkozom, hogy egy kiváló német költő s drámaíró fejlődésének legfontosabb szakát: ifjúságát gyermektanulmányi alapon megvilágítsam és élete további lefolyását lélekrajzban ecseteljem, e kísérlet amellett tanuskodik, hogy a gyermektanulmány mint exakt tudomány ismert értékes hatásán kívül immár a lángész kérdésének megoldására, vagy legalább az életrajzi kutatás megtermékenyítésére felette alkalmas. Eljárásommal továbbá magának a nagy dramatikusnak is igazságot szolgáltatok, aki Lenauról írt bírálatában nyomatékkal hangoztatja, hogy egy költőnek teljes megértéséhez mindenekelőtt *«lélektani érdeklődés»* szükséges és aki egész munkásságával bebizonyította, sőt a *«Gyges»* befejezte után be is vallotta, hogy művészi eszményképeit, vagyis világfelfogásának eszméit mindenkor *«pszichológiai realizmussal»* igyekezett szemléltetni.

Az Északi s Keleti tenger közt az Eider folyó mentén a kis ditmarsch nemzet lakott, amely szabadságát paraszt köztársaság módjára évszázadokon keresztül meg tudta védeni a rá leselkedő nagyhatalmak ellen. Ennek a bátorlelkű, egyenes jellemű néptörzsnek egyik késő ivadéka a mi költőnk. Édesatyja Hebbel Kolos Frigyes, egyszerű kőműves-segéd 22 éves korában nőül vette a 4 évvel idősebb Schubart Anna Margitot, egy evangélikus lelkész szolgálóját Wesselburenban. Ide hurcolkodtak az asszony házikójába, amelyet jobbmódú gazdálkodó szüleitől örökölt. Itt a schleswig-holsteini mezővároskában született 1813. március 18-án első fiuk: Keresztély Frigyes.

A gyermeklélek titokzatos honába teendő búvárlataim-

Érkezett: 1914. máj. 14. I
18382.
XVIII. 5-96
Csoport
Lelki

ban az érdeklődést használok iránytűnek s szerinte igazítom majd hősöm minden léptét élete végső utjáig.

Vezérfonalul használtam Nagy Lászlónak az *érdeklődés lélektanáról* irt művének bővített német kiadását.

Az érzékleti érdeklődés.

A pólyás baba, anyjának sokféle külső szolgálata miatt, jobbára magára volt hagyatva és így szaporán örülhetett mozgásszabadságának, ami nemcsak testi fejlődését mozdította elő, hanem kedvezett érzésvilágának is. Az élénk benyomások mellett, melyek ilyenkor, főleg az első két évben hatnak a gyermekre, az érzelmi szuggesztió nagy tért foglal el. Ebbe a körbe sorozom a kis Keresztélynek, mint édesanyja szívesen nevezte, harmadféléves korában tett egyik nyilatkozatát. Akkor jött ugyanis János öccse a világra, s édesanyja, hogy a mindinkább lazuló háztartáson segítsen, egy más csecsemőt is volt kénytelen házába fogadni. A szegény asszony azonban sokat dolgozott lakásán kívül, így a két csecsemőnek gondozása a kis Keresztélyre volt bízva, aki ha nem bírt velük s a szigorú atya emiatt megfenyegette, szinte dacosan válaszolt: «Öcsémet fogom ringatni, de az idegent nem!» Ime első megcsendülése az akarat költészetének, más szóval egy valóságos drámának, amint ezt megtestesítette a költő későbbi külső élete, de amint ezt még hitebben visszatükröztette egész belső világa. Felelős foglalkozásával járó kellemetlenségei kedélyhangulatát eléggé elszomorították, minek következtében az önzése is kelletténél több táplálékot nyert; másrészt azonban hasznára volt mind a figyelem képzésében, mind az akarat fejlesztésében. A folytonos felügyelet a kis emberpárra alkalmat nyújtott továbbá a fiucska-dadának arra is, hogy a veleszületett alakító hajlamát, melyre később oly nagy szüksége volt, jó korán begyakorolhassa. Épp úgy kényszerült a játékokban is mértékletességhez szokni, illetén módon tehát már az *érzéki érdeklődés* idejében, vagyis abban a zsenge korban, amikor a gyermek hijával van a kisebbek iránt való részvét érzelmének, a komoly valósággal megismerkedni. Emberszerető foglalatossága, a játékszereket helyettesítő két csecsemő körül, mint látjuk, kezdetlegesen megalapozta Hebbelnek jövő erkölcsi világát.

A szubjektív érdeklődés.

Mikor védettjei nem szorultak többé a felvigyázóra, nemsokára az ottani gyermekkertbe kellett belépnie. Ezt valami Zsuzsánna nevű jött-ment vén kisasszony vezette, aki más megélhetés hiányában a pedagógiához menekült. A szükséges leckét, az olvasást, majd az írást s egy kevés katekizmust az ollóval szabta ki s a rőffel mérte. Egyéb-ként egy támlás-székből parancsolgatott s pipázott, melynek szárát legfontosabb fegyelmi eszközül használta. Egy öreg cselédet is alkalmazott, aki neki a testi fenyítésekben segített. Hogy miképpen fejlődik a kised lelke, arról persze a két női személynek leghalványabb fogalma sem volt. Ezért ők kis barátunk legjellemzőbb élményeit s lelki életének legfontosabb mozzanatait észre nem vették, azokat nem gondolták.

Elsősorban egy különös mozzanat érdemel említést. Amint Keresztélyünket édesanyja az iskolába beiratta s a gyermek a szabad levegőtől nagyon is elzárt szobában télenül ülve hallgatta az aggszűz prédikációját, ültében felpillantott s szeme éppen egy vele szemben ülő leánykára esett, akibe nyomban beleszeretett. Önéletrajzában értesülünk a hatásról, melyet a kis Voss Emilia reá tett. Ott olvassuk többek közt ezt: «Szenvedélyes reszketés vett rajta erőt, a vér szívéhez tódult, de a szégyenlősség érzete (ellenérzelem) is vegyült első érzésébe, amiért oly gyorsan lesütötte megint szemét, mintha bünt követett volna el. Ez időtől kezdve mindig Emiliára gondolt. Az iskola, melytől azelőtt úgy félt, legkedvesebb tartózkodó helye lett, mert csak ott láthatta őt.» Ez a csakugyan titokzatos esemény a kis Keresztély korafejlett belső élete mellett szól, amelyet élete első három évének már vázolt sajtóságos körülményei, s legutóbb a külső tétlenség mesterségesen tápláltak. E gyermekszerelem tüzes érzékisége csalhatatlan jele és kísérő jelensége a túlkorai, tehát abnormis nemi iránynak is. A pszihoneurológia a mi esetünkre vonatkozó diagnózisát az *infantilís kényszer neurozisan* állapítja meg. De én azt hiszem, ez nagyjában tartós szubjektív rokonszenv, tehát belső érzelem is, mely egy szokatlan külső ingerből mint reális ösztön támadt. E lélektani véleményemet támogatja a fenti életrajzi idézetnek

azon végmondata, hogy «e vonzalma sok különböző fázison ment keresztül». Mindez események tehát hozzájárultak a belvilág korai s abnormis jellegű kialakulásához.

A kisedet érettsége abban is nyilvánult, hogy az óvónője mindennemű pártosságát és részrehajlását rögtön észrevette. Szörnyen fáj a felvilágosult gyermeknek az a sok igazságtalanság és méltatlanság, melyeket itt tapasztalt; e tudat nagyon korán kizökkentette őt a gyermekkor bűvköréből. S tán azért nem irt Hebbel soha tiszta pedagógiai dolgokat, mert már az óvóban kezdett csirázni benne azon szomorú, de való meggyőződése, hogy az iskola, mint nyilvános nevelőtényező, sehogy sem képes a kor követelményeinek eleget tenni, ellenkezőleg már csirájában megfojtja a személyiség természetes fejlődéséhez szükséges, lassan érő erőket.

Egy harmadik körülményről is meg kell emlékezni, mely már itt a gyermekkertben hozzájárult a fiú tulajdonképpen emberi önállósága felébresztéséhez. Eddigélé ugyanis azt hitte, hogy minden, ami körülöttünk történik, a szüleitől, főleg az atyjától származik. De amint egyszer hirtelenül szörnyű zivatar kerekedett, elvesztette a naiv, misztikus bűbajt, nyert azonban helyette vallásos szikrát, ugyanis szemtől-szembe vélte látni az urak-urát a mennydörgés és villámlás nyilvánulásaiban.

Az elébb szoltunk a fiúcska korai érzelmességéről, ez utóbbi esemény pedig a kis Keresztélynek korai reflexív (elmélkedő) természetére vall. Mindenesetre különös s gyermeklélektanilag ritka eset, hogy e korban benne egy hatalmas külső természeti jelenség a vallásos tudatot, az igazi isteni hitet képes létrehozni.

Ujra hangsúlyozzuk, hogy a kis Keresztély a szubjektív érdeklődés korában, a kisedóvóban teljesen nélkülözte a természetes fejlődés egyik fontos tényezőjét, az alkotó foglalkoztatást. Pedig erre meg volt benne a hajlandóság, amennyiben fantáziája szabad képzetkapcsolódásai minduntalan működtek s rendkívül élénkek voltak.

Maga beszéli, hogy odahaza nemcsak este az ágyból látott «a szoba minden zugában csúszó-mászó alakokat és arcokat, hanem nappal is szokatlanul erősen dolgozott képzelete.» Ekkor kezd már Keresztély a szeme előtt levő «teafazékról» rímeket faragni. De különösen az illúzió felé terjeng a kép-

zelete, így a fiú atyja botját használta lovaglópáripának, ellenben a székláb meg az ágytakaró mindenkor ijedelmet gerjesztettek benne. Mindez azt mutatja, hogy a szubjektív érdeklődés e korszakában az ő belvilága igen fogékony volt. Benne a külső benyomások nemcsak külső tevékenységet váltanak ki, hanem élénk és mozgalmas képzetkapcsolódásokat is. Erre vonatkozólag maga is helyesen jegyzi meg: «A tárgyak maguk nem lehetnek itt irányadók, hanem az árnyékuk, melyet vetnek.» Ehhez járul, hogy a környezete nem érti, sőt csaknem mindig félremagyarázza a dús fantáziával megáldott gyermeket, ezért abba a kényszerű helyzetbe kerül, hogy leplezett énjét titkolni kell, vagyis külsőleg tengődik, de belsőleg annál többet él. Ez a körülmény azonban jellemére is hatott. A magam részéről tisztán látom, honnan ered Hebbel jellemének amaz elmélkedő, kételkedő és gyakran bizalmatlankodó vonása, mellyel nemcsak idegenek, hanem önmaga irányában is viselkedett.

A szubjektív korszak jellemző önzése sem hiányzott Keresztélyből. Sőt, úgy látszik, ő abnormisan sokat foglalkozott a saját énjével, többet, mint más gyermekek. Ilyen egocentrikus elágazása a képzeletének abban is nyilvánult, hogy kivág egyes nyomtatott betűket és összeállítja nevét belőlük. Fantáziájának e sokféle tevékenykedéséből, mely mintegy szelleme és kedélye egyensúlyát eredményezte, lelkének még másminemű kutatását is meg lehet kísérelnünk. Éjjel például többször ugyanegy álom környékezte, t. i. az, hogy «a jó Isten ég és föld között kötelet feszített s maga mellé vette őt és hintáztatta.» Nappali nagyzóló vágyainak, de az istenkereső rejtett munkásságának is egyenes folyománya ez az álom. Egyébként az álomvilága egész életén át elsőrangú szerepet vitt nála.

Nem szabad mellőznöm azt a tulajdonságát sem, hogy már kisdéd korában nagyfokú érdeklődést mutatott az állatok és növények iránt. Ez úton tág teret engedhetett külső tevékenységi érzelmeinek, ami a normális út felé terelte abnormis túlzásokkal fejlődő szubjektív életét.

Nem hallgathatom el végezetül azt a sajátosságát sem, hogy hihetetlen undorral viselkedett a csunya dolgok iránt. Így bármely csontot is talált, legottan elásta. A «borda» szót még a katekizmusból is karmával tüntette el. Viszont egyes

szavakat, mint liliomot, tulipánt, őszi barackot szeretettel betűzgette és hangoztatta. A tetszés és nemtetszés érzésének nem közönséges megnyilvánulásai voltak e tények, hanem valóságos gerjedelmek, amelyek a szubjektív lelki világ túlságosan emocionális (indulati) jellegéből magyarázhatók.

Nagy fontosságot kell tulajdonítanunk a környezet befolyásának is. A kis Hebbel atyjához eleinte elég gyengéden vonzódott, idővel azután mind nagyobb közömbösséggel húzódott el tőle, anyját mindenkor őszintén szerette. Rokonai nem igen hatottak rá, de annál inkább házikójuknak két lakója, akik mindig boszorkányokról és kísértetekről meséltek neki. Az egyik szomszédjuknak sógorai meg rablókról és katonai kalandokról regéltek. Kis barátunk kéjelgett e csodavilágban, mely neki az élet felette szűk valóságát kissé kitágította. Kis szobájuk butorzatában Hogarthnak az angol festőnek «Az elvesztett fiú» című képére kell figyel-nünk, mert szerintem a füsttől elbarnult olajnyomat szolgált első inspirációul, vagy legalább szemléltetőül arra, hogy a művészi hajlandóságú gyermek ösztönszerűen esztétikai kép-zeteket szívjon magába.

Az objektív érdeklődés.

Csaknem abban az időben, midőn a fiúcska az elemi iskolába került, szülői is kénytelenek voltak kezeskedésből folyó adósságuk miatt kis házukat otthagyni. Ez a változás elsősorban az atyját keserítette el, akinek szomorú kedélyhangulata az egész családra átragadt. Az iskolában is érezte a kis Hebbel-fiú szegénységüket, úgyszólván csak az árvaház-beli pajtások tekintették őt egyenrangúnak. A társadalom részéről is sokat szenvedett. Elég volt egy kertrácsozathoz közelednie, már ráförmedt a tulajdonosnője: «Takarodjál, különben kutyakorbáccsal űzlek el». Ekkor, fűzi hozzá a költő, ébredt fel «az első proletárérzés a gyermekben», lélek-tanilag szólva, az önérzelem fejlettebb foka, mely hüpernor-mális (koraérett) gyermekeknél jó korán támad.

Ez a hirtelen rangváltás az eddigi álmodozó csepp-ségből szinte nagy, küzdő embert faragott. E fordulat a peda-gógiai pszichológia szerint tulajdonképpen fejlődésbeli nyere-séggel járt a gyermekre nézve, aki most az objektív s az

azt követő állandó érdeklődés fokát érte el, amikor az ideá-
lizmus hátraszorul és helyét a reális tevékenységnek engedi
át. A gyermek is megérti lassan a létért való küzdelmet,
amely ellen mindenütt, tehát az iskolában is annyira-ameny-
nyire védekeznek. Hát bizony Keresztély is résztvett azokban
a veszekedésekben, amelyek a leckeórák szüneteiben kez-
dődtek s a tanítás után a temetőben fejeződtek be. E korban
mindenfelé irányul a gyermek figyelme, tudásvágya folyton
nő, amivel az iskolának, mint a jogosult igényekkel számolni
kell. Lássuk tehát, hogy a wesselbureni elemi iskola miként
tett eleget a követelményeknek?

Mit Goethe önéletrajzában a közös tanításról mond,
hogy a tanítók slendriánok voltak, az oktatás pedig sem a
lélekkel, sem a szívvvel nem törődött, mindez a holsteini
iskolákra is vonatkozik, ahol a tanintézetek magánjellegűek
voltak. Ezekben hosszú ideig a bot és nem a tanuló állt az
előtérben. Végre valahogy kis rendet teremtettek és meg-
hívták tanítónak a közeli Eiderstedtből Dethlefsen Ferenc
Keresztélyt. Az ujonnan felépült osztatlan népiskolában, ahová
száznál több tanuló járt egyszerre, nyerte a kis Hebbel fiú
első s hozzátehetjük, egész iskoláztatását. Az olvasást már
a gyermekertől hozta magával, de itt is csakhamar meg-
győződtek ritka tehetségéről, úgy hogy a lelkész az első
látogatása alkalmával az első padba, mint afféle díszhelyre
ültette. Ezt az elsőségét azután mindvégig megtartotta. Az
akkori tanítás természetesen nem szemléltető, hanem pusztán
fogalmi alapon történt. Az összes tárgyakat sablon szerint
magolták. Az egyéniség főértékével korántsem törődtek.
Hiszen maguk a tanítók is minden szakképzettség híján
voltak s a műveltség alacsony fokán álltak. A gyermekek
már hétéves korukban részletesen leírták a Vielicska-sóbá-
nyát, de a mindennapi gabonaneműeket egymástól megkülön-
bözíteni még sokkal később sem tudták. «Az ifjúságnak»,
mint a költő mondja, «mindent kell tanulnia, csak azt nem,
mire szüksége van; a pedantizmus hallgatással mellőzi a
legsúlyosabb dolgokat». Mennyit szenvedhetett a koraérett fiú
ily helytelen módszer miatt. A tanító előtt ismeretlen terület
volt a lélek-élet s fejlődéstan. A tanuló jóformán egyedül
tanult s így leginkább azzal foglalkozott, amit kedvelt.

Keresztélyben teljesen megvolt ugyan az objektív érdek-

lődést jellemző külső ismeretvágy, a tanulás szelleme, azonban lelkének alap-jellemvonása, a szubjektivitás, ekkor is felszínre tör. Míg más gyermekek lelki élete e korban a külső tevékenységekben merül ki, addig Keresztély inkább belső jellegű pozitív alkotásokra törekszik. Keresztély már tízéves korában a rímeléstartól a prózai műkedveléshez hajlik, belekezd egy «Evolia» című rablódrámába. Ezzel egyuttal az önfegyelmzés fokára emelkedett.

Igen sok (szubjektivebb természetű) és élénk fantáziájú gyermek szeret 10–12 éves korában szindarabot játszani. Keresztélyben ez a tevékenység fokozott arányban nyilvánult, valószínűleg az élénk szubjektivitás s az alkotó fantáziának az ösztöni sötétségből feltörő hatalmas erejénél fogva.

Valami istállóban szinpadot rendezett be, belépti-dijakat nem szedett, hanem lottójátékkal meg képfestéssel gombokat keresett. Ezeket aztán pénzzé váltotta be, hogy mécszet vehessen és a kamarát megvilágíthassa, ahol éjjelenként az előadandó darabokat összetákolta. Annyit tudunk, hogy majdnem valamennyiben Bonapartét szerepeltette. Darabjaihoz a tárgyat tanítójának kis könyvtára szolgáltatta, amelyet ő azért használhatott, mert szabad idejében megint csak úgy, mint hátulgombolós korában, Dethlefsenénél dadáskodott, de ezuttal már inkább a könyvek érdekelték, úgy hogy nem egyszer odakiáltotta neki Dethlefsen úr: «Már megint kint van az ajtón a bölcsővel!» Leleményessége ráterelte ugyan figyelmét a haszon eszméjére, de a hasznosságnál sokkalta nagyobb mértékben sarkallta őt munkásságra lelkének esztétikai vágyódása, mely érzelme különben már a megelőző korban ösztönösen és indulatszerűen mutatkozott. Ez a vágyódás már a templomi karéneknél való részvételében is mutatkozott, de ott még csak az észrevevés formájában. Holott most már képzetté lett, benső énje immár élvezni is kezdte magánszorgalmának gyümölcsét. Rajzolni nagyon szeretett, sőt azt külön is tanulta egyik barátja atyjától ingyen. Rajzolása éppen azért, mert egy alapvető lelki vonásának, az esztétikai érzelmének kifolyása volt, nem mutatott efemer életet, hanem megmaradt serdülő korában is. Szexuális ösztöne szintén folyvást tágul, még pedig úgylátszik, ha nem is perverz, de mindenesetre feltűnő irányban; ehhez tartó-

zik egyebek közt azon különös sajátsága, hogy szeret koporsókat érinteni és a temetőben tartózkodni.

Arra a kérdésre, vajjon az akkori tanítás megfelelt-e a követelményeknek, határozott nemmel felelhetünk. Az állandó érdeklődést ez sehogyan sem tudta létrehozni. Sokfelét tártak fel a tanulók előtt, anélkül azonban, hogy tiszta képzeteket nyújtottak volna. A tanító nem rendelkezett az ahhoz szükséges ismeretkörrel, vagy személyes képességgel, amelynek segítségével kitűnő tanítványa szervezeti fejlődését előmozdíthatta, egyéniségének alapzatát szakértelemmel megerősíthette volna. Tanítója mindamellett iparkodott kedves tanítványa jellemét, lelkiismeretét, helyesebben szólva, önbizalmát kedvezően befolyásolni, sőt alkotó tulajdonságait az énekben s rajzban a mértéken felül méltányolni.

A fiú kitűnő bizonyítvánnyal búcsúzott el az elemi iskolától, abban a reményben, hogy valami csoda folytán tovább folytathatja iskoláztatását. De csakhamar csalódott. Szegény atyja nem küldhette gimnáziumba, azért saját mesterségére fogta. Így a fantasztikus fiú vérző szívvel kényszerült nap-számba menni. Nem egyszer látták, amint a szürke munkásruhába öltözött kőműves-inas a mézskanalat félretéve, kivett valami könyvet s rejtett helyre lopódzva, önfeledten olvasott. Ime, látjuk, miként származik a fiú *állandó érdeklődési iránya* a lélek belső erőiből s tartalmából, amelyet a külső körülmények sem tudnak igazítani, sőt a belső irány a külső körülményeket széttöri. A «komédiáns», mint apja csúfolta, nem haladt elő a kőműves-szakmában, amiért azután földművességre, majd kereskedésbe adták, míg végre atyja belátta, hogy «semmire sem képes».

Ezen hasztalan kísérletezések közepette következett el a küzködő gyermek életének 14. esztendeje, s készülődtek a konfirmációra. Ekkor szüneteltek tán kis ideig az izgalmas jelenetek a rideg atya és a kapa-kaszakerülő elsőszülöttje közt. A konfirmációi tanulás arra indította a bensőségekre hajlandó vallásos család gyermekét, hogy még jobban bele-mélyedt a hittanba. Ez a körülmény még öntudatosabbá és erősebbé tette benne a tanulni vágyást. Milyen áhitattal fordulhatott a kétségbeeséséig hajszolt fiú Istenéhez, menekülésért könyörögvén siralmas helyzetéből.

Egyelőre még csak édesanyjában s tanítójában talált

védőire. Ez utóbbinál, tanítójánál, töltötte mindig szabad idejét olvasással, amiért is ezen időt, addig, míg végre élet-pályára akadt, afféle továbbképző-iskolának tekinthetjük. Minthogy valami jövőről számára mégis kellett gondoskodni, az apa és fia közt tetőfokára hágott a harc. Ekkor azonban a végzet egyszerre egész váratlanul közbelépett. A világgal teljesen meghasonlott atya hirtelen megbetegedett, fia ott virrasztott betegágyánál és fohászzkodott az Istenhez, hogy legalább még egy hétig tartsa meg atyja életét. Az ég meghallgatta a bűnbánó gyermek kérését, s az atya egy heti további szenvedés után elhunyt. Nagyjelentőségű esemény ez a serdülő fiú jellemét illetőleg. A nagy esemény a fiú belsőseges lelkét mélyen megfogta, de nem az elzúllás felé terelte, hanem nagyobb erkölcsi tette indította; a lelkében rejtőző komoly erkölcsi tartalmat kiváltotta, felszínre hozta.

A logikai érdeklődés.

A megrendült fiú féltudatosságának félhomályából immár kiemelkedve, teljes erővel igyekezett valami hivatás után. Ebben is segítségére lett szeretett tanítója, ennek közbenjárásával kapott alkalmazást az ottani járáskapitányságnál. E rendőrbiróságnál, ahol mindössze a titkárságig vitte, töltött nyolcadfél esztendőt. Ez volt tehát az ő közép-, illetőleg életiskolája, ott kellett neki dolgoznia s közben magánúton a legszükségesebb iskolai ismereteket is elsajátítania. Következett a logikus érdeklődés korszaka, midőn az ifjú az események benső összefüggését keresi. Az elvont gondolkodás munkájában sokféle akadály, főleg az ivaréréssel jelentkező és hatalmaskodó nemi ösztön, tornyosul elébe. Ezeket a folytonos elfoglaltsága győzte le legbiztosabban. Azonban a felgerjedő nemi ösztönök, a nagy társadalom iránt fellépő érdeklődés s az eszmékért való rajongás az ifjúban rejlő erőket kibontakoztatják s komoly alkotásokra indítják. Ugyanis 16 éves korában már komolyan kezd verselni. Az ottani ifjak, mint a fiatal tanító, gyógyszerészgyakornok, irnok, hozzá fordulnak alkalmi költeményekért. Multságokra, családokba hívják, mindenütt elismerik költői tehetségét. De nemcsak versben és prózában, a mesében és elbeszélésben,

hanem a drámában is hoz létre kisebb nagyobb termékeket. Az ottani hetilapok szívesen közlik dolgait.

Ezek a sikerek s a lobogó erő érzése teljes erővel világosságra hozzák benne az önérzetet, a magasabb életcélt. Minél jobbat alkot, annál fojtogatóbb lesz neki az «állami lakás», hol a főnöke még mindig csak a koldust látja benne. Szabadulni szeretne tehát minél előbb a «szolgaságból». Tesz is erre sok kísérletet. Először színésznek akar menni és e célból Hamburgba rándul egy színigazgatóhoz. Amint ez nem sikerül, Uhlandhoz, majd Öhlenschlägerhez fordul, sőt Görögországba is elmenne, csakhogy akadálytalanul fejlődhessék. Közben latint is tanul s szünetlenül küldözget verseket és prózai termékeket most már a hamburgi lapokba. Egy ottani divatlap szerkesztőjének, Schoppe asszonynak végre sikerül számára néhány jóakarót szerezni. Ezért is 1835 márciusában a Hansa városába költözködhetik.

Mint látjuk, gimnáziumba nem járhatott. E körülmény azonban nem igen volt hátrányára. Mert hiszen a gimnázium, amelynek a tömegtanításhoz kell alkalmazkodnia, jobbra csak egyforma képzettséget tud nyújtani. Sok izben olyan szellemi nehézségeket ró a tanítványokra, amelyek ellene vannak a fiatalság egészséges fejlődésének. Akkortájt a gyermekek valóságos alakok, vagy számokként szerepeltek s leginkább elméleti, tudományos szempontok irányították a csaknem tisztán elvont oktatást. Ez pedig nem igen ösztönözte a fiuk külső tevékenységét, a belső mozgalmasságát pedig még kevésbé. Az érdeklődés sokoldalú érzési motívumaival számolni csak alig, az ösztönszerűen nyiló esztétikai érzelmeivel egyáltalán nem tudott. Ezen száraz oktatással szemben az autodidakta Frigyesünk sokkal jobban járt, mert módjában volt az önállóság után törtető egyéniségét a külső befolyások ellenére lényéhez és viszonyaihoz képest érvényesíteni, fejlődését korlátlanul és egységesebben irányítani. Az akkori gimnáziumi oktatás tudvalevőleg sémák szerint ment végbe s a túlnormális igényekkel természetesen nem törődhetett. A középiskola célja, hogy a tanulók tanulják a kimért tananyagot, de hogy ezt fel is dolgozzák, ez már nem tartozik a munkakörébe. Mindamellet vannak a nyilvános iskolának jó oldalai is, amelyeket az irnok Hebbel nem élvezhetett. Visszamaradt a klasszikus nyelvekben és a

matézisben. Ehelyett és egyéb melléktárgy helyett elsajátította az alkotmánytant, kereskedelmi és ipari dolgokat, szóval a gyakorlati emberi ismeretek sok ágát-bogát, melyek alkotó lelkére felette kedvező hatással voltak. Az irodalmat és világtörténelmet alaposabban s részletesebben ismerte meg, mint egykorú barátai az iskolában. Képzeletét szabadabban és előnyösebben működtette odahaza saját maga választotta olvasmányaival s költészeti munkálkodásaival, mint ezt esetleg az iskolában tehetné volna. Szellemének átható tényezője most saját vallomása szerint: *az akarat*.

Megkezdődött Frigyes életének az a korszaka, amikor az élet árjába belesodródott, az élet ide-oda hánytá-vetette, az események gyorsan következtek egymásután. De a változó külső körülmények nem tudták eltéríteni az öntudatra ébredt ifjút belső életcéljától. Az *akarat* uralkodott a külső kedvezőtlen körülményeken.

Az érettségi bizonyítvány helyett másoló-oklevelet kapott, ezzel indult világnak azzal a kitűzött céllal, hogy mint mondja: «Költői fejlődése, mely itthon meg van akadva», szabadabb teret nyerhessen. Tanuló- és vándorévei első állomásán, Hamburgban kezdett újra latinul tanulni a gimnáziumban, de itt sem tudott eredményhez jutni, jóllehet a szabályokat versbe szedte; mert idejének nagy részét az ottani gimnázium önképzőkörében töltötte, ahol 6 hónap alatt 22 bírálatot s felolvasást tartott, köztük egyet «Körnerről és Kleistról», amelyben megtaláljuk egész későbbi esztétikai és dramaturgiai felfogását. A vizsgáztató tanár azonban könyörtelenül megbuktatta a vizsgán. Ez a kontár pedagógus nem vette tekintetbe azt, mit a jelölt neki mondott, hogy a hiányzó ismeretek gyanánt kárpótlást nyújt, olyat, melyet az «egyénisége jogosultságával» megokolt. Az ő férfias lénye különben is sokat szenvedett itt a kosztnapok és alamizsnák okozta lealázások miatt, továbbá a Lensing Erzsébettel kötött barátságát is kaján szemmel nézték; amiért is nem tehetett egyebet, minthogy szülővárosán át, ahol édesanyját meglátogatta s utóljára látta, tovább indult, még pedig Heidelbergába azzal az eltökélt szándékkal, hogy tovább tanul s mindent elkövet, hogy egy célszerű pályára előkészítse magát.

Az egyetlen csak rendkívüli minőségben hallgathatott jogot. Bizonyára a serdülőkori emlékek kötötték még mindig

a joghoz. Szorgalmasan járt el az előadásokra, bár őt a jogtudományoknak lélektani oldala érdekelte csak. De a tanárai sorában akadt egy Thibaut nevű, aki úgylátszik, értett a diáklelkek búvárlatához; ez nyíltan mondta neki, tegyen le a jogtudományról, mert másra született.

Félév multával tovább ment Münchenbe, itt is beiratkozott ugyan, sőt hallgatott is több tárgyat, de tulajdonképeni célja már a költészet fokozottabb művelése, amiért is nemsokára a joghallgató címet az irodalmáréval cseréli fel. Teljesen szakított a mult emlékeivel. Sorra alkot novellákat s nagyban dolgozgat és olvasgat az első nagy drámája számára. Amellett valósággal koplal, meleg ebédhez soha nem jut, mert műveit egyelőre értékesíteni nem tudja, hamburgi barátja pedig nem képes őt bőven támogatni. A szünidőt is ott tölti, honnan is vett volna pénzt, hogy hazautazzék. Legnagyobb öröme az volt, hogy egy régibb adósságát behajthatta s édesanyjának elküldhette, hogy egy esztendőre való házbérét törleszthesse. Ime, megjelenik előttünk a férfi a hálaérezelmével s az elhagyottat segítő cselekedetével. Egyedüli mulatsága, hogy élvezi a természet szépségeit és a muzeumokban meg képtárakban időz.

Csak egy jó barátja volt: Rousseau Emil nevű bölcsészethallgató. Vele még a Neckar melletti városban ismerkedett meg s ő szintén a múzsák szolgálatába szegődött.

Összegyűjti költeményeinek legjobbait, 113 darabot és elküldi Uhlandnak, s ámbár ez nem szerez neki kiadót, mégis jövőt jósol az ismeretlen tisztelőjének. Nem esik kétségbe a sikertelenségen, mert mint naplójában írja: «A költészet a vallása, mely az igazsághoz vezet.» Épp a legválságosabb helyzetében, midőn hihetetlen hősiességgel küzd sujtoló sorsa ellen, érik a legsúlyosabb csapások. Édesanyja 1838. szept. elején váratlanul meghal. «A szive e hir hallatára megdöbben, szelleme le van bilincselve», amint naplójában írja. Édesanyja jelleme csaknem egészében altruisztikusnak mondható, ezt táplálta szangvinikus vérmérséklete, támogatva a rokonézés, hűség, nyíltszívűség és igazságszeretet érzelmeitől. Édesanyja halála mélyen meghatja ugyan, de nem okoz életében fordulópontot, mint serdülő gyermekkorában atyja elhunytá.

Még erősen vérzik mély sebe, mikor rövidesen egyetlen diákbarátja, Rousseau is a sirba dől.

Minthogy a jogi tudományokkal végleg szakított, nincs itt keresnivalója többé s ezért végre három évi otlitéte után újra kezébe veszi a vándorbotot. Egyelőre azonban visszamegy Erzsébet barátnőjéhez Hamburgba. Ime, mélyebb érzelem mint egy-egy lépésének tényezője, irányítója. Lénye immár a diákélet bevégeztével igen jelentékeny fordulóponthoz jutott, oda, hol az egyéniségtől a személyiséghez vezető fővonások igen látható alakot nyernek. Irodalmi, illetőleg költői hivatása meg volt pecsételve, öntudata és önérzete arany betűkkel ragyogtatták a fényt, jól pengő pénzre azonban még nem válthatta be.

Álmai az Izar mellett nagy erőt vesznek rajta; a mai pszichoanalízis magyarázataival feltűnően egyeznek. Elég itt csak egyet megemlítenünk. Egy ízben hivatalnoki munkájáról álmodik s ebből így következtet: «Az emberi lélek csakugyan csodálatos lény és az összes titkainak középpontja: az álom... Benne a lélek megváltozott mértéket és súlyt használ, miáltal a benne és körülötte levő dolgok jelentőségét meghatározza; hat a régi módon, de nemcsak más anyaggal és elemekkel, hanem más módszerrel is». Különbséget tesz a gondolat s az érzelem között. Az utóbbiban találja az élet és a világ jelenségeinek tulajdonképpen ösztönzését. Az érzékiséget, mely habitusának vörös fonala, olyképp iparkodik szublimálni, hogy mint a szellem klaviaturáját fejtegeti. A jellemet most az akaraterő olcsó tényezőjének tartja, a patológiát pedig magasabb filozófiának bélyegezi. Az állatok iránti érdeklődése pedig fokozódott benne, így azon töri fejét, miként lehetne elefántot, kigyót és bogarat erényessé tenni.

S mindinkább tökéletesedik fejlődésében, annál tisztábban érzi, hogy az ifjúsága befejeződött, vagyis mint művész is elérte azt a pontot, amelyben «isteni és emberi erő egymást semlegesítik».

*

Néhány mondatból áll csupán Hebbel férfikorának összefoglalása, hogy aztán róla mint összberről képet, helyesebben szólva, rövid lélekrajzot nyujthassak. Visszatérve Hamburgba, itt nemsokára végre napvilágot látott első drámája: Judit. Megélhetést nem biztosított ugyan neki a darabja, de szerzett legalább annyi jóakarót s általuk a dán királytól ösztöndíjat, amellyel két évi tanulmányutat tehetett

Francia- és Olaszországban. Onnan eladósodva, lerongyolódva érkezett Bécsbe, ahol — ahelyett hogy szándékát megvalósítandó visszatért volna Németországba — a vak véletlen folytán örökké letelepedett. A császári fővárosban kötött művészházasságot Enghaus fiatal tragikával. Látjuk a szerelem fokozódó befolyását, a férfikorban már mint a sorsot eldöntő tényező szerepel. Itt a Duna mellett szerkesztette 18 esztendőn át sok híres munkáját, itt érte el élete delén, 50 éves korában a halál.

Az orvos, ki hulláját boncolta, meglepetéssel látta, hogy teste belső alkatra nézve ritka női képződésű. Ime szervezete jelképezi egyéniségét, azaz alaptermészete jó eleve megszabja rendeltetését; ezt tudva, nem fogunk többé csodálkozni azon lelki finomságon és szívósságon, mely a költő egész magán és művészi életét jellemzi. Természete a cholерikus és a szangvinikus vérmérséklet keveréke volt, melyet Herbart «tevékenynek és boldognak» nevez; én azonban ezt csak annyiban alkalmaznám Hebbelre is, amennyiben őt nem a szív, hanem az ész emberének tartom. Ha leleselkedünk arra a folyamatra, vagyis azon fizikai s fiziológiai változásokra, melyek Hebbel bensejében költői alkotása közben lejátszódtak, akkor motorikus típusnak mondhatjuk, amelyben a látó típusnak elegendő, a hallóénaк elenyésző kevés szerepe volt. De szellemének reakcióképességét tekintve, Ostwald tana szerint klasszikus típus ő s mint ilyen végső megerősítéséig száll síkra műveinek vezéreszményeiért, amelyekkel az emberiségnek szolgálni iparkodik. «Összlényének kulcsa saját maga szerint az, hogy ő mindig olyan, mint a többi ember, ha lázas.»

Gyermektanulmányozás az óvóban.

Irta: Forgách Julia óvónő, Temesvárott.

Mióta a kisdednevelői pályán működöm, pedig annak már jó tizenkilenc éve, mindig kedvvel tanulmányoztam a gyermekeket. Úgyszólván az első naptól kezdve vannak följegyzéseim a gyermekekről. Igaz ugyan, hogy ezeket a jegyzeteket nem a tudományos gyermektanulmányozás céljából csináltam, mert bizony kevesen beszéltek még 15—16 évvel ezelőtt tudományos célú gyermektanulmányozásról. De mégis sok hasznát vettem én ezeknek a, mondhatnám, amatőr megfigyeléseknek nevelői munkám közben.

Eleinte csak kíváncsiságból tanulmányoztam a gyermekek egyéniségét és figyeltem meg lelki életüknek megnyilvánulásait. És ha a gyermek mondott vagy cselekedett valamit, mindig arra voltam kíváncsi, miért mondta vagy tette azt? Ha pl. valamelyik gyermek látszólag minden ok nélkül hazudott, vagy kis pajtását bántalmazta, én azt rendszerint mint valamely, bár ismeretlen, oknak az okozatát fogtam föl és ambícióval kerestem, kutattam azt a lelki kényszert, melynek hatása alatt a gyermek valótlant mondott, vagy helytelenül cselekedett. Egyszerűen, tanulmányoztam a gyermekeket.

Később már annyira megszoktam ezt a lélekelemzést, hogy szinte második természetemmé vált, ugyannyira, hogy most talán már el se tudnék lenni enélkül.

Ha jól meggondoljuk, a kisdednevelő intézet valóságos kincsesbányája a gyermektanulmányozásnak. Mert a gyermek az óvodaköteles korban kezd minden iránt, ami körülveszi, érdeklődni. Ebben a korban rohamosan fejlődik értelme, gondolkodása és cselekvése is ekkor kezd öntudatossá válni. Úgyszólván ebben az időben kezdi a gyermek bontogatni szellemszárnyait. Lelkiéletének megfigyelése pedig könnyű, mert a 3—6 éves gyermek még nem tud tettetni, amit érez, amiként gondolkodik, úgy cselekszik és beszél. Ez az a kor, amidőn a gyermek mindig igazat mond.

Igaz ugyan, hogy a három éves gyermek is szokott néha hazudni. Csakhogy nem szabad összetéveszteni az ilyen

kicsi gyermek valótlan beszédjét a 10—12 éves gyermek hazudozásával. Mert az a nagyobb gyermek amidőn hazudik, ezt *tudatosan* teszi, vagyis, nagyon jól tudja, hogy nem mondott igazat. Viszont a 3—6 éves gyermek még akkor is igazat mond, amikor hazudik, mert habár helytelenül, de úgy fogja föl a dolgot és úgy értelmezi, amiként beszél is róla. Vagyis, gyöngé értelmi képességénél fogva hibás, sokszor a valósággal ellenkező képet alkot magának valamely személyről vagy tárgyról és ennél fogva beszél is valótlant.

Különben is ezt úgy mellékesen hoztam föl, mert ha a kisednevelő-intézetben akarjuk a gyermeket tanulmányozni, különösen pedig ha helyes adatokat akarunk gyűjteni, nem szabad a fősúlyt a gyermek vallomásaira helyezni; vagyis mink, kisednevelők, *közvetett* módszer szerint nem gyűjthetünk adatokat. Nekünk csakis a *közvetlen* módszer áll rendelkezésünkre, de ezen a téren azonban nagyon sok és értékes adatokat gyűjthetünk.

Nem lenne teljes a gyermektanulmányozás és az adatgyűjtés, ha abból a kisednevelő-intézeteket kihagynánk. Minthogy a hivatásos gyermeknevelés az óvóban kezdődik, itt kell kezdődnie a tudományos célt szolgáló gyermektanulmányozásnak és adatgyűjtésnek is.

Igen, mink kisednevelők is ki kell, hogy vegyük a részünket ebből a nagy munkából, mert a mi nevelési módszerünk se helyes, vagy legalább is nagyon sok fogyatékosága van. Tudjuk, érezzük ezt valamennyien, mert napról-napra tapasztalhatjuk, hogy ezzel vagy azzal a módszerrel nem érjük el a kívánt eredményt, mert a gyermekek unják s csak erőltetve teszik meg; abban pedig, jól tudjuk, nincs köszönet.

Ilyenkor aztán eltöprengünk, elgondolkozunk azon, hogy miért is nem szeretik a gyermekek ezt vagy amazt a verset, dalt, vagy játékot, miért szeretik ezt vagy amazt a foglalkozást olyan nagyon, hogy folyton csak azon jár az eszük? Miért hogy egy-egy mesébe soha se unnának bele, a másikat pedig olyan szórakozottan hallgatják, hogy később ha kikérdezzük őket, egyetlen szóra se emlékeznek?

Ez a sok *miért* kell hogy ösztönözzön bennünket a gyermektanulmányozásra és az adatgyűjtésre. Mert aminek az okát mink egyedül talán nem tudnánk megmagyarázni,

vagy legalább is nem helyesen, azt az összegyűjtött adatokból az arra hivatott bizottság esetleg könnyű szerrel meg fogja állapítani. Szokták mondani, több szem többet lát.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő osztálya kérdőíveket bocsátott ki, idáig már ötöt s ezekben a kérdőívekben meg vannak állapítva azok a kérdések, amelyekre a gyermekek önmaguk adják meg az adatul szolgáló választ. Igen ám, csak hogy ezek a kérdések úgy vannak megkonstruálva, hogy azokra csak a már értelmes, tehát a 8 éven felüli, írni-olvasni tudó gyermekek adhatnak tiszta és határozott feleletet. Nekünk kisednevelőknek, ha adatokat akarunk gyűjteni, — miután ezt csakis közvetlen módszer szerint tehetjük, egészen más kérdéseket — és más sorrendben kell megállapítani; esetleg a már meglevőt kiegészíteni.

Hogy az adatgyűjtő szakosztály miként fogja ezeket a kérdéseket összeállítani, nem tudom, de talán nem lesz fölösleges, ha elmondom, hogy én miként applikáltam az I. kérdőív kérdéseit az óvodára (a gyermekek érdeklődéséről) s minő módszerrel gyűjtöttem az adatokat az egyes kérdésekre. (Az adatgyűjtést még 1910-ben Karlován végeztem.)

Először is a gyermekeket háromfelé osztályoztam. A 2 éveseket külön, a 4 éveseket megint külön, ugyszintén az 5—6 éveseket is. De hogy minél egyszerűbb legyen az eljárás, a három osztályt két csoportba helyeztem és pedig az I. csoportba jöttek a 3 évesek és a 4—5 évesek közül azok, akik gyengébbek, fejletlenebbek voltak. A II. csoportba pedig az 5—6 éveseket helyeztem és a 4 évesek közül a fejlettebbeket és értelmesebbeket. Így aztán csoportonként figyeltem meg őket huzamosabb időn keresztül.

A megfigyelt gyermekek száma volt 40, 20—20 egy-egy csoportban. Azért nem vettem be többet, mert egyrészt a kevesebbet könnyebben és alaposabban megfigyelhettem, másrészt pedig csakis olyan gyermekeket vettem megfigyelés alá, akik rendszeren jártak az óvodába.

Az 1. kérdést a következőképen módosítottam:

Melyik alaki munkát, illetve foglalkozást szeretik a legjobban? Miért?

I. csoport (3—4 évesek) 10 leány és 10 fiú. A Fröbel-féle építő dobozzal, illetve fácskákkal csak három leány és

két fiú szeretett foglalkozni. A többiek láthatólag unták. Egy fiúcska hozzá se nyult. A papirhajtogatást már inkább szerették, de ezt is inkább a lányok. 6 lány, 5 fiú. Hanem az agyagmunkát leginkább kedvelték. 9 lány és 8 fiú igazi élvezettel gyúrta, tapsikolta a nedves agyagot. Általában véve ebben a korban a lányok értelmesebbek és élénkebbek, mint a fiúk. Rajzolni is szeretnek, különösen a szabadkézi rajzot. 8 leány és 6 fiú nagy kedvvel firkálta tele a táblát mindenféle szarkalábakkal.

II. csoport (5–6 évesek). A Fröbel-féle építőfácskákkal már inkább szeretnek foglalkozni. De inkább a hasábokkal, mintsem a kockákkal. A hasábokkal mind a husz gyermek nagyon szeret foglalkozni, de a kockákkal csak 5 fiú és 4 lány. A papirhajtogatást is szeretik, 9 fiú és szintén 9 lány. Agyaggal megint mind a husz nagyon szeret babrálni, de rajzolni már csak 8 leány és 5 fiú szeret. A többi csak immel-ámmal firkál. A rongy és sásfüzést is nagyon szeretik, különösen a lányok. 10 lány és 7 fiú elég szép hajlandóságot mutatott ez iránt a foglalkozás iránt. Cirokkal, kukoricaszárral kivétel nélkül mindannyian nagyon szeretnek foglalkozni.

Miért?

A megokolás már kissé bizonytalanabb, mert jóllehet én ezt vagy azt tartom a helyes oknak, de kérdés, hogy nem-e egy egészen más valami az igazi ok? Mert mink a gyermekek feleleteire nem adhatunk semmit. Hiszen az a kicsi gyermek ugyszólván még ő maga sem tudja, ha valamit szeret, hogy miért szereti. Csak szereti. Itt csakis a folytonos megfigyelés, a tanulmányozás és az azokból levont következtetés lehet az irányadó. Ha tehát meg akarom tudni, hogy ezt vagy azt a foglalkozást *miért* szeretik legjobban a gyermekek, akkor legfőképpen arra kell figyelnem, *milyen érzelmeket választ ki az a bizonyos foglalkozás a gyermekből?* Ha ezzel tisztában vagyok, akkor már tudom az okot és föl is jegyezhetem.

Sok évi megfigyelés és följegyzés után körülbelül a következőképen lehet megokolni az 1. kérdést:

I. csoport. A Fröbel-féle építőfácskákkal azért szeretnek foglalkozni (igaz, hogy csak az értelmesebbek), mert kedvük szerint rakosgathatják ide-oda és hogy nem csinálhatnak

benne kárt. Ugyanis még az ilyen kicsi gyermek is tudja azt, hogy ha valamit elront vagy összetör, azért a felnőttek rendesen megbüntetik. Nagyon természetesen, otthon szerzi ezeket a tapasztalatokat. Egyszer pl. az iskolaév elején, foglalkoztam az I. csoporttal. Fröbel-féle építőfácskákkal dolgoztunk. Egy kis ujonc sehogy se akart hozzányulni a kockákhoz. Leültem mellé és összeraktam valamiféle alakot s a gyermek nagy érdeklődéssel nézte. Egyszer csak neki bátorkodott és ő is megfogott egy kockát s rá akarta tenni a többire, de ügyetlen kis kezével meglökte és összedőlt az egész alkotmány. Hogy megrémült a kicsike! Visszahúzódott az asztaltól és olyan ellenséges szemeket vetett hol rám, hol meg a kockára. De mikor látta, hogy se nem haragszom, se a kockáknak nem történt semmi bajuk, egy kis biztatásra megint hozzáfogott és valóságos buzgalommal dolgozott. Érdekes volt, ugyanez a gyermek az eset után nem sok idő múlva egy ugyanolyan félénk gyermeknek, mint ő, mutogatta, hogy ő mit tud. A nyolc kockát egymásra rakta, akkor kicsit meglökte az ujjával s mikor eldőlt az oszlop, nevetve mondta a másoknak: «Látod? De én azért nem sirok, mert megint összerakom. Így ni.» És kezdte a dolgot elülről, Isten tudja hányadszor.

Hogy olyan lanyha az érdeklődés az I. csoportban az alaki foglalkozások iránt, annak az én megfigyelésem szerint két oka van. Először az, hogy még nagyon fejletlenek, mind testileg, mind szellemileg. Másodszor pedig és ez a főok, otthon abszolúte nem foglalkoztatják a gyermekeket. Ha valami a kezeügyébe akad, azt vagy összetörik, vagy egyéb kárt csinálnak benne, amiért rendesen kijár a büntetés. Ezért idegenkednek aztán az óvodában is első időben a foglalkozás iránt.

Hogy az agyaggal mégis majdnem valamennyien szeretnek babrálni, annak pedig az az oka, hogy, parasztyerekekről van szó, odahaza is pancsolnak a sárban, meg csinálnak belőle mindenféle alakot. Különösen eső után, utcahosszant ülnek a gyermekek a házak előtt és versenyezve gyúrnak, püfölik a sarat, ahogy ők nevezik, ágyút formálnak belőle s az a boldog, akinek az ágyúja nagyobbat pukkan. Ezért szeretik az óvodában is az agyagmunkát.

A papírmunkát meg azért szeretik, mert amit abból

összeabdálnak, azt magukkal vihetik, az az ő sajátjuk, tulajdonuk. Az örök emberi természet nyilvánul meg bennük már ilyen korban is: *Tulajdonnal birni.*

Rajzolni pedig azért szeretnek, mert a körülöttük levő személyeknek és tárgyaknak körvonalait már kezdik meghatározni és igyekeznek azokat, tőlük telhetőleg, utánozni. Hogy ez nekik csak holmi ákom-bákomképen sikerül, annak az oka először is a kezük ügyetlensége, másodsor pedig a meghatározás kezdetlegessége. Ők valószínűleg olyanoknak képzelik és érzékelik a dolgokat, amilyeneknek lerajzolják. Mert ha az a 3—4 éves gyermek lerajzol egy négyszögletes hasábot, arra ráhúz két bizonytalan irányú vonalat s rámondja hogy az tehén (nagyobb bizonyosság okáért még azt is hozzá teszi: mú!), akkor valószínűleg az a gyermek a tehénnek csak a törzsét meg a szarvát figyelte meg, illetve különböztette meg.

II. csoport. Ezek a gyermekek már szokva vannak a Fröbel-féle építőfácskákhoz és miután fejlettebbek és értelmesebbek, már öntudatosan, önállóan foglalkoznak. Nagy örömükre szolgál, hogy az általuk ismert épületeket, házat, templomot, istállót stb. meg tudják építeni. Továbbá szoba- és konyhaberendezést, ágyat, asztalt, szekrényt, széket, diványt, takaréktűzhelyet, polcot csinálnak. Nagy az örömük, ha egy-egy alaki munkájuk sikerül, ha csinos és főleg szimmetrikus. Tudni kell, hogy a gyermekeknek rendkívül nagy érzékük van a szimmetria iránt. Miután pedig az öröm nagyon kellemes érzés, tehát iparkodnak is a gyermekek azt minél gyakrabban élvezni. A hasábokkal pedig azért szeretnek jobban foglalkozni, mint a kockákkal, mert kevesebb ügyességgel tetszetősebb dolgokat tudnak összeállítani. És ez is ősemberi természet: lehetőleg csekély fáradsággal, lehetőleg sok eredményt elérni.

A papír-, agyag- és cirokmunkát is azért szeretik, mert már elég ügyesek többféle csinos dolognak az elkészítésére. Hozzá még az a tudat, hogy amíg a kockákból és hasábokból épített házak, butorok stb. egy helyen állottak, addig a papírból csinált ladikot a vízbe teheti, a madár pedig, ha cérnát köt rá és szalad vele, még repül is, a kis lányok meg a legyezővel legyezhetik is magukat, tehát ez már haladás az alkotás terén és ennél fogva szintén örömet okoz nekik.

Ugyszintén a nedves agyag hajlíthatósága, könnyűszerrel való idomíthatósága is nagyon tetszik nekik. Mert a papírból és a cirokból leginkább csak merev, egyenes vonalakkal bíró alakokat tudnak készíteni, a nedves agyagból ellenben kerek és gömbölyű tárgyakat is. Tehát ezzel mintegy ki van egészítve esztétikai érzésük.

A rongy- és sásfűzésnél pedig az tetszik nekik nagyon, hogy a hosszú és keskeny szálakból egy terjedelmes egészet tudnak csinálni. Nagy az öröm, amikor a keretről levágom a felfűzött lapot. Ők maguk összehasonlítják a kész munkát azzal, amiből összefűzögették és azon tanakodnak, hogyha sok-sok olyan lapot telefűznének, ugyan milyen nagy lenne?

«Akkora lenne, mint az asztal», — mondja az egyik, s valószínűleg abroszra gondol.

«Nem, szól közbe a másik, akkora lenne, mint a néni-nek a köténye.» Ennek meg már az motoszkál a fejében, hogy a ruhaszöveteket is olyanformán csinálhatják. Mert egy darabka rongy van a kezében és nagy buzgalommal huzgálja ki belőle a szálakat.

Rajzolni meg azért szeretnek, mert én ösztönszerűleg rajzoltatok velük és így teljesen szabadon csaponghat élénk fantáziájuk. Amíg előrajzoltam nekik, bizony csak immel-ámmal fanyalodtak rá. De mikor rájöttem arra, hogy mennyire szeretnek emlékezetből rajzolni, fölhagytam az előrajzolással és rájuk bízom, hogy az alakokat úgy rajzolják le, amiként ismerik.

Igaz ugyan, hogy sok lehetetlen és fölismerhetetlen dolgot összefirkálnak, de akad közöttük olyan is, aki bámulatos megfigyelőképességről tesz tanulságot. Rendesen három tárgyat rajzoltatok egy-egy alkalommal. Kettőt meghatározva, a harmadikat pedig szabadon választhatják. Egy alkalommal egy 5 éves leányka egy virágot rajzolt. Nagyon érdekes volt, csak azt sajnálom, hogy nem tehettem el. De hát palatáblán rajzoltattam még akkor.

Sok, nagyon sok érdekes, sőt meglepő dolgokat rajzolnak a gyermekek, ha ösztönszerűleg hagyjuk őket firkálni. És ez pedagógiai szempontból is nagyon fontos, mert ezáltal a gyermekek hozzászoknak önállóan gondolkozni és cselekedni.

Még egy példa. Azt mondom a gyermekeknek, rajzolatok egy tojást. Kis idő múlva azt mondja az egyik, egy 5

és $\frac{1}{2}$ éves fiucska: «Nézd csak néni, ebből a tojásból csirke lett.» És huncutkodva mutatja a tábláját, melyen tényleg csirke lett a tojásból (fejet és két lábat rajzolt a tojásnak). Máskor meg krumplit rajzoltattam velük. Egy hat éves lányka nagy komolyan azt mondja: «Néni, az én krumplim kikelt, és már virágzik is.» Megnézem, hát bizony az a krumpli igazán kikelt, és hozzá virágzott is. A gyermek mindenbe bele viszi az életet, a rajzaiba is.

No de körülbelül eltértem a tárgytól, de hát mikor az ember csakis arra van szorítkozva *a miért?* megokolásában, amit közvetlen megfigyelésből tapasztal, akkor nagyon körültekintőnek kell lenni, és a legapróbb részleteket is figyelembe kell venni. Mert csakis így lehet hozzávetőleg tiszta képet alkotni a gyermekek érzelmeiről és annak indító okáról.

Lehet ugyan, hogy az én megfigyeléseim és az azokból megkonstruált adataim nem helyesek. De ezt csakis akkor és úgy lehetne megítélni, ha kartásaim is bevezetnék a gyermektanulmányozást az óvodába és gyűjtenék az adatokat. Nem is olyan nehéz ez a dolog, csak meg kell szokni. Aztán meg az is kell, hogy a szemünk előtt lebegjen, hogyha azt akarjuk, hogy a kisednevelés a mai igazán kezdetleges stádiumából előbbre jusson, akkor csakis nekünk kell ebben az ügyben munkálkodnunk, erre a célra az anyagot összehordanunk, mert sem a tudomány-egyetem, sem pedig az Akadémia nem fogja helyettünk ezt megtenni. Nekünk áll legfőképpen érdeklünkben a kisednevelés fejlesztése, mert mink érezzük leginkább a mostani módszer visszásságát, hogy ne mondjam: helytelenségét. Szükségünk van tehát egy olyan ízig-vérig magyar nevelésmódszerre, amely teljesen megfeleljen a magyar gyermek egyéniségének és vérmérsékletének. Mivel azonban ilyen nagyszabású kulturumunkát csakis a szakemberek által összegyűjtött adatok alapján lehet összeállítani, erkölcsi kötelességünk nekünk, kisednevelőknek a gyermektanulmányozás és az adatgyűjtés.

Szorgalmas méhek módjára hordjuk össze megfigyelésünk eredményét, az adatokat, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő szakosztályába és sok kicsi sokra nő, lassankint majd megtelik a köpű; s ha talán mink már nem is élvezhetjük munkánk és fáradozásunk hasznát, legalább... unokáink áldják majd emlékünket érette.

Pedagógiai Törkévések

Adatok a gyermek mértani ismereteihez.

Irta: Földes Rezső tanár a rákosligeti polgári iskolában.

A gimn. tantervhez kiadott 1903. évi Utasítások a mértan tanításában a tanuló geometriai tapasztalatainak köréből való kiindulást ajánlják, — igen helyesen. Az Utasítások eme részének szerzője a *téglalapot* (és a *kört*) véli amaz alakoknak, amelyekről, bár öntudatlanul, többé-kevésbé határozott kép él a tanuló lelkében. Az elemi mértani oktatást ezen az alapon építi fel az Utasítás és a tanítás ily módon tényleg nagyon sikeresen végezhető.

Csak az a kérdés, hogy vajjon *tényleg a téglalapot ismeri-e legjobban a gyermek?* Hogy a dologról magamnak meggyőződést szerezzek, az 1912—3. tanév első napjaiban, mielőtt még mértani óra lett volna, a rákosligeti állami s községi polgári iskola I. osztályába járó fiú- és leánytanulóknak egy tanítási órán a következő feladatot tűztem ki: *«Rajzoljatok négyszöget.»* Mikor evvel elkészültek, kapták a második tételt: *«Rajzoljatok különböző négyszögeket.»* Ily módon 42 fiú és 40 leány rajzához jutottam.

A 42 fiú tanuló közül az előző iskolaévben
az elemi iskola IV. osztályába járt 22
« « « V. « « 13
« « « VI. « « 5
ismétlő volt 2;

a 40 leány közül
az elemi iskola IV. osztályába járt 32
« « « V. « « 5
« « « VI. « « 3.

Az V. és VI. osztályt végzetek már részesültek mértani oktatásban, ezért csak a IV. osztályt végzett 22 fiú és 32 leány rajzainak vizsgálatára terjeszkedtem ki részletesebben.

E közül a 22 fiú közül az első kérdésre (rajzolatok négyszöget)

21 tanuló *négyszöget* rajzolt és
1 « téglalapot;

a 32 leány közül pedig

30 tanuló *négyszöget* rajzolt és
2 « téglalapot.

De még az V. és VI. osztályt végzett, valamint az osztályt ismétlő (összesen 28) fiú- és leány-tanuló közül is, egyetlen-egyet kivéve, valamennyi négyszöget rajzolt; pedig ezek a tanulók már részesültek mértani oktatásban, tehát másfajta négyszögeket is ismertek. (Az egyetlen kivétel egy öt elemi osztályt végzett fiú volt, ki romboldot rajzolt, ámde ő is odarajzolt mellé egy négyszöget.)

Ezek szerint a gyermekek 94—95 százaléka legjobban a négyszöget ismeri.

Hogy még pontosabb meggyőződést szerezzek arról, hogy milyen négyszöget ismernek legjobban a tanulók, II. osztályú fiú növendékeimmel is elvégeztem ugyanezt a kísérletet. — Beadtak 22 lapot. Az eredmény: 18 fiú négyszöget, 4 fiú téglalapot rajzolt. Minden tanulót megkérdeztem, miért rajzolta éppen azt a fajta négyszöget, mikor másfajta is ösmer? A négyszöget rajzoló 18 tanuló közül csak 7 tudta ennek okát adni: *hatan* azért rajzoltak négyszöget, «mert a négyszöget is négyszög,» *egy* pedig azért «mert ez jutott legelőbb eszébe.»

A téglalapot rajzoló 4 tanuló közül ketten (az osztály legintelligensebb növendékei) azért rajzoltak téglalapot «mert nem kaptak közelebbi utasítást, tehát szabadon választottak;» a másik két tanuló azért rajzolt téglalapot «mert nem volt körzője» — Ez utóbbi kettő valószínűleg szintén négyszöget rajzolt volna.

Tehát a II. osztálybeli 22 tanuló közül csak 2 rajzolt öntosan téglalapot.

Látnivaló, hogy még *a rendszeres mértani oktatásban részesült tanulók is túlnyomórészt a négyszögre gondolnak első-sorban.* (Megjegyezendő, hogy ezek a II. osztálybeli fiúk az iskolában legelőször a *téglalapot* ismerték meg, mert az oktatást a gimnáziumi Utasítások szellemében végeztem!)

Térjünk vissza az első osztályosokhoz, és nézzük, milyen négyszögeket rajzoltak a 2. számú kérdésre: «Rajzoljatok különböző négyszögeket.» (Itt már csak a IV. elemít végzeteket vettem figyelembe.)

Négyzetet és téglalapot rajzolt a 22 fiú közül 18, a 32 leány közül azonban csak 8.

Két fiú a téglalapot nem látszik ismerni, mert csak négyzetet és rombuszt rajzol.

Egy fiú csak téglalapot és rombuszt ismer.

Egy fiú öt- és nyolcszöget; kockát, hasábot rajzol (távlati képben).

Hét leány csak négyzetet,
egy « « téglalapot,
hat « négyzetet és egyéb négyszöget (főképen rombuszt) rajzol.

Még ezek közt az igen hiányos mértani tapasztalatokkal rendelkező gyermekek közt is jóval többen vannak azok, kik atéglalapot nem ismerik, mint azok, kik előtt a négyzet ismeretlen.

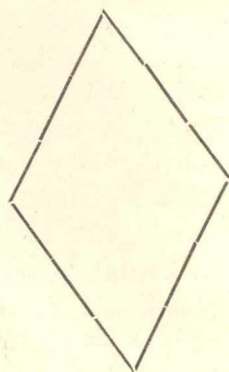
A négyzeten és téglalapon legsűrűbben szerepel a rombusz, azután a trapez, romboid, legritkábban a deltoid. Trapezoidot egy tanuló sem rajzolt.

Említésre méltó, hogy a rombuszt többnyire nem a szokásos helyzetben, hanem a mellékelt ábra szerint rajzolják. Ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy a gyermek az idomokat rendszeren úgy rajzolja, hogy szimmetria-tengelyük függőleges, illetve vízszintes legyen; másrészt talán a házfalakon és félreeső helyeken látható obszcén rajzok hatásának tulajdonítható.

Nem egy tanuló ugyanazt az idomot többször rajzolta, de más-más helyzetben és azt hitte, hogy az már újabbfajta négyszög.

A felsoroltakból látnivaló, hogy a gyermekek csakis szimmetriával bíró négyszögeket ismernek.

A különböző alakú négyszögek kigondolásában általában igen csekély találékonytságot fejtettek ki a tanulók. Néhány leány azáltal vélt különböző idomokat elérni, hogy

a csúcsokat letompítva, beugrásokkal ellátva stb. módon rajzolta.

Itt említtem fel az egyik II. osztálybeli fiu rajzait. Ennek a tanulónak már a IV. osztályba kellene járnia, mert kétszer járta az első osztályt és most ismétli a másodikat. Nem egészen normális eszű. A tanultakból nagyon kevés ragadt rá, mindössze trapezt és trapezoidot rajzol, de ezekből kilenc darabot és pedig a legkülönbözőbb alakú idomokat. Érdekes ellentétben van vele több igen eszes és szorgalmas osztálytársa. Ez utóbbiak ugyanis szép genetikus sorrendben rajzoltak egymásután négyzetet, téglalapot, rombuszt, romboidot, szimmetrikus és közönséges trapezt, deltoidot és trapezoidot. Ugy, miként tavaly tanulták. De valami szokatlanabb alakú négyszöget nem mutattak be. Ugy látszik, hogy a tanulás tényleg a fantázia bilincse.

Mindent egybefoglalva, vizsgálatomnak az az eredménye, hogy a gyermekek túlnyomó része a legszivesebben a szimmetrikus idomokat rajzolja és bár igen sokan ismerik a téglalapot (meg egyéb négyszögeket is), elsőnek mégis a négyzetet rajzolják. A négyzet náluk a négyszögek főrepresentánsa, mely azonnal tudatukba lép. És ezen még a rendszeres geometriai oktatás sem igen változtat, amint azt a II. osztályosok rajzai mutatják.

Lietz Herman dr. reformárvaháza.

Ismerteti Gyulai Aladár.

A német Landerziehungsheimek megalapítója, Lietz dr., barátainak és pártfogóinak segítségével egy régi tervét valószínűsítette meg: az Ilse partján elkészült az első német reformárvaház. Az intézményt részben adományokból, részben a gazdasági üzem jövedelméből fogják fedezni.

Amint a nagyvárosi internátus elkorcsosult nevelési rendszer, sok tekintetben hasonlít hozzá az árvaházi nevelés. Az árvaházak, amelyekben a gyermekek állandóan laknak, épügy, mint az iskolák, többnyire a városok legkevésbé

megfelelő részében épülnek, holott igazi otthonuknak a szabad földbirtoknak kellene lenni, hol az elhagyottakat nem viszik kísértésbe a nagyvárosi élet csábításai és hol ennek folytán az árvaházakban annyira divatos, az egyéniséget elnyomó felügyelet feleslegessé válik.

Lietz Landerziehungsheimjei 15 éve állanak fenn és annak a nevelési rendszernek, melynek alapításukat köszönik, legkiválóbb képviselői Európában. A három intézet közül (Ilsenburg, Haubinda, Bieberstein) legelső volt Ilsenburg, a Harzban. Ez a nevelő-iskola egy kis folyócska, az Ilse mellett, idillikus falusi birtok közepén fekszik. Közelében egy órányira nincs emberlakta helység. Az Ilse partján innen félórai séta vezet az új árvaházhoz, melyet a bokrok és fák megszűzébbről egészen elrejtene. Eredetileg vizimalom volt itt, melyet most kertek, szántóföldek, parkok és árkok vesznek körül. A birtokot a «Német Landerziehungsheimek pártfogóinak egyesülete» vette meg, az intézet vezetése azonban Lietz kezében van.

A felveendő árvagyermekeknek fizikailag alkalmasnak kell lenni. A tanterv azonos az anyaintézetével. A gyermekekkel, akiknek száma egyelőre csak 20, megismertetik anyanyelvüket, a hazai földet, a *munkát*, napjaink politikai és gazdasági viszonyait. A leányok tanulnak főzni, mosni, varrni, míg a fiúk építenek, gyalulnak, kovácsolnak, növényt ültetnek.

A reformárvaház 15 éves korig tanítja a gyermekeket, akik közül a tehetségesek a Landerziehungsheimben folytatják tanulmányaikat, mások valamely mesterséget sajátítanak el. Pestalozzi és Fellenberg száz évvel korábban nyitottak meg hasonló alapon szervezett iskolákat. Bizonyos, hogy az ilseparti árvaház is új fejezetet jelent a modern, egyéniségre alapított árvaházi nevelés terén.

Jog és védelem

Adatok a vidéki fiatalkorúak kriminalitásához.

Írta s a központi jogi és gyermekvédelmi szakosztály december 4-iki ülésén fölolvasta **Sándor József** brassói királyi törvényszéki bíró, a fiatalkorúak bírāja.

Azok az okok, amelyek a fiatalkorúakat büntető jogszabályba ütköző cselekmények elkövetésére kényszerítik, faji és társadalmi viszonyok szerint változnak. Hevesebb-vérmérsékletű fajnál a testsértések sűrűbben fordulnak elő, mint a higgadtan mérlegelő faj fiatalságánál. Viszont a gyár- városok közelében fakadó nyomor a bűnözésnek más módját váltja ki a gyermekből, mint a vagyoni és társadalmi viszonyokat meglehetősen kiegyenlítő vidék, értve e szó alatt a várostól távollévő perifériákat.

Végzetes hiba lenne a bűnözés azonos okait különböző társadalmakban keresni még akkor is, ha az okozat: maga a cselekmény a büntető kodex ugyanazon szakaszát érinti. Mert az a lopás, melyet a városi fiatalkorú követ el, bár eredményében a törvénykönyv ugyanazon szakaszát érinti, mint a falusi gyermek által elkövetett cselekmény, talán néha az indító okok is találkoznak, de az esetek legtöbbszörében ezek az okozatok más és más okok eredményei.

Azokat az újabbkori áramlatokat, amelyeknek célja a fiatalkorúak kriminalitásának csökkentése és végső célja a lehető egészséges közállapotok megteremtése, nem is a falusi kriminalitás váltotta ki, hanem kétségen kívül a városi, amely a nagy nyomor szülte erkölcsi eltolódásoknak egyenes eredménye. Ezenkívül a kultúra gyors terjedése, a városi gyermekeknek az ez iránt való nagyobb hajlamossága, aztán az élet örömeinek mohó kihasználási vágya, a fáradozás nélkül való vagyonszerzés gondolata inkább a városi gyermeket sarkallják büntető jogszabályba ütköző cselekmény elkövetésére.

A falusi gyermek lelki világa egészen más.

Az emócióktól meglehetősen mentes környezet, a kulturának lassu léptekkel való haladása, az emberek, a társadalmi viszonyok hasonlatossága, a lelkiállapotok közelsége, a foglalkozásnak majdnem azonossága antiszociális hajlamokat alig növel s a bűn itt nem ritkán egyéni és nem társadalmi okozat. Kétségtelen, hogy eltolódások itt is vannak, részben faji, részben társadalmi okok folytán, ez utóbbin értvén azt, hogy a városi kriminalitást előidéző okok minő méretekben hatnak.

E különbségek vizsgálatát tettem tanulmány tárgyává a brassói kir. törvényszéknél a fiatalkorúak fogházában. E fogházba nemcsak a brassói törvényszék területéről, de egyúttal az erzsébetvárosi, csikszeredai, kézdivásárhelyi és a székelyudvarhelyi kir. törvényszékek területéről is kapunk anyagot.

A brassói anyag par excellence városi, míg a többi falusi.

A patronázs-egyesület által fentartott fogháziskolában az összes fiatalkorúakra kötelezővé tettem, hogy a gyermekek tanítói utmutatás és beavatkozás mellőzésével és annak kizárásával, hogy egymásnak segítségére lehessenek, ezt a tételt dolgozzák ki:

- I. Milyen volt eddig az életem?
- II. Miért vagyok itt?
- III. Mit csinállok, ha innét kiszabadulok?

A gyermek lelkivilágának megismerésére a *Rupprecht*-féle módszert használtam, mégis némi eltéréssel. *Rupprecht* müncheni ügyész ugyanis minden 17 éven aluli vizsgálati fogolynak vagy végleg elítéltnek néhány nappal az elzárás után egy kérdőívet ad át, amelyen a fent említett három kérdésre kell felelniök.

Tapasztalataim azonban arról győztek meg, hogy a gyermek lelkiállapotának sokkal hívebb tükrét kapjuk akkor, ha a gyermek az elfogatás vagy főtárgyalás izgalmaitól lecsendesedve a megtérés, önmegadás gondolatával, a kiszabadulás reményében, tehát meglehetősen nyugodt hangulatban oldja meg a reá váró feladatot.

Eltértem a *Rupprecht*-féle módszertől annyiban is, hogy az írásbeli dolgozatok anyagát csak annyiban fogadtam el,

amennyiben azok tartalma a büntetés kiszabása előtt megszerzett környezettanulmány adataival és a személyes beszélgetések eredményével harmonikus volt. A gyermekben ugyanis erős a hajlamosság arra, hogy még akkor is, amikor már elítélték, másra igyekszik hárítani a bűnvádi felelősséget és nem ritkán a szülők mulasztására, esetleg kegyetlenségére vezeti vissza a maga hibáit is. Ezért az ily megfigyelések nézetem szerint csak akkor lehetnek eredményesek, ha a gyermek állításait az elfogulatlan pártfogó megfigyeléseivel kapcsoljuk össze.

E beszámoló, ami mostani előadásomnak tulajdonképeni tárgya, csak részleges. Nevezetesen abban a helyzetben vagyunk, hogy az általunk fentartott fogháziskolában a magyar anyanyelvű kriminálisok mellett a szász és román nemzeti-ségűeket is megfigyelhetjük és a három fajnál valószínűleg a vérmérsékletre, de egyuttal a tradíciókra is visszavezethető lélektani lényeges különbségeket találunk. E különbségek nemcsak az elkövetett bűncselekmények fajaira és módjára, de egyuttal a gyermeki gondolkodásra is vonatkoznak és feltárják a három faj elkülönült lelki sajátosságát is. E tekintetben folytatott tanulmányaimról más alkalommal leszek bátor beszámolni, ezuttal inkább általános kereteket mutatok be.

A külső és belső életkörülmények.

Az általunk feltett azon kérdésre, hogy «mit csináltam, mielőtt ide kerültem», a vidéki fiataikorúak kriminalitásának okait illetően közvetlen feleleteket alig, de igen értékes közvetett feleleteket kapunk.

E kérdés keretében a gyermekek beszámolnak rövidke multjukról, amely meglehetősen egyhangú. A gyermeket lelki émoációk alig érintik. Nyilván a helyzetük okozta lelki depresszió hatása alatt a kiseded gyermeki örömökről hallgatnak.

És e ponton érdekes különbséget figyeltem meg a kriminális és nem kriminális gyermekek között.

Megkeresésemre az egyik helybeli főgimnázium ötödik osztályának vidéki növendékei ugyanezt a témát dolgozták fel. És míg a nem kriminális gyermekek mintegy nyolcvan százaléka kisebb-nagyobb gyermekkori örömről, legtöbbször a karácsonyestnek, a szeretet ünnepének örömmel teli hatásá-

ról számol be, a mi gyermekeink itt a fogházban nem tudnak örülni. Az a tudat, hogy a legértékesebb emberi javuktól, a szabadságtól, meg vannak fosztva, a gyermeki lélek érzékenyebb és finomabb voltánál fogva mintegy sötét patinával vonja be lelküket, amittől megszabadulni pillanatra sem tudnak.

Érdekes különbség a kriminális és nem kriminális gyermekek között az is, hogy míg az utóbbiak egészen őszintén beszámolnak gyermekkori lopásaikról, a kriminális gyermekek közül csak azok, akik lopás miatt voltak elítélve és ezen korábbi apróbb lopásoknak leírásával mintegy okozati kapcsolatot keresnek addig a bűncselekményig, amely őket az igazságszolgáltatással összeütközésbe hozta. E pontnál meg kell jegyezni, hogy a bűnvádi eljárás megindítása sajátságos lelkiállapotot vált ki a gyermekből. A nem kriminális gyermek e gyermekkori lopásokon minden különös émoáció nélkül átsiklik. Egyszerű gyermekkori csinynek tartja, amit nemcsak elmondani, de megtenni is szabad. Pedig a cselekmény büntető jogszabályba ütközik és a gyermek csak azért nem felelt e tetteiért a büntető bíró előtt, mert nem jelentették fel. Míg ugyanazon környezetben élt az a gyermek, akit az elkövetett tettért feljelentettek, a bűnvádi eljárás folyamatba tételével oly lelki válságon megy keresztül, aminek következményeit esetleg egy életen át hordozza. Az egyik nem kriminális gyermek a hősiességnek bizonyos pose-ával írja le, hogy az elmúlt vakációban (amikor 15 éves volt) a szomszédasszonyt azzal bosszantotta, hogy minden reggel kiszedte a tyukok alul a tojást s ekként összesen 215 tojást lopott el. Ezt csinytevésnek, gyermeki pajkosság-nak nevezzük. Az egyik kriminális gyermek 20 koronát lopott a gazdájától, ez a gyermek bűnvádi eljárás alá került és az ő tettét már bűncselekménynek nevezzük. Ez a gyermek azóta állandóan az öngyilkosság gondolatával foglalkozik és ahogy a környezetétől hallom, komoly aggodalomra van ok, hogy fenyegetését beváltsa; így pusztán a bűnvádi felelősségre vonás esetleg a nemzeti erő egy parányát kiirtja. E részben az 1913. VII. t.-cikktől lényeges eredményt várhatunk, mert a bírónak megengedi, hogy ha a bűnösség megállapítását kívánatosnak nem tartja, alakszerű tárgyalás nélkül is intéz-
kedhetik.

A gyermekek 35⁰/₀-a részben vagy egészben árva. Ez a tény lényegesen hozzájárul a vidéki fiatalok kriminalitáshoz és pedig igen érdekes okokból.

Ha a vidéki gyermeknek az anyja hal meg, az apja hamar újra házasodik, mert a földműves férfi asszonyi munkaerő nélkül nem tud ellenni. Ha már most a gyermeknek mostoha testvérei születnek, avagy a mostoha any korábbi házasságából hoz gyermekeket, az apa gyermekét a mostoha any a legtermészetesebb okokból elhanyagolja, vagy elnyomja, néha tudatosan, néha az any lelkében öntudatlanul is fellépő összehasonlítás és megkülönböztetés okából.

Egy szász fiú (S. J. 16 éves) ezeket írja:

«Aber eines war der Fehler, was mich stark kränkte, was mich sehr stark zurück hielt und halt mir von meinem Brüdern (akik mostohák) und zwar dass wenn etwas zu Hause geschah oder zerbrach, verloren ging, dass meine Mutter (a mostoha) alles auf mich drückte und wenn ich es stritt, so wurde ich so lange geschlagen, bis ich nicht einwilligte und sagte: ich habe es getan.»

Kétségtelen, hogy az ily megkülönböztetés és a gyermek vele született igazságérzetének elnyomása és megsértése a gyermek lelkére örök időkre ránehezedik és néha a családdal, néha a társadalmi renddel való meghasonlásnak és nem ritkán összeütközésnek okozója.

Sajátságos, hogy ezek a gyermekek a fogházban a legjobb magaviseletűek. Fogházmisszió alkalmával az egyik ilyen fiút megkérdeztem, miért van az, hogy itt kifogástalanul viseli magát, otthon pedig rossz volt. Ez a fiú az édes apján elkövetett testsértés miatt volt elítélve. Azt felelte, hogy azért jó, mert itt minden fiú egyforma elbánásban részesül és ha otthon is így bántak volna vele, akkor nem került volna ide.

Ha a gyermek apja hal meg, a bűnözésnek ismét más az előidéző oka. Az any a férfi gazdasági munkaerő hiányában minden energiáját a vagyon megtartására és kenyérkeresésre fordítja és arra, hogy gyermekeivel foglalkozzék, a bennük sporádikusan kitörő rossz hajlamokat elfojtsa, ideje, de talán tehetsége sincs. Az ily módon árván maradt fiúban a férfi önérték idő előtt, szinte beteges módon felbred és férfi hiányában már akkor kívánja a ház fentartó-

ját pótolni, amikor lelkiállapota, kedélyvilága a gyermeké. Ennek oka kétségtelenül abban a tényben keresendő, hogy az anya az elveszített édes apa vezetői és fegyelmezői képességét pótolni nem tudja, másrészt pedig a fiú tevékeny gazdasági munkát fejtve ki, ezzel önérzete időelőtt kifejlődik. És mert ez a folyamat nem volt természetes, a gyermek az indító okok és következmények megfontolása nélkül, a belátóképesség kifejlődésének hiányában bűncselekmény elkövetésére ragadtatja magát.

Egy ilyen környezetben élt gyermek (J. A. 16 éves) ezeket írja: «Azért vagyok itt, mert egy embert megöltem, mert adós volt nekem 30 koronával és nem akarta megadni és mikor a korcsmában kértem, pofon akart ütni, erre kivettem a késemet és beléütöttem és meghalt.»

Az adatok összehasonlításából az tűnik ki, hogy a vidéki fiatalokú kriminálisoknak jóval tetemesebb része apátlan és kisebb része anyátlan árva. A falusi gyermek ugyanis csak a csecsemőkorban és a kezdetleges gyermekkorban van inkább az anya gondozó szeretetére ráutalva; amint kis munkaerejét a gazdaságban értékesíteni tudja, legott majdnem kizárólag az apa fegyelmi jogkörébe kerül, ő vezet, neveli és az anya feladata vele szemben a minimumra redukálódik. Ezzel szemben a városi gyermek jóval hosszabb időig él az anya közvetlen nevelői hatása alatt, mert itt viszont az apa munkaereje és ideje van más irányban lekötve.

Az a felelet, amelyet a vidéki gyermekek az első kérdésre adnak, világos reflexe az alkohol rettenetes hatásának. A fogházba kerülő fiatalokúak 90%-a pálinkát fogyaszt. Az e tekintetben külön megvizsgált 60 gyermek közül bevallásuk szerint a pálinkát nagyon szereti 25, megissza, de el tud lenni nélküle 22, a többi azért ivott, mert látta, hogy nagyobb társai is isznak. A 60 gyermek szülői közül tizenegynek az apja abszolút alkoholista, egynek az anyja az, a többi kisebb-nagyobb mértékben fogyasztja a pálinkát. Az alkohol, különösen a pálinka a vidéki embernek nélkülözhetetlen élvezeti, ma már majdnem szükségleti cikke. Minél alacsonyabb fokán áll a kulturának és minél nehezebb fizikai munkát fejt ki, annál nagyobb a pálinka iránt való vágyódása. A megélhetésért való küzdelmét, az élet terheit ez a rettenetes ital enyhíti

és valóban igaz, hogy a büntett a sűrített alkohol és az alkohol a degeneráció géniusza, ahogy ezt Vámbéry Rusztém idézi.

A vármegyék sorban alkotják meg azt a szabályrendeletüket, amely a 14 éven aluli gyermeket a korcsmák látogatásától eltiltja. A 14 éves korhatárt azonban fel kellene emelni 19 évre, mert épen ez az 5 év az, amelyben a gyermek szervezete, különösen nemi élete a legnagyobb mérvben alakul át és a gyermek a kísértéseknek van kitéve. E szabályrendeletektől egyébként sem lehet sokat várni, egyrészt mert annak megtartását alig szokták ellenőrizni, másrészt pedig akkor, amidőn a földműves asszony pálinkás kenyeret ad a gyermekének reggelire, a szabályrendelet nem óvja meg a gyermeket az alkoholtól és a társadalmat az alkohol okozta bűncselekmény következményeitől. E kérdés csak egy újabb, tisztultabb földműves-társadalom fejlődésével oldódik meg, aminek kifejlődésére az alkoholelleses mozgalmak hatása következtében erős reményünk lehet.

Egy 16 éves gyermek ezeket írja:

«Mikor már megkeményedtem, édes apám engem is a csordához vitt, én nem akartam menni, de édes apám minden reggel csakhogy menjek, pálinkát és dohányt adott (ekkor még a gyermek 12 éves volt) és amikor nem akartam inni, összeszidott és azt mondta, hogy igyak, mert ez ad életet. Ettől fogva mindig ittam, amiért az egyik bátyám sokszor megvert, de édes apám mindig odaállt és azt mondta, ne bántsd, mert különben te faszolsz ki, és én ennek nagyon megörültem és még többet ittam.» Ennek a gyermeknek az apja korlátolt mértékben alkoholista, de hogy mit nevelt a fiából, annak illusztrálására felhozom azt, hogy amikor a foházmisszióban hogyléte felől kérdezősködtem, azt felelte, hogy minden jó volna, csak egy kis pálinkát kapna, mert anélkül ő már nem tud megélni.

Mint e részben érdekes esetet említtem meg, hogy a legközelebbi napokban állott előttünk egy 15 éves fiú, aki betöréses lopással volt vádolva. A fiú szücsinas; reggel a gazdája adott neki egy pohárka pálinkát s a gazda háznépével együtt elment hazulról. A fiú visszament és betöréses lopással semmi mást nem vitt el a gazda házából, csak egy liter pálinkát. Ennek egy részét nyomban megitta. A fő-

tárgyaláson a fiu apjával együtt jelent meg és mindkettőből dőlt a pálinkaszag. Az apa ama kérdésünkre, hogy miért adott a fiának akkor is pálinkát, amidőn a bíróság elé állítja, azt felelte, hogy csak két decit adott neki, mivelhogy megszokta. A fiut próbára bocsájtottuk, mert patrónusa, a községi tanító, megígérte, hogy egy év alatt leszoktatja az alkohol élvezéséről.

A büntető jogszabályba ütköző cselekményt elkövetett vidéki fiatalokúaknak hatalmas kontingense a törvénytelen gyermekek sorából kerül ki, részben ugyanazon okból, mint a városi kriminális gyermek, részben eltérő okból.

A városi asszony törvénytelen gyermekét többnyire vagy az állami menedékhelyre vagy dajkaságba adja, míg a falusi asszony rendszerint magánál tartja és apa hiányában fogyatékos fegyelmező erejével nem igen tudja gyermekét a bűnbeesés veszélyétől megóvni. Az a felfogás, mintha a falusi ember a törvényes és törvénytelen gyermek között éles megkülönböztetést tenne, ami azután a gyermek lelkében a társadalmi renddel való összeütközésnek képezhetné alapját, korántsem igazolt. A falusi ember a maga szűkebb erkölcsi világában a törvényes és a törvénytelen együttélés között nem igen különböztet és ha ennek dacára a büntető jogszabályba ütköző cselekményt elkövetett gyermekek egy nagyobb kategóriája természetes és nem törvényes származású, ezt mint említettem, az anya fegyelmező és bűntől visszatartó képességének korlátolt voltára lehet visszavezetni. Azok a törvénytelen származásúak ugyanis, akiknek szülői házasságon kívüli viszonyban tartósan együtt élnek, abszolúte oly arányban bűnözők, mint a törvényes házasságban élő szülők gyermekei.

A bűncselekményt elkövető vidéki fiatalokúak közül végzett számításaim szerint 14% egyetlen gyermek, úgynevezett egyke. Ezt az arányt általánosítani nem lehet, mert az ország e délkeleti részén pusztán a szász fajnál fejlődött ki az egyke-rendszer, míg a magyarságnál kisebb mértékben, a román faj pedig szerfelett szapora és nála tudatos, helyesebben szándékos egy gyermek nemzésének rendszeréről beszélni sem lehet. Mivel pedig a nemzetiségek között a szász faj a kulturának és erkölcsiségnek a legmagasabb fokán áll és a bűnözés nála a legkisebb arányú (a fogházban az

elmúlt évben 97 magyar, 161 román és 8 szász volt), meggyőződésem, hogy az országos átlagban a bűnözők nagyobb $\frac{9}{10}$ -a esik az egyke-gyermekekre.

Az egykénél a szülők kényeztetése nemcsak a gyermek fizikai elsatnyulásában, de a lelki depresszióban, az ellenállóképesség hiányában, a hirtelen fellobbanó ingerekben is jelentkezik. Az egyke-gyermek szerfelett való gőgössége, az a tudata, hogy a szülők fegyelmező ereje vele szemben a legkisebb vagy semmi, az élet terheinek ismeretlensége, az erre való ránevelés és ezzel együtt az élet örömeinek fáradozás nélkül való megszerzése már a serdülő korban érezteti a hatását és természetes okok következtében állítja szembe a büntető törvénykönyvvel. Igen találóan mondja *Nógrády László* dr.:

«Csunya és undorító az, ami az egykéből fakad, méltatlan bemocskolója a csendes és harmatos faluk fehérségének, tagadása mindannak, amit mi várunk azoktól a mezőktől, amelyben a nemzeti erő és erény, a faji sajátosság ősi csiráinak kell lenni.»

Az egyke-gyermek lelke világára és azokra a körülményekre, amelyek bűnbe sodorják, élénk világot vet egy földhözragadt szegény napszámos ember gyermekének eme néhány sora:

«Az édes apámnak szót nem fogadtam, édes anyámnak szót nem fogadtam, ha valahová küldött, nem mentem és ekkor apám nevetett. Nyolc éves voltam és az apámtól pénzt kértem és ha nem adott, loptam tőle és ezen is nevetett. Ha nem volt pénzem, a dézsából a turót kiloptam, eladtam a zsidónak és vettem a pénzen dohányt meg cukrot.»

Egy másik gyermek (Z. J. 16 éves) ezeket írja: «Mikor kicsike voltam, nagyon szófogadatlan voltam, mikor szüleim valahová küldtek, nem mentem és sirtam, ha anyám engemet a szobában hagyott, akkor megkerestem a cukrot és megettem és azután anyám meg akart verni, de apámhoz futottam, akkor azt mondotta, hogy jól tettem és máskor is tehetem. Mikor az iskolába jártam, a tanító azt mondta, hogy ezt meg kell tanulni, akkor azt mondtam, hogy nem lehet annyit tanulni, mert igen sok; akkor a tanító azt felelte nekem vissza, hogy muszáj megtanulni, ha nem, megver és

nem tanultam meg és a tanító megvert és én elmentem haza és megmondtam apámnak és akkor apám elment a tanítóhoz és nagyon lármázott, hogy többet ne merje a fiát megverni, mert az többet ér, mint a tanító.»

Az indító okok közül, amelyek a vidéki fiatalkorúakat büntető jogszabályba ütköző cselekmények elkövetésére sarkalják, számában és súlyában a bosszuvágynak jut a leghatalmasabb rész. Minél alacsonyabb fokát éri az ember az erkölcsi életnek, minél kisebb a kulturának rá való hatása, lelkében annál jobban uralkodik a bosszu. Így a gyermek a maga meg nem tisztult erkölcsi világában, az indulatoknak a tudatos és megfontolt cselekedetek fölé való helyeződésének korszakában a legcsekélyebb ingerre átengedi magát a bosszuvágyának. Az indulatnak a nyugodt lehiggadás fölé való abszolút emelkedése hol pillanatnyi, amikor rendszerint testisértés vagy in flagranti elkövetett emberölés és vagyronrongálás elkövetésének előidézője, hol időszakonként elmuló és hullámzó, hol állandó, amikor rendszerint vagyronrongálás és legfőképp gyujtogatás elkövetésére készlet.

A bosszuvágyat előidéző ok az indulatok megnyilatkozásának módjával és nagyságával nem áll progresszív arányban, hanem a cselekmény akkora lesz, mint amily mértékben volt képes a bosszuvágy felébredésére okot adó tény a gyermek indulatait felkavarni.

A korábban hivatkozott példában egy 15 éves fiú azért, mert 30 korona követelését meg nem kapta, halált okozó testsértést követett el. Lényegében kicsiny ok képes volt a gyermek indulatait annyira felverni, hogy életet oltott ki.

Egy másik gyermek (Z. G. 16 éves fiú) ezeket írja: «12 éves voltam, amikor Ilona néném azt mondta, hogy Istók István bátyám a törökbuza földön leteperte és erőszakoskodni akart rajta. (Ahogy a bűnügyi iratokból megtudtam, ez az Istók István 52 éves földműves ember volt.) Ezért nagyon haragudtam rá és már akkor elhatároztam, hogy megbosszulom magamat. Vártam, vártam, de nem szóltam soha senkinek, hanem a nyáron kimentem a földjére és meggyujtottam a kisebbik szénakazalját, mert a nagyobbakat sajnáltam felgyujtani.» A felgyujtott szalmakazal tizennégy korona értékű volt és mellette több nagyobb és értéke-sebb kazal széna feküdt. Ime lényegében súlyos ok a gyermek

indulatait éveken át fogva tartja, állandóan bosszura ingerli és a hatása pillanatában a gyermek jobb indulatai felülkerekedvén, az elkövetett bűncselekmény az előidéző okkal nincs progresszív arányban.

Az adott utasításhoz képest a 15 éven felüli fiugyermekek hűségesen beszámolnak nemi életükről is. A falusi fiúk közül a nemi életet 15 éves korában 18°/_o, 16 éves korában 80°/_o és később 2°/_o kezdi meg. A 15 éves fiuknál abszolút, a 16 éves fiuknál relativ a nemi élet az önfertőzésben jelentkezik, amelynek káros hatásáról 5°/_o tud, a többit itt világosítottuk fel a fogházban. Hogy ennek kriminalisztikai szempontból van-e jelentősége, megállapítani nem tudtam. Annyi tény, hogy a falusi gyermeknél a nemi élet rendszerint valamivel később ébred fel, mint a városinál. 80 gyermek közül erőszakos nemi érintkezésért négy volt elítélve; mind a négy 9–11 éves leánygyermeken hajtotta azt végre.

Könyvismertetés.

Adolescence its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education.

By *G. Stanley Hall* Ph. D. LL. D. president of Clark university and professor of psychology and pedagogy. New-York and London D. Appleton and company 1911. Az ifjúkor pszichológiája s annak a fiziologiához, anthropológiához, sociológiához, nemhez, bűnhöz, valláshoz és neveléshez való viszonya. Irta *G. Stanley Hall*.

Ismerteti: **Gerely Józsa Jolán** polg. isk. tanítónő Budapesten.

Harmadik s befejező közlemény.

A következőkben *Stanley Hall* az értelem fejlődésére és nevelésére tér át. A pszihikai tanulmányok legnagyobb része ugyan mindig erre a témára irányult, genesisise azonban még mindig kevésbé ismert, mint az érzelmeké és az akaraté.

Az értelem fejlődésének kezdete a kíváncsiság, mely a 8. évtől kezdve már némi rendszeres kezelést igényel ugyan, de ekkor

még leginkább csak memorizálásból, szoktatásból áll s az értelmet magát még kevésbé veszi igénybe. A 10. életévben éri el az értelem fejlődése azon fokát, melyen a tulajdonképeni tanítás megkezdhető. A tanítás magva az anyanyelv és a nemzeti irodalom, melynek hatását azonban a jelenlegi tanítási rendszer (és itt különösen az amerikai viszonyokra gondol) nagyban lefokozza. Különösen hátrányosnak tartja, hogy az iskola általában nagyobb súlyt fektet a grammatizálásra, mint magára az irodalomra, továbbá, hogy a beszéd és hallás útján való tanulást túlságosan korán helyettesíti olvasással és írással, s végül, hogy a túlságosan elaprózott tárgyi szemléltetéssel háttérbe szorítja a szó kifejező erejét. A modern gyermek nemsokára már csakis a szemléltető eszköz segítségével, arra támaszkodva fog beszélni tudni, elvont gondolatok azonban alig lesznek a tárgyról.

Az olvasmányokat illetőleg *Conradi* statisztikájából megállapítja, hogy az ifjuság az érzésre ható olvasmányokat kedveli leginkább. A tudományszomjuság aránylag ritka eset. A serdülőkor egyáltalában a szenvedélyes olvasás kora s annak a nevelés céljaira való fölhasználása megbecsülhetetlen értékű.

Majd a tanítóképzőkkel, akadémiákkal, kollégiumokkal és egyetemekkel foglalkozik. A tanítóképzők jelenlegi tanításmódjában helyteleníti, hogy a tanítás filozófiájával elavult elvek alapján foglalkoznak. Olyan hiba ez, mintha pl. a teológiai akadémiákon csupán csak az egyházatyák tanításairól volna szó. A másik s talán legfőbb hiba, hogy a világegyetemet, az életet alkotó eleven egészeket, amiknek ismeretére a serdülőkor vágyik, felbontják olyan apró elemekre, amelyeket az ifjuság gyűlöl. Analizálják még azon cselekvéseket is, amelyeket teljesen fölösleges boncolgatni és agyonmagyarázni. A lélek természete, hogy a lehető leggyorsabb úton törekszik a dolgok mélyére hatolni. A módszeres eljáráshoz ragaszkodó tanító ellenben erővel letompítja az ifjuság legjobb ösztöneit s a repülni vágyó gondolatokat öreges vánszorgásra kényszeríti. A tudatlanságot a pedantéria védőpaizsa mögé rejti s megtanítja, miképen lehet üres aggyal okosnak látszani.

A tanítók helyes képzése céljából szerző mintaiskolák felállítását tartaná szükségesnek, melyek azonban teljesen ellentétei volnának az u. n. gyakorlóiskolának, ahol kezdő tanítók tanulják a mesterségüket. A mintaiskolák látogatása volna a tanítóképzés kezdete s ebből indulna ki azután maga a tanítóképző, nem pedig megfordítva.

Külön foglalkozik szerző a serdülő leányok nevelésével, amelynek keretében, a nemek közt fennálló biológiai különbségek miatt, egészen más szempontok érvényesülnek, mint az ifjak ne-

velésében. A nők magasabb kiképzése ellen egészségi szempontból nem volna kifogása, mert amint az idevonatkozó statisztikákból megállapítható, a magasabb tanulmányokat végző leányok egészségi állapota semmivel sem rosszabb, mint csupán házimunkát végző, vagy férjnél lévő testvéreiké. A nők férjhezmenetelét és természetes hivatásával kapcsolatos körülményeit tekintve azonban a dolog komolyabb elbírálás alá esik. Az ezirányban folytatott tanulmányokból és statisztikákból nyilvánvaló, hogy a tanult nők házasságkötésének száma fogy és sokkal későbbi korra jut, mint ahogy az egyébként általános. Ez a körülmény pedig a születések számának fogyását és a gyermekhalandóság növekedését tekintve, határozottan káros.

Magát a nevelést illetőleg főelvek gyanánt állítja fel szerző az egészség ápolását, a rendszeretetre való szoktatást, a vallásosságot (melyet a női lélek poézisének nevez), a természet szeretetét irodalomból az érzéshez közelebb álló műfajokat, idegen nyelvekből csak az élő nyelveket, matematikából a praktikus étellel összefüggő tételeket, pszichológiából főleg a gyermeki lélek ismeretét. Vagyis a nő tudása a család és az anyaság céljai felé irányuljon. Ilymódon véli szerző elérhetni, hogy a nő a családban férjével egyenrangú társ, nem pedig szolga, vagy dédelgetett, de lebecsült kedvenc legyen. A specializált, bizonyos közéleti pályára irányuló tudás azért hozzáférhető lehet nők számára is, de csak másodsorban, vagyis úgy, ha sikerült azt összhangba hozni természetes hivatásával.

A koedukációról szólva szerző felsorolja annak ugyelőnyeit, mint hátrányait, de végeredményben úgy vélekedik, hogy a fejlődésnek azon korszakában, amikor a serdülőleány a nő korába lép, mindenesetre külön kell választani a két nemet. A pajtáskodás ebben a korban a két nem egymás iránt érzett tiszteletének rovására megy, ez pedig a családi élet alapját rongálja meg. Már magában azon tény, hogy a nő úgy testben, mint lélekben hamarabb fejlődik, mint a férfi, elég arra, hogy hasonló korú lányok és fiúk együttnevelését a serdülőkor vége felé lehetetlenné tegye.

Az egész mű utolsó, befejező szakaszát szerző a civilizálatlan népek tanulmányozásának szenteli. A vad népfajok u. i. a szellemi fejlődés gyermekkorát, vagy legfeljebb, szemelőtt tartva testi érettségüket, ifjukorát élék és így tanulmányozásuk nélkül a serdülőkor pszichológiája nem volna teljes. Külön-külön ismerteti az egyes civilizált nemzetek fenhatósága alatt élő népfajokat s a kulturának főképen a misszionáriusok útján való terjedését. A missziók munkáját a pedagógia egy részének tekintik s azért azt az alsóbbrendű népfajok pszichológiájának tanulmányozásával együtt az

egyetemek tananyagába kívánja illeszteni. Mert mint ahogy a gyermek a jövő nemzedék magva, úgy lehetséges, hogy a vad néptörzsek lesznek a mi munkánk eredményének örökösei.

Ezekben foglaltam össze *Stanley Hall* nagyszabású művének főbb pontjait. Talán elég volt ez az ismertetés arra, hogy fölkelte az érdeklődést nemcsak a szóbanforgó könyv, hanem ami ennél fontosabb, a serdülőkor gazdag, tanulmányozásra érdemes világa iránt.

Körperliche und geistige Entwicklung eines Kindes. (Egy gyermek testi és szellemi fejlődése.) *Irta Dix Walther Kurt.* Ernst Wunderlich. Leipzig, 1911. 78 lap.

Pedagógiai és pszichológiai érdeklődés vezette a szerzőt, hogy gyermekének, Heinz Walternek, testi és szellemi fejlődéséről naplót vezessen. Ezen napló alapján, főképp Preyerre és Shinnre támaszkodva, a jelen füzetben az első gyermekévek ösztönszerű mozgásait írja le.

A bevezetés után, amelyben az első cselekvések létrejöttét és azok okait magyarázza, a tapintás és fogás fejlődésével foglalkozik. Sorrendje a következő: 1. Közli a napló adatait, 2. a fejlődés kronológikus áttekintését, 3. fokait,¹⁾ 4. megállapítja a tapintás lélektani elemzését, 5. a tapintás jelentőségét a térérzékelésben, 6. ismerteti a jobb és balkéz használatát, 7. végül adja a tapintás megtanulásának pedagógiáját. E pontok közül a fejlődés fokára nézve a következő sorrendet állapítja meg:

Dix szerint a fejlődés folyamata az öröklött reakciótól a tudatos cselekvésig sehol sem olyan világos, mint a tapintásnál: 1. tisztán fiziológiai jelenség, 2. az inger megérzésével, 3. reproductív, 4. emocionális, 5. intellektuális elemek közbejöttével megy végbe.

A fejlődésre nézve igen káros, ha a tapintást korlátozzuk. Már mindjárt az első naptól kezdve nagy figyelem fordítandó a kezek (mindkettő) gyakorlására.

A tapintás után a szopás, harapás, rágás, fogcsikorgatás, nyalás és kiköpés (magok) tapasztalatait írja le, majd a fejtartás, az ülés és leülés észleletei következnek, a további fejlődés során pedig az állás, a felállás és a járás.

¹⁾ a) A kezek impulzív és reflektórikus mozgása az arc irányában, b) a kezeügyébe eső tárgyak mechanikus fogva tartása, c) „szándékos” mozgások, az emlő keresése, d) a megragadott tárgyakat figyelmére „méltatja”, nézegeti, e) a megragadott tárgyakat szájához viszi, f) az észrevett tárgyak után nyul, hogy szájához vigye, g) a száj szerepe a mozgásban.

A többi ösztönszerű mozgás közül kiemeli Dix jelentőségük-nél fogva az uszkálást, a tárgyak tolását, a mászást, az ütést és a dobálást. Mindezek a mozgások három csoportra oszthatók: I. A tisztán ösztönszerűek, II. erőlködés és izommunka árán létrehozot-tak, III. lelki folyamat által befolyásolt tudatos cselekvések.

Dix, megfigyeléseinek és fejtegetéseinek eredményeképen, a nevelésre nézve von le fontos következtetéseket: A gyermeknek fejlődésében szabadságot kell adni, a természetet sem siettetni, sem késleltetni nem szabad. Minden gyermeknek joga van az anyai gondozásra. Mindenekelőtt pedig a nevelőnek a gyermeket tanulmányoznia kell.

Gyulai Aladár.

Recherches expérimentales sur le dessin des écoliers de la Suisse Romande. Kísérleti vizsgálódások a francia Svájc iskolás gyermekeinek rajzairól. Irta *Ivanoff E.* Genf. 1908. Librairie Kundig. 64. p. (Ár?)

E könyv szerzője egyrészt a gyermekek rajzoló képességének lélektani tényezőit kereste, másrészt e képesség viszonyát, korrelá-cióját, más értelmi képességhez és erkölcsi tulajdonsághoz.

Szerző kérdőíves módszerrel szerezte meg kutatásához a nagy-számú pozitív anyagot. A kérdőíveket Claparède, a nagy genfi gyermektanulmányozó szerkesztette.

Négy rajzot készítettek a gyermekekkel: természet után, emlékezetből (macska), mesét illusztráló rajzot (a holló és a róka) és tetszés szerinti rajzot. Minden rajzhoz mellékeltek a tanítók a következő adatokat: általános iskolai előmenetel, jó, közepes, rossz; a gyermek legerősebb tárgya; amiben leggyengébb; jellemére vagy szellemi típusára vonatkozó megjegyzés, szórakozott, élénk, szelid, tiszta stb.

Ennyi a módszerről. Most lássuk az eredményeket. A sta-tisztikai összeállításból kitűnt, hogy a fiúk többször jó rajzoló-k, mint a lányok és ritkában rossz rajzoló-k náluk. Általános iskolai előmenetel dolgában a lányok vezetnek. A rajzoló képesség és általában az iskolai előmenetel között direkt korreláció van, egy-nesen és fordítottnak viszonylanak egymáshoz. Ellenben a rajzolás és számoló képesség viszonya egyenes és teljes a lányoknál, kevésbbé az a fiúknál. Ezt szerző avval magyarázza, hogy a lányok számoló képessége kevésbbé a velük született hajlam eredménye, hanem általános szorgalomé, míg a fiúknál fordított az eset. A nyelv-készség és rajzoló képesség ellentétét, hogy egymást szinte kizárja, nem magyarázza elfogadhatóan. Emitt szimbólumokról, amott formákról van szó, mondja. Azon mulhat ez ellentét, hogy az idegen nyelvi készséggel bírók általában halló típusuak, míg a rajzolni tudók látási típusuak.

Szerző többféle megállapítása arra vezet, hogy a lányok intelligenciája kevésbé differenciált. Mert, mondja: az elvonó típusok kevésbé hajlamosak a konkrét világ ábrázolására, tehát a rajzolásra. Nos, ha az elvonó (absztrakt) típus gyakoribb a fiúknál, megértjük, hogy intelligencia rajzoló készség nélkül mért gyakoribb emezeknél, mint a lányoknál. Tehát (szó szerint) «a lányoknál szűkebb korreláció iskolai előmenetelük és rajzoló képességük között kevésbé differenciált értelmiségük eredménye.» Általában indirekt korreláció (egy oknak kettős eredménye) van az intelligencia és rajzoló képesség között. Bizonyos esetben a lányok fölényét evvel magyarázza: «A fiúk csak abban erősek, amihez eredeti hajlamuk van, a lányok erősek speciális képesség nélkül is. Emlékeztettel igyekezvén megtartani azt, amit rosszul értenek.» Az idézett következtetéseket kissé erőszakoltnak tartjuk.

Figyelem és rajzoló készség között egyenes korreláció van. Nehéz ebben az adott tényekre támaszkodni. Az iskolai nyelvhasználat szerinti figyelmes gyermek, vagy szórakozott nem fedi a lélektanilag is annak minősítettet. Engedetlenség és rajzolni tudás együtt fordul elő.

Domokosné Löllbach Emmi.

Les tropismes chez les écoliers. A tanulók tropizmusa. Irta *Kipiáni V. k. a.*, a brüsszeli nemzetközi fakultás titkára. Brüsszel, 1912.

A *Revue Psychologique* kitűnő titkárának munkája jelent meg, ilyen címen, mint az I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus nagy érdeklődéssel megvitatott előadása.

A gravitációra, fényre, vegyi hatásra reagáló tropizmusok: geotropizmus, phototropizmus, chemiotropizmus az alsóbbrendű állatok végzetszerűen megszabott mozgásai és magasabbrendű állatok állandó reakciói e hatásokra.

A formák szimétriájának megtartására törekszik az állatvilág egész berendezkedése. Ismert tény, hogy ha az állati test szimétriáját megbontjuk, rövid idő múlva a formák egyensulya helyreáll, a hiányzó tag kinő. Vagy, mint pl. a vízi lárváknál a kiszedett fognak megfelelő is kihull. Biológiai megállapítás, hogy a szimétria egyensulyának fentartása egyforma ingerektől függ. Két megfelelő pont megfelelő ingereket kell, hogy kapjon, különben elvesztett egyensulyi helyzetét igyekszik a megfelelő tropizmusok által helyreigazítani. Ezek a működési diszszimétriának eredményei. Kétoldalú szimétriás szervezetben az egyenlőtlen megvilágítás, tehát fényhatás a megvilágított oldal izmainak összehúzódását idézi elő. Szobai virágok tájékozódását az ablak irányában mindenkor megfigyelhetjük. A növények phototropizmusa feltűnő. Vannak a nappal

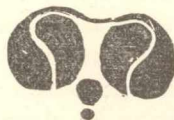
járó növények, ahogy útjában lassan, arccal feléje követik. Vannak a napfény erőssége szerint záródó és felnyíló virágok. Az *Erythrorium* még a nap előtt elvonuló felhőre is reagál. Sok növény pontos órában nyitja és zárja virágait.

Szerző megfigyelései szerint az iskolásgyerekre féloldaluan jutó napfény végzetes tüneteket szül. A fejlődés java éveit iskolás padban görnyedten töltő gyerek állandóan balfelől kapja a dél-előtti nap sugarait. Ezen inger egyensúlyának helyrebillentése érdekében reflex-mozgásokat végez a fény irányába, mozgatja fejét, testét az ablak felé, izeg-mozog, de lassanként az iskolai fegyelem mozdulatlanságra kárhoztatja. A hátgerinc azonban nem közömbös ez egyenlőtlen ingerrel szemben és lassanként elgörbül annál is inkább, mert a gyermek jobb oldala, a mindig árnyékban levő, végzi egyedül az erős munkát. A bal, besugárzott oldal ellenben összehúzódik.

A mindig friss levegő és a nap áldott sugárzása, hármas hatásával: hő, fény és vegyi ingerével nélkülözhetetlen az élethez. A levéltetű szárai üvegdobozba zárva a napfényes oldalon sorakoznak szorosan fejjel a fényforrás felé. Ha 180° -nyira elfordítjuk a megvilágított oldalt, csakhamar egyenes irányban megindulnak a fénylés felé és ott maradnak. A fényszükséglet mindennél fontosabb az élő lényben. Ez abból is látszik, hogy a fényérzékeny felület sokkal gyakoribb az élő lénynél, mint a szem.

Hogyan adhatjuk ezt az áldott erőt gyermekeinknek minél teljesebb mértékben? Próbálták sokoldalú világítással az iskolában (Lausanneban), világos padokkal és ruhával. Igazi megoldás csak a szabad levegő, korlátlan mozgás, pogány imádása a teremtő erőnek, örömmek, ragyogásnak, szépségnek: a Napnak. Az új iskola ilyen lesz: fénynek és örömmek forrása.

Domokosné Löllbach Emmi.

Lapszemle.

Tanulmány a kérdezésről. (The Pedagogical Seminary. Edited by G. Stanley Hall. Worcester. June, 1913. No. 2.)

Soschichi Yamada, az amerikai Clark University tanára, 50 oldalra terjedő tanulmányban foglalkozik a kérdés pedagógiai fontosságával, céljával, különböző formáival, valamint a pszichológiai kutatás kísérleteivel.

A kérdés fontosságát illetően De Garmo nézetét osztja, aki szerint «jól kérdezni annyi, mint jól tanítani.»

A kérdés általános célját 3 pontba foglalja: 1. Fölkeltetni a tanuló öntevékenységet, s gondolkodásra ösztönözni őt. 2. Gyakoroltatni a gondolatok kifejezésének legszebb, leghelyesebb formáit. 3. Megítélni vele a gyermek értelmi képességének fokát.

Ezután röviden ismerteti Binet, Stern, Wreschner, Lipmann, Lobsien, Ranschburg, Révész és mások idevonatkozó kísérleteit az u. n. *képmódszer* (Bildmethode), s a *valóság- vagy tárgymódszer* (Wirklichkeitsmethode) segítségével. Az előbbi módszerrel kísérletezők bizonyos képek, az utóbbiak bizonyos tárgynak vagy eseménynek szemléltetését vették alapul, s az így nyert benyomások önálló elbeszéléséből és kikérdezéséből a következő tapasztalatokat szűrték le:

1. A képen látottak szabad elbeszélése helyesebb, hibátlanabb, mint a kikérdezés útján nyert feleletek.

2. A szabad elbeszélésben $\frac{1}{6}$ és a kikérdezésben $\frac{1}{2}$ arányban vannak téves állítások.

3. A kikérdezés, a tartalom mennyiségére nézve gazdagabb, mint az elbeszélés, az állítások helyességét tekintve azonban szegényebb.

4. Következésképpen az elbeszélés megbízhatóbb, mint a kikérdezés.

5. A közömbös kérdésekre adott feleletek megbízhatóbbak, mint a szuggéráló (befolyásoló) kérdésekre adottak.

Ezen tapasztalati tények alapján Binet, Stern és mások megállapították, hogy a teljes beszámolóhoz úgy az elbeszélés, mint a kikérdezés szükséges és hogy az elbeszélésnek meg kell előznie a kikérdezést.

Jelen tanulmány írója szerint azonban a végzett kísérletek nem elegendők ennek a megállapítására. Mert a kísérletezők 1. mindig az elbeszélést vették a kikérdezés előtt, s így nem figyelhették meg, mennyiben befolyásolná a kikérdezés az elbeszélést,

ha a sorrendet megfordítanók, 2. kérdéseik mindig csak az elbeszélésből kihagyott pontokra vonatkoztak. Az egyik kísérletező, Miss Borst ugyan megpróbálkozott az egész anyag kikérdezésével is, de azt ő sem figyelte meg, mennyiben hatott volna a kikérdezés az *utóbb* következő elbeszélésre. Ennek és még néhány a kérdéssel kapcsolatos pontnak tisztázása céljából szerző további kísérleteket végzett. Kísérleteinek tárgyát a következő kérdésekben adja:

1. Mi a különbség *a/* az elbeszélés és utána következő kikérdezés, *b/* a kikérdezés és utána következő elbeszélés között?

2. A közömbös (nem szuggeráló) és a befolyásoló (szuggeráló) kérdések között?

A kísérletek eredménye:

1. *a)* 66 tanuló közül 24-en változtatták helytelenre 39 helyes állításukat, az elbeszélés után következő kikérdezés alkalmával.

Hogy a kikérdezés ily nagy mértékben módosítja a *megelőző* elbeszélést, annak okát szerző abban látja, hogy ha a tanulókhöz azután intézünk kérdést, amikor ők már megmondták, mit gondolnak helyesnek és igaznak, akkor kételyt támasztunk bennük előbbi állításuk igazsága felől, vagyis bizonyos tekintetben befolyásoljuk őket.

b/ Igen érdekes a kikérdezés után következő elbeszélés megfigyelésének eredménye. 478 feleletből a tanulók 9 olyanra is feleltek az elbeszélésben, amire a megelőző kikérdezésben nem tudtak válaszolni. A kérdésekre adott hibás feleletek közül 45-öt kijavítottak a következő elbeszélésben, 16-ot mindkét esetben hibásan mondtak, a helyes feleletek közül azonban csak 3-at változtattak helytelenre.

A kikérdezés tehát az *utána* következő elbeszélést igen csekély mértékben befolyásolja.

Sőt az elbeszélésnek a megelőző kikérdezéstől való feltűnő függetlensége azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy az értelem működése egészen más az elbeszélés és más a kikérdezés alkalmával. A kérdéseskor u. i. külső befolyástól függ, tehát passzív, míg az elbeszéléskor minden külső befolyástól ment, s a legnagyobb mértékben aktív. De bár a beszámolásnak ezen két módja különböző értelmi munkát tétel fel, azért egyik sem rendelhető alá a másiknak.

A kísérletekből kitűnik az is, hogy csakugyan helyesebb előbb venni az elbeszélést és utána, mintegy kiegészítésképpen a kikérdezést, de a beszámolás csak akkor teljes igazán, ha végül újból megismételtetjük a most már tökéletesített elbeszélést.

Hogy miért megbízhatóbb az elbeszélés, mint a kikérdezés és viszont miért kisebb az előbbi tartalmának mennyisége, arra nézve a tanulmány írója a következő magyarázatot adja:

A kérdés lényege a szemlélet, illetve megfigyelés alkalmával tanúsított érdeklődésben áll. A nagyobb érdeklődést és figyelmet keltő benyomások u. i. mélyebben és tisztábban vésődnek az emlékezetbe. Az elbeszélésben pedig éppen ezek a mélyen és tisztán emlékezetben maradt benyomások szerepelnek. A minél több adat összeszedésére törekvő akarat ugyan a kevésbé tiszta, határozatlan benyomásokból is hoz felszínre néhányat, de ezeknek még mindig némi határozottsággal kellett az emlékezetben helyet foglalniuk, mert különben a pusztá, befolyásolástól ment akarat nem hívhatta volna elő azokat. Minthogy ilymódon az elbeszélés aktív működés, mely az emlékezet legélénkebb, legtisztább eszméiből veszi anyagát, legfőbb jellemvonása a bizonyosság érzése. Innen magyarázható az elbeszélés minőségének értékes volta és tartalmi mennyiségének szegénysége.

Ezzel ellentétben a kikérdezésnél az értelem működése passzív, vagy visszaható, miért is annak eredményét nagyon befolyásolja a kérdés formája, a kérdező egyénisége és a kérdezett lelki diszpozíciója.

Bizonyos mértékben tulajdonképpen minden kérdés, még a legközömbösebb is gyakorol befolyást a feleletre. Mert a kérdés egyuttal parancs, illetve fölhívás is, bizonyos eszmék összeszedésére, azért a felelet megadására irányuló kívánság oly erős, hogy miatta az ítélőképesség veszt erejéből. Mindenesetre, ha az emlékezetben lévő eszmék élénkek és világosak, az azokra vonatkozó kérdés igen kis mértékben befolyásolja a feleletet. Ellenben még a legközömbösebb kérdés is befolyásoló olyankor, amikor az emlékezet bizonytalan, homályos.

A kérdéseket, befolyásoló hatásuk szerint, *Stern* a következő fokozatokba osztja: 1. A meghatározó kérdés, 2. a tökéletesen különválasztó és az «igen vagy nem» kérdés, 3. a nem tökéletesen különválasztó, vagyis «vagy-vagy» kérdés, 4. a vezető, vagyis igenre vagy nemre befolyásoló kérdés, 5. a föltételező, 6. a szükségképpen következtető kérdés.

Legközömbösebb a *meghatározó kérdés* pl. «Mit tudsz A-ról?» vagy «Mi a B?» Itt az emlékezet teljesen szabadon dolgozhat.

A *teljesen különválasztó*, valamint az «igen vagy nem» kérdés választást követel két felelet között, melyekből az egyik feltétlenül téves. Pl. «A-e ez, vagy nem?» Az emlékezet munkája látszólag itt sincs megkötve. Ha azonban jobban megfigyeljük a dolgot, észrevesszük, hogy az «A» eszméje határozott formában jelentkezik, míg a többi lehetőségek bizonytalanul mozognak ide-oda a háttérben. Következésképpen «A» eszméje inkább igenlő, a többi viszont inkább tagadó válaszra indít. A választás szabadságának

tehát már ez a csekély megkötése is befolyásolást eredményez. Stern és Lippmann szerint az «igen»-re való befolyásolhatóság általában erősebb, mint a «nem»-re való.

Az «igen vagy nem» kérdés pl. «A ez?» Lippmann szerint erősebben szuggesztív, mint a teljesen különválasztó kérdés pl. «A ez vagy B?» Jelen tanulmány írójának véleménye azonban az ellenkező. Szerinte, az «A ez vagy B?» kérdésben bizonyos szuggesztívást képvisel már magában az a körülmény, hogy a hasonló vagy ellentétes állítások tárgyköre két meghatározott eszmére szorítkozik. Az «igen vagy nem» kérdésben ellenben «A ez?» a meghatározott «A»-val szemben a lehetőségeknek teljesen szabad, tág tere áll, ami csökkenti a befolyásolás erejét.

A befolyásoló kérdések lehetnek igazak, vagy hamisak, aszerint, amint a kérdező helyes, vagy helytelen feleletre befolyásolja a kérdezettet. A kísérletek bizonyossága szerint az «igaz» kérdések több helyes feleletet váltanak ki, mint a «hamisak.» A tapasztalatokból kitűnik az is, hogy több egymásra következő «igen vagy nem» kérdésnél némely tanuló állandóan, szinte gépiesen az «igen», más meg a «nem» felelet mellett marad.

A vezető kérdés erősebb szuggesztív hatással bír, mint az előbbieket, amennyiben némiképpen a kérdező kívánságát, várakozását is kifejezésre juttatja. Ez a kérdés pl. «Nem A ez?» két részre osztható. Az első rész azt állítja, hogy «ez A.» A másik rész azonban kételyt támaszt az állítás igazsága iránt ilyenformán: «Vagy nem?» Az első rész szuggesztív hatása annál erősebb, minél határozatlanabb a kérdezettnek a tárgyra vonatkozó képzelete, s minél nagyobb a kérdező tekintélye.

A nem teljesen szétválasztó kérdés még szuggesztívebb, mert itt lehetséges, hogy a kérdésre várható feleletek közül egyik sem igaz. A lehetőségeknek önálló, a kérdéstől független mérlegelése pedig általában elég ritka eset.

A feltételező kérdés formájára nézve a meghatározó kérdéshez hasonló, tehát közömbös pl. «Milyen színű A?» De az esetben, ha a kérdező előbb nem vett tudomást «A» létezéséről, akkor beáll a szuggesztívó. A kérdező t. i. így gondolkozik: Ha a kérdező «A»-nak a színe után tudakozódik, akkor «A»-nak léteznie kell. Vagyis elfogadja a kérdezőnek hallgatólagos állítását «A» létezéséről. Sőt a szuggesztívó még akkor is fennáll, ha a kérdező így felel: «Nem tudom, milyen színű.» Mert «A» létezését ez esetben is elfogadta.

A szükségképpen következő kérdések lényege, hogy aki A-t mond, annak B-t is kell mondania. Ezek a kérdések a feltételezőket szokták követni, s olyan eszmék elfogadását jelentik, amelyek

nincsenek ugyan meg az emlékezetben, de az előbbi kérdések és feleletek után létezniök kell. Ilyen pl. ha a «Milyen színű A?» kérdés után azt kérdezzük «Ott volt-e A?»

A kérdések gondolkozásfejlesztő értéke oly mértékben fogy, mint amily mértékben emelkedik szuggeráló voltak.

A kérdés szuggeráló ereje nagy mértékben függ még a *kérdező* személyétől és pedig tekintélyétől, arckifejezésétől, hanghordozásától, valamint egyéniségének rokon- vagy ellenszenves voltától. Ugyancsak sok függ a *kérdezettnek* egyéniségétől is, gyöngébb vagy erősebb ítélőképességétől, temperamentumától, megfigyelőképességének minőségétől, sőt sok esetben külső, fizikai okoktól is. A bátorító vagy elkedvetlenítő megjegyzések szintén erősen befolyásolják a feleletet.

Pedagógiai szempontból szerző így osztályozza a kérdéseket:

1. *Bevezető kérdések*, amelyek azt kutatják, mennyit tud a tanuló a tárgyalásra kerülő dologból. Ezek vannak hivatva egyúttal fölkelteni a növendék érdeklődését és munkakedvét.

2. *Analizáló és következtető* kérdések. Ezek a tulajdonképpeni ismeretnyújtásra és a céltudatos gondolkozás gyakorlására szolgáló kérdések. Az előbbieket elemeire bontják az új ismeretet, s ily módon kapcsolatba hozzák azt az előbb szerzett ismeretekkel. Az utóbbiak osztályok, szabályok, elvek fölállítására segítik a tanulót.

3. A *vizsgáló* kérdésekkel a tanító saját munkájának eredményét kutatja s ellenőrzi.

4. Az *összefoglaló* kérdések az előbbiekkal állanak szoros kapcsolatban, s a nyert ismeretek megrögzítését célozzák.

5. A *begyakorló* kérdések, amelyek tisztán csak emlézésre szolgálnak, mint pl. a nyelvtanulásnál. Ezeknek a kérdéseknek pedagógiai értéke igen csekély.

A kérdések feladása előtt a gyermek gondolatainak mindig meg kell adni azon háttérrel, amelyből a kérdés kiindult. Mert enélkül megeshetik, hogy a tanuló helytelen irányban keresi a megoldást. Pl. a tanító azt kérdezi valamiről, hogy hol fordul elő és feleletül földrajzi meghatározást vár, míg a tanuló a tételnek, a könyv bizonyos fejezetében foglalt leírására gondol.

A jó kérdés kellékei, hogy legyen világos, tömör, logikus, határozott és minél egyszerűbb nyelvezetű. Ne legyen továbbá tulságosan általános. Helytelen pl. az ilyen kérdés: «Hol fekszik Chicago?» Mert erre a felelet lehet: «Illinois államban», «a Michigan tó partján», «az Egyesült Államokban» stb. Sok tanító azt hiszi, hogy ami előtte világos, az a tanuló előtt is az. És ha a tanuló véletlenül eltalálta a tanító gondolatát, felelete helyeslésre talál, tekintet nélkül arra, hogy talán ez volt egyetlen (s talán az is

szuggerált) gondolata a tárgyról. Legyen a kérdés ezenkívül a tanuló értelmi állapotához mért. A tanítónak tudnia kell, melyik növendékétől mit várhat. Ne akarjon tehát mindenáron olyasmit kivenni annak gondolatkészletéből, ami előreláthatólag nincs bent.

Nem szabad továbbá kérdést kérdésre halmozni, a felelet meggondolására időt kell engedni, s a felelet félbeszakítását amennyire csak lehetséges, el kell kerülni.

Befejezésül a tanulmány írója felsorolja azon 70 forrásmunkát, melyet írásközből használt, s amelyet a kérdezés lélektana, s módszere iránt érdeklődők haszonnal olvashatnak. *Gerely Jolán.*

Gyermektanulmányi mozgalmak

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya *Náray-Szabó Sándor dr.* elnöklésével december 22-én ülést tartott. Elnök meleg szavakkal emlékezett meg a Társaság nagy halottjáról, *Babarczy-Schwarzer Ottó* báróról, ki mint társelnök kiváló szolgálatokat tett a gyermektanulmányozás ügyének. *Répay Dániel* titkár az Első Magyar Oszágos Gyermektanulmányi Kongresszus most megjelent Naplójáról tett jelentést. A napló hü képét adja a magyar gyermektanulmányozás történetében korszakalkotó kongresszus lefolyásának. Második része a kongresszussal kapcsolatos gyermektanulmányi kiállítás nagy gonddal készült leírását és ismertetését foglalja magában, hüen tükrözve a kiállítás eszméit. Választmány hálás köszönetet mond a magas színvonalú, tudományos értékű, közérdekű munka szerkesztőinek, *Répay Dánielnek* és *Ballai Károlynak*.

Örvedetes tudomásul szolgált *Perényi József dr.-nak* jelentése, mely szerint a kongresszus pénzügyi mérlege is kielégítő eredményeket mutat. A bevételek éppen fedezték a kiadásokat, *Répay Dániel* azon felterjesztéseket mutatta be, melyeket a Társaság, mint a kongresszus végrehajtó szerve, az illetékes miniszterekhez terjeszt fel.

Nagy László ügyvezető alelnök a könyvkiadó bizottság intenzív munkásságáról referált. Jelentette, hogy megjelent *Ranschburg Pál dr.* Pszichológiai tanulmányainak első kötete, mely a nagy pszichológus és gyermektanulmányozó tudományos és gyakorlati

értékű tanulmányainak első sorozatát foglalja magában. Ezen mű kiadásával a Társaság szolgálatot tesz az önálló magyar tudományos pszichológiai irodalomnak. Választmány jegyzőkönyvi köszönetet szavaz Ranschburg Pálnak műve átengedéséért s a könyvkiadó bizottság tagjainak munkásságukért.

Ezután pénztárosnak a Társaság pénzügyeiről szóló jelentését vette tudomásul a választmány.

Gyulai Aladár dr. titkár a vidéki fiókkörökről tartott beszámolót. Az évad első felében intenzív munka folyt Szegeden, Nagyváradon és Nagybecskerekén. Ezen munka két pozitív eredményt mutat fel. Szegeden kisegítő iskola nyílt meg, Nagyváradon pedig a fiókkör iniciatívájára megindult nagyarányú mozgalom reális eredményeként létesült az iskolaorvosi intézmény.

Nemes Lipót a még egészen új keletű jogi és gyermekvédelmi szakosztálynak nagy érdeklődéssel megindult munkásságáról számolt be. A fiatalkorúak bírának és ügyészeinek megnyerésével a mozgalom nagy lendületet vett. Elnök indítványára választmány elhatározza, hogy megkeresi az illetékes minisztert oly irányban, hogy a javító intézetek vezetőségének kvalifikációját emelje, vagy legalább évenkénti kurzusok rendezésével pedagógiai és laboratóriumi ismeretekhez juttassa őket.

Ballai Károly a Gyermektanulmányi Múzeum ügyéről referált. Nagy fellendülést vett különösen a pedagógiai osztály és már folynak a tárgyalások a néprajzi osztály rendezése érdekében. Elnökség indítványára a választmány *Ferencz Ella* tanitónőt a múzeum másodtitkárává választja meg.

A 87 megválasztott taggal a Társaság tagjainak száma elérte az 1450-et.

Végül *Náray-Szabó Sándor* dr.-nak és *Nagy Lászlónak* egy puerikulturális intézet felállítása tárgyában benyújtott indítványa került tárgyalásra. Az indítvány két intézmény létesítésében látja a kitűzött célt elérhetőnek: 1. az anyák és a kisdedekkel foglalkozó dajkák kiképzésében, 2. oly tanfolyamok szervezésében, melyeken gyermekkertésznők, bonneok nyernék a megfelelő szakszerű elméleti ismereteket és gyakorlati tudnivalókat. Ezen eszmék megvalósítása érdekében a Társaság érintkezésbe lépne más társadalmi szervekkel és társulna azon már meglévő intézményekkel, melyek hasonló irányban működnek. Választmány lelkesedéssel és örömmel veszi tudomásul és teszi magáévá elvileg ezen indítványt és az indítványozók vezetésével *Bókay János* dr., *Grósz Gyula* dr., *Eötvös K. Lajos*, *Dósainé Révész Margit* dr. és *Répay Dániel* bevonásával bizottságot alakít, melyet megbiz az ügy tárgyalásával és a kivitel módozatainak kidolgozásával.

A Gyermektanulmányi Múzeum új helyisége és gyűjteményei. A Gyermektanulmányi Múzeum az utóbbi időben oly gyarapodást mutatott, hogy a két éve elfoglalt szép, tágas helyisége immár szűknek bizonyult. Ezért a helyiséget adó székesfővárosi Tanács a múzeum elnöksége kérésére lehetővé tette, hogy valamivel nagyobb térhez jusson múzeumunk. Ugyanis a Mária Terézia-téri iskola palotának ugyanazon szárnyának földszintjén, amelynek első emeletén volt eddig a múzeum, a régi három terem helyett ismét három termet, s azon kívül hosszú és széles folyósót engedett át. A múzeum belső helyisége csak kevéssel nagyobb ugyan, mint az előbbi volt, mégis kedvezőbb, mert a földszinten van elhelyezve s az utcáról közvetlenül megközelíthető.

Az új helyiségben múzeumunkat felfrissítettük az újabb gyűjtésekkel, újabb sorozatokat, csoportokat állítottunk össze. Az egyes osztályok között különösen a *pedagógiai osztály* fejlődése mutat nagy arányokat. Ennek az osztálynak három nagyobb csoportja volt s most, alig egy év alatt, tíz csoportja van s még négy kiváló értékű gyűjteménynek megszerzése iránt folynak tárgyalások.

A pedagógiai osztályban a pedagógusokat ma különösen érdekli ama probléma megoldására szolgáló kísérleti anyag, *hogyan használjuk fel a tanuló aktivitását, alkotásvágját az egyes tantárgyak keretében.* Az erre törekvő módszerek beszédes gyermekmunkákban vannak bemutatva. Részint a gyermektanulmányi kiállítástól örökölt, részint egészen új anyagok a következők: *Krizsán Gábor dr.*, kolozsvári igazgató-tanító vezetése alatt a beszéd és értelemgyakorlatok keretében készült tanuló-munkák; *Jovicza Ignác*, a Budapest, Mária Terézia-téri iskola tanítójának gyűjteménye az elemi iskola négy évfolyamán s az összes tantárgyakban alkalmazott alkotó munkaanyagból; *Biró Sándor*, miskolci áll. tanító földrajzi plasztikái; *Lathwesen Gyula*, fõv. tanító lakóhely ismertetésének rajzos módszere. A miskolci áll. iskola első osztályos tanulóinak munkái, amelyeket a számviszonyok érzékeltetésére készítenek (tanító Tóth Károly). *Urhegyi Alajos*, áll. tanítónőképző tanár régi anyaga mellett (A magyar nemzet története gyermekrajzokban) új a természetrajzi tanításhoz készült gyermekrajzai. Szép gyűjteményünk van többektől a *fizikai kísérletezés* számára készült eszközökből, mely állandóan gyarapodik. A folyósón nagy falterületet fog elfoglalni a modern, természetszerű rajzoktatás módját és eredményeit bemutató kollekción, amelyet *Györgyi Kálmán*, székesfővárosi szakfelügyelő-igazgató állít össze. Fel van frissítve a *női kézimunka* csoport is. A *kisdedek ösztönszerű foglalkoztatásának* csoportja is jobban mutatja most azt a gyermeki kedélyt és fan-

táziát, amelynek működtetése a fő e módszerrel. *Lukácsné Szász Irén*, kieszteziás olvasástanítási módját szép kivitelű s világosan szemlélhető képek mutatják. Mindezek a becses kollektciók a modern pedagógiai törekvések jegyében készültek, értékes didaktikai kísérletek eredményei, amelyek megközelítését s együttes tanulmányozását immár lehetővé teszi a Gyermektanulmányi Múzeum. Nyomatékosan fölhevjuk ezekre pedagógusaink figyelmét.

De nemcsak a pedagógiai osztály mutat ilyen nagyarányú fejlődést, hanem a *gyermektanulmányi osztály* is. Igy feldolgozás alatt van az alsónyéki és öcsényi fiu- és leányrajzok tehetségfejlődési szempontból való gyűjteménye, mely *Nagy László* munkája. A mult tavasszal állította össze *Ferencz Ella*, a múzeum másod titkára, 8000 darab gyermekrajzból az ösztönszerű rajzolás fejlődésének néhány problémáját, a térbeli kifejezést, az emberi s állati alakok rajzolásának fejlődését, a diszitó rajzolást, az elbeszélő rajzolást. Az ösztönszerű gyermek játékok anyaga tetemesen meggazdagodott, sokszerűbb, részletesebb, s rendszeresebb lett; a házi, mezei, ipari és közlekedési játékokat külön sorozatok tüntetik fel. Különösen fölhevjuk pszichológusaink s pedagógusaink figyelmét a kocsi és szekéranagra, amelyet fejlődéstani szempontból, szabatos lélektani fokozatok szerint *Nagy László* és *Ferencz Ella* rendeztek. Uj továbbá az egyes szellemi képességek, jelenségek fejlődésének grafikai ábrázolásokban való bemutatásai. Eddig a szellemi munka mennyiségére, minőségére, típusaira (*Nagy László*) és a gyermek egyéniség típusaira (*Nógrády László dr.*) vonatkozó grafikonsok vannak kifüggesztve. A gyermektanulmányi osztály keretében állandó *kísérleti nevelés-lélektani eszközkiallítás* is lesz, amelyet a budapesti *Marx és Mérei* budapesti műszerkészítő cég fog szállítani és összeállítani.

A gyermek és játéka. E címen tartott előadást a szepesi fiókkörünk iglói helyibizottságának legutóbbi nyilvános gyermektanulmányi értekezletén *Brucknerné Farkas Gizella*. Az előadás iránt, mely az iglói tanítóképző-intézet disztermében *Gömöri Sándor* elnöklete alatt tartatott, nagy érdeklődés mutatkozott; a nagyszámu és előkelő közönség zsufolásig megtöltötte a termet. A gyermek és a játék viszonyát az előadó *Nógrády László* könyve és saját megfigyelései és tanulmányai alapján történeti, társadalmi, egyéni, esztétikai, fizikai és különösen biológiai és lélektani szempontból világította meg a csecsemő kortól mindaddig, míg a gyermekjáték megszűnik. Tárgyalta e viszonyt még a különféle gyermekjátékok és játékszerek szempontjából is.

A nagybecskereki gyermektanulmányi szakosztály dec. 18-án rendkívüli gyűlést tartott, melyen elhatározta, hogy kiírja az előbbi gyűlésen elfogadott határozat értelmében a pályázatot. Grézlo János kir. tanfelügyelő mint elnök jelentette, hogy a Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesületnél közbenjárt és talált rá módot, hogy a pályázatot ki lehessen hirdetni. A szakosztály élénk eszmecsere után megállapodott a tételben, egyben elhatározta, hogy felkéri a központi elnökséget, hajlandó lesz-e a beérkezendő pályamunkákat megbírálni és a bírálatot rövid megindokolással a szakosztálynak megküldeni? A pályázat különösen az egyéni nevelés-oktatásnak a mai iskolarendszer mellett való lehető keresztültvitelének módozatait kívánja megvilágíttatni.

Pályázat gyermektanulmányi tételre. A Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesület gyermektanulmányi szakosztálya pályázatot hirdet a következő tételre:

«Melyek a gyermektanulmányozás azon eredményei, melyek az iskolában az egyéni nevelés-oktatás érdekében *gyakorlatilag* értékesíthetők?»

A szakosztály különösen azt kívánja kifejtetni, hogy az iskola mit tehet az egyéni nevelés-oktatás lehető keresztültvitele körül; mi módon űzze a tanító a gyermektanulmányozást az iskolában gyakorlati haszonnal; az eddig elért eredmények közül melyek használhatók fel az iskolai tanításban és nevelésben gyakorlatilag és általában mi volna a teendő, hogy az egyénítés minden egyes tantárgy tanításában lehetőleg érvényesüljön?

A pályamunka terjedelme három nyomtatott ív; a pályadíj 300 (háromszáz) korona, mely csak az abszolút értékű munkának fog kiadatni.

A jelíges levéllel ellátott pályamunkák Grézlo János kir. tanfelügyelő, szakosztályi elnök, címére, Nagybecskerekre 1914. április 30-ig küldendők be. Az eredményt a Délmagyarországi Tanítóegylet nyári nagygyűlésén fogja a bíráló bizottság kihirdetni.

Az írástanítás új útjai. *Wagner György* festő és grafikus (Berlin) december hóban a fővárosi Pedagógiai Szemináriumban előadást tartott e tárgyról. Szerinte az összes kulturálmok közoktatási intézeteiben a mai írástanítás célját ama minta-ábécékben látják, amelyeket az egyes államok iskolahatóságai a tanítók részére előírnak. Tény az, hogy ezeket az írási mintaképeket sohasem «írják», hanem kalligráfiai művészettel rajzolják, vagy legalább oly módon állítják elő, amely a könnyed, folyékony kézírástól merőben különbözik. E mesterkélt vonások tehát nem lehetnek mintaképek a gyakorlati írás munkájához és teljesen

jogosult a panasz a modern üzleti életnek s hivatásnak megfelelő általános úgynevezett «üzleti-írás» hiánya miatt. Ennek oka a mai írástanítás rendszerében rejlik, amely még nem képes a célszerűen szép fogalmához alkalmazkodni. Általánosságban elismerik, hogy az első írástanítás túlnagy igényeket támaszt a gyermekekkel szemben; egyrészt a betűalakok nehézsége miatt, másrészt a ma használatos hegyes acéltoll alkalmatlansága miatt. A kézügyesség gondolata kell hogy az írástanításnál is vezéreljen. Ezért az írástanítás a kezdőknél inkább rajz legyen, még pedig oly eszközökkel, amelyek a gyermek kezét még nem erőltetik meg túlságos módon, hanem erősítik és ügyesítik. Minthogy a régi római írásjelek egyszerűségük és szabatoságuk mellett még a mai latinbetűs írásnak és a könyvbetűknek kiinduló alakjai gyanánt tekintendők, az oktatásnál is ebből kell kiindulni. Íróeszközök gyanánt szolgáljanak oly eszközök, amelyek állandóan egyenletesen vastag vonalat, úgynevezett zsinórvonalat adnak. A tanköteles koron belül a betűalakok és az íróeszközök váltakoznak, míg a gyermek tankötelezettségének befejezéséig az írásmódok és az íróeszközök oly ügyes kezelését el nem sajátította, amely tiszta, gyorsan írható, egyéni kézvonást biztosít.

Gyermektanulmányi értekezéslet Szegeden. Két igen aktuális témát tűzött ki a nagyközönséggel való megbeszélés tárgyául a Szegedi Gyermektanulmányi Társaság január 18. délutánra. A tárgynál is vonzóbb volt a két kitűnő előadó egyénisége, egészen természetes tehát az a szokatlan nagy érdeklődés és feszült figyelem, mellyel a zsúfolásig tele terem közönsége az előadásokat kísérte.

Turcsányi Imre dr. az erdei iskoláról beszélt. Ez az intézmény a nagyvárosok levegőjében és egészségtelen szociális és higiénikus viszonyaiban testileg elgyöngült gyermekek talpraállítására szolgál. A gyermekkorban még könnyen legyűrhető a kezdődő bajok és erős, friss generációk várhatók az ilyen intézmények létesítésétől.

Olyan esetben, hol a nagy betegségéből alig felépült, vérszegény, gyengén fejlett tanuló egészségét veszélyeztetik a városi iskola levegőtlen, túlszűfolt szobái, szűk padjai, a megerőltető szellemi munka: kihelyezik a gyermeket a városon kívül fekvő erdők, vagy nagy szabad mezőségek területén felépült iskolába. Rendesen májustól októberig járnak oda a gyermekek, ezért faépületek szolgálnak a tanuló és étkezésszobául. Ide ugyis csak rossz időben vonulnak, különben a tanulás, étkezés és ebédutáni fekvés a szabadban, fák alatt történik és még esőben is csak tetővel fedett, nyitott csarnokban. A szellemi munka is kevesebb, gyen-

gébb szervezetükhöz mért, sok mozgással, eleven munkával kapcsolatos. Kertészkedéssel és állatok ápolásával kapcsolatos pl. a természetrajz tanítás. A gyermekek rendszeren vizsgáznak és természetesen semmit sem mulasztottak hónapokig tartó betegeskedésükkel, míg ugyanekkor a városi iskola teljesen veszélyessé válna rájuk nézve.

A Gyermektanulmányi Társaság bizva reméli, hogy a hatóság ez áldásos intézmény létesítése érdekében mindent elkövet.

Székely Gáborné a szülői házban végzendő gyermektanulmányozáshoz adott gyakorlati tanácsokat és az egyéni jellemlapok vezetését kisdédóvokban és otthon ismertette élénk, színes előadó képességével. A szülő igyekezzék megismerni gyermeke lényét, lényegtelennek látszó cselekvéseiben is mutatkozó egyéniségét. A jellemlapok vezetése egy gyermekegyn teljes képének összeállítására szolgál mintául. Ilyeneknek bemutatása óvodába vagy iskolába lépő gyermekeknél, ha a szülő lelkiismeretesen, saját gyermeke érdekében szigorú tárgyilagosan végzi, rendkívül megkönnyíti és egyéni irányban mélyíti, hasznosítja a nevelő munkáját. Hónapokig tartó keresgélés és kísérletezés helyett azonnal ott kezdheti a nevelői eljárást, ahol minden gyermek sajátos egyénisége a maga speciális tulajdonságaival megkivánja. «Ahogy vannak iskolaorvosok, legyenek iskolapszichológusok» — mondta Stern William szombati budapesti előadásán, — akik ellenőrzik a nevelő és szülő lélektani megállapításait.

Székelyné előadta egy kiváló kisleánynak és egy haszontalan kicsi gyermeknek jellemrajzát az egyéniségi jellemlapok kérdései alapján összeállítva, utmutatásul, hogy e lapok hogyan kezelendők. Nyomatott jellemlapokat adott minden jelenlevőnek és kinek még szüksége van rá, Székely Gábornénál bármikor megkaphatja. Ide kell egyszersmind a kitöltött egyéniségi lapokat névtelenül beküldeni.

Az értekezleten Orkonyi Ede dr. kuriai bíró, a fiókkör társelnöke elnökölt.

D. L.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókkörének választmánya folyó évi január hó 10-én nagy érdeklődés mellett gyűlést tartott, melyen a fiókkör munkálkodására vonatkozólag több fontos határozatot hoztak. Előbb az ügyvezető alelnök bemutatta a fiókkörhöz érkezett iratokat, melyek közül felemlítjük a nm. belügyminisztériumnak rendeletét, hogy a fiókkör alakulását tudomásul vette, az egyesület központjának a kitűzött munkaprogrammokról és a tagsági díjak elszámolásáról szóló leiratait, melyekre vonatkozólag a fiókkör már előzőleg intézkedett.

A feministák szegedi egyesülete közli, hogy programjába a fiókkör törekvéseivel azonos célokat is kitűzött s ezek megvalósításához kéri a fiókkör támogatását, amit ez természetesen meg is ajánl. A Szeged-Alsótanyai elemi iskola igazgatója értesíti a fiókkört, hogy testületének valamennyi tagja hajlandó egyéniségi jellemlapok vezetésére; a fiókkör megküldi a szükséges nyomtatványokat. Ezután elhatározta a választmány, hogy Nagy Lászlónak november 15-én és 16-án tartott nagyszerű és a fiókkör munkásságára irányító demonstratív és elméleti előadásaiért őszinte meleg köszönetét fejezi ki s tudomásul vette, hogy elkészültek a családi egyéniségi jellemlapok, melyek helyes vezetésére vonatkozólag Székely Gáborné tart előadást a január 11-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezleten. Ugyanez alkalommal az erdei iskoláról dr. Turcsányi Imre fog értekezni. Miután még elhatározta a választmány, hogy a szakosztályokat intenzív munkálkodásra serkenti és felkéri id. Árpási János adai tanítót, hogy egyik nyilvános gyermektanulmányi értekezleten mutassa be az olvasás-tanítás megkönnyítésére szolgáló taneszközét, meghallgatta a pénztáros jelentését és végül még több új tagot vett fel. A gyűlésen Orkonyi Ede dr. kuriai bíró társelnök elnökkölt. Kivüle jelen voltak még: Turcsányi Imre dr. társelnök, Galler Kristóf és Jánossy Gyula szakosztályi elnökök, Klug Péter ügyv. alelnök, Ábrahám János pénztáros, Blau Ármin ellenőr, Mayer Dezső jegyző, Biró Imre, K. Csapó Róza, Füzessi Márton, dr. Gerhauser József, dr. Henny Ferenc, Máhr Irén, Lovács József, dr. Szele Róbertné, Székely Gáborné, dr. Turcsányi Imréné, Fekete Ipoly és özv. Szamossy Györgyné választmányi tagok, Forgách Julia és Szabóné Balázs Mária vendégek.

Siketnémák pszichológiai vizsgálata. A siketnémák szegedi intézetének tanári testülete elhatározta, hogy ezentúl a siketnéma gyermekek értelmi képességét is tanulmány tárgyává teszi s az osztályokban kifüggeszteni szokott kimutatásokba e vizsgálatok adatait is felveszi. A testület megbizta egyik tagját, Plichta Bélát, hogy a siketnémák intelligencia-mérésére alkalmas módszereket tanulmányozzon és kísérletei alapján állítson össze. A testület a nm. miniszteriumot is felkérte, hogy hívja fel az összes hazai intézetek testületeit hasonló irányú munkálkodásra. Itt közöljük még, hogy a szegedi intézetben a gyermekek alak- és színlelkezetére vonatkozólag is folynak vizsgálatok, melyek különösen az érzékűeken végzett hasonló vizsgálatok adataival egybevetve lesznek igazán értékesek.

Intelligenciavizsgálat rendőrökön. Nagy László novemberi előadásai a szegedi gyermektanulmányi fiókkörben meggyőző erővel hatottak mindenkire. Bemutatásainak egyik eredménye lett, hogy a város kitűnő főkapitánya *Somogyi Szilveszter*, a rendőrökön intelligencia-vizsgálat megkísérlését határozta el. A kihagyásos módszer 14 éves gyermekeknek szóló szövegével végeztek vizsgálatot *Somogyi Szilveszter* és *Domokos Lászlóné*. Utóbbi a vizsgálat feldolgozását is vállalta. Ez az intelligencia-vizsgálatok legújabb *gyakorlati* térhódítása.

Kisegítő iskola Szegeden. Folyóiratunk múlt évi 9. számában megemlékeztünk a szegedi kisegítő iskola létesítéséről. Kedves kötelességünknek tartjuk, hogy az arról irt tudósításunkat kiegészítsük és elismeréssel emlékezzünk meg arról a lelkes és buzgó fáradozásról, amelyet *Jánossy Gyula* kir. tanfelügyelő, az adatgyűjtő szakosztály elnöke, az eszme megvalósítása érdekében a szegedi illetékes hatóságnál, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál s az iskola szervezése körül kifejtett.

N. L.

Tisztelgések. Társaságunk tisztviselő-kara *Teleki Sándor* gróf elnök vezetésével tisztelgett *Jankovich Béla* közoktatásügyi miniszternél abból az alkalomból, hogy kongresszusunk határozatait átadja. Teleki gróf meleg szavakkal mondott köszönetet a miniszternek kongresszusunk iránt tanusított érdeklődéséért, melynek szóval is kifejezést adott, hogy ott személyesen is megjelent s ezzel annak jelentőségét emelte. Kérte a minisztert, hogy azokat a javaslatokat, melyek az ország minden részéből összejött paidológusok három napi komoly tanácskozásainak eredményei, tegye tanulmány tárgyává s amit módjában áll, igyekezzék is megvalósítani. Kongresszusunk naplóját is átadta a miniszternek és arra kérte, hogy a folyton fejlődő, országosan működő és külföldön is jónévnek örvendő társaságunkat továbbra is részesítse anyagi támogatásban, mert enélkül nem tud tudományos és nemzetnevelő, az egész országra kiterjedő kultur munkásságának eleget tenni. A miniszter válaszában nagy elismeréssel emlékezett meg a kongresszusunkról s társaságunk működéséről, melyet ezideig is méltányolt és figyelemmel kísért. Ezután még fokozottabb mértékben érdeklődik működésünk iránt s igyekszik a társaságot a megfelelő erkölcsi és anyagi támogatásban részesíteni.

A küldöttség ezután *Balogh Jenő* dr. igazságügyminisztert kereste fel, kinek *Teleki* gróf megköszönte a kongresszus anyagi s erkölcsi támogatását s kérte, hogy társaságunkat eszméi és törekvései megvalósításában továbbra is támogassa. Együttal figyelmébe

ajánlotta és átadta a kongresszus «Napló»-ját. Az igazságügy-miniszter biztosította a társaságot jóindulatáról, mert rokonszenvez működésével. Sajnálataát fejezte ki, hogy a mostani nagy elfoglaltsága miatt a gyermektanulmányozás eszméivel, tudományos kutatásaival nem foglalkozhatik oly sokat, mint ezideig. Hivatali működése fontos feladatának tartja, hogy annak eszméit és törekvéseit megvalósítsa.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság új tagjainak névsora. Az 1913. december 22-iki választmányi ülésen 101 új tag vétetett fel Társaságunk tagjai sorába, kikkel a tagok száma 1456-ra szaporodott. Az új tagok névsora a következő: Demjén Sándorné igazgató Szatmár, Bakcsyné Korbuly Irén tanítónő Szatmár, Horváthné Nyárady Berta tanítónő Szatmár, Luby Margit tanítónő Szatmár, Bácskai József tanár Szatmár, Pilhofer Ida tanítónő Szatmár, Ritoók Piroska tanítónő Szatmár, Blaskovich Edit tanítónő Budapest, Molnár Ferenc igazgató Técső, Jónásné Baranyai Ilona tanítónő Szatmár, Posvéth Irén igazgató Szatmár, Tiefenthaler Etelka tanítónő Szatmár, Aczél Ilona tanítónő Szatmár, Váczy Ferenc tanár Szatmár, özv. Székely Mihályné Budapest, Szirmai Oszkárné Budapest, Székely Lajos tanító Körmend, Borbély Mária gyak. isk. tanítónő Nagyvárad, Orsolya-zárda, Drózd Gyula tanítóképző-intézeti tanár Modor, dr. Berényi Antal kir. járásbíró Nagysomkút, Lathwesen Gyula szföv. tanító Budapest, Latzkovszky Lajos kir. tan. javító-intézeti igazgató Kassa, kir. javító-intézet, Havas Ödön nyomdatulajdonos Budapest, Róna Gézané telepfelügyelő Jászfényszarú, Weninger Kálmán igazgató-tanító Jászberény, Marcsányi Győző tanító Jászfényszarú, Sándor József hivatalnok Tápiósűly, Kajdy Béla tanító Tápiósáp, dr. Lengyel Piroska orvos Budapest, Noray Ella tanítónő Jászberény, Pálffy Etelka áll. tanítónő Jászberény, Gondos József orvostanhallgató Jászberény, Fábry Elekné tanítónő Jászfényszarú, Buchinger Manóné Budapest, Soós Béla kir. törvényszéki bíró Kassa, Greguss Gyula áll. tanító Kiskunhalas, gróf Vay Gáborné Berkesz, u. p. Demecser (Szabolcs vm.), Tantossy Kálmánné telepfelügyelő Abony (Pest vm.), Stoll Ernő tanító Nyiregyháza, Ambrus Antal igazgató Kudzsir (Hunyad vm.), Tizély Julia polg. isk. tanítónő Ujvidék, Ranczay József főgimn. tanár Lócse, Szalay István Budapest, Vogl János tanár Marosvásárhely, Hoffmann Géza cs. és kir. alkonzul Berlin, Faltys Hugóné polg. isk. tanítónő Budapest, özv. dr. Schwarz Miksáné szföv. tanítónő Budapest, Friss Ármin tanító Nyustya (Gömör vm.), Hetey Gabriella tanítónő Balavásár, Bermüller Mária Benigna tanítónőképző-int. tanár Temesvár (Józsefváros),

özv. gróf Hadik Béláné Mosdos (Somogy vm.), Dús Gizella tanítónő Zimony, Benes Imréné Budapest, Géczy János tanító Ujszász, Retkes Etelka telepfelügyelő Ujszász, Bardócz Endre tanító Ujszász, Vinekker János néptanító Váralja (Tolna vm.), Felczán József állami tanító Holics (Nyitra vm.), Sándor József királyi törv. bíró Brassó, Vizváry Vilmos igazgató Csallóközarányos (Komárom vm.), Mácsoi Albert tanító Jászfényszarú, Kreskay János igazgató Bölcske (Tolna vm.), dr. Várkonyi Hildebrand főgimn. tanár Pannonhalma, dr. Dános Erzsí tanárnő Budapest, Beráts Emma szfőv. tanítónő Budapest, Sziklás Sándor polg. isk. tan. Budapest, Hartyánszky Vilmos javító-int. családfő Aszód, Libucz József javító-intézeti családfő Aszód, Lénard Jenőné Budapest, dr. Kováts József orvos Budapest, Hollós Sámuel tanító Vác, Hindy Péter hivatalnok Budapest, Dénes Károly mérnök Budapest, Gross Marcell mérnök Budapest, Ocskay Miklós igazgató-tanító Józseffalva (Torontál vm.), Csőregi Ferenc igazgató-tanító Temesvár, Sajermann Ferenc községi tanító Temesvár, Bergmann Ármin tanító Alsórétfalva (Trencsén vm.), Geszty Rezsőné Budapest, Forda Jenőné Budapest, Gebhart Mihály Rákospalota-Ujfalu Muraközi Ilona elemi iskolai igazgató Budapest, dr. Pollacsek Károlyné pártfogó tisztviselő Budapest. Gerő Hermína tanítónő Makó, Károlyi Sándor igazgató Szatmár, Hoffmann Sándor tanító Felsőrönök utolsó posta Alsórönök (Vas vm.), Szántó Ferenc kereskedő Budapest Tisztviselő-telep, Benedek Béla tanító Ózd (Borsod vármegye), Majdan Claudia pártfogó tisztviselő Budapest, Nemeskéri Kiss Józsefné pártfogó tisztviselő Budapest, báró Kempelen Béláné pártfogó tisztviselő Budapest, Schwartz Gyula géplakatos Rábatótfalu, Sonnenschein Sámuel hitoktató Budapest, Halász Arnold tanító Budapest, Kovács Mór kereskedő Zalaegerszeg, Bök Béla kir. törv. bíró Pécs.

Külföldi Szemle.

Összeállította: Wuiáné Perényi Irén.

Az angol gyermek-büntetőtörvénykönyvből. (Bund. Bern 1913. I. 28.) Angliában sikerült a fiatakorúak büntényének számát tetemesen csökkenteni, ami az 1908-ban kidolgozott gyermek-büntetőtörvénykönyvnek köszönhető. Ez a törvénykönyv összefoglalja mindazokat a törvényeket, amelyeket más államokban különböző törvénykönyvekben szétszórva találunk.

Az első fejezet a gyermekvédelemmel foglalkozik. A törvény kimondja, hogy mindazok, akik gyermeket dajkaságba fogadnak, kötelesek 48 óra alatt írásban bejelenteni lakásukat, annak a címét, aki a gyermeket átadta, továbbá a gyermek nevét, születési évét és helyét. Köteles a lakás változását is 48 óra alatt bejelenteni.

A törvény az előljáróság kötelességévé teszi, hogy gondoskodjék arról, hogy a dajkaságba adott gyermeket időközönként meglátogassák és ellenőrizzék.

Írásbeli engedély nélkül nem tarthatnak gyermeket, aiktől már rossz bánásmód miatt egy alkalommal el kellett venni gyermeket, vagy akik egészségtelen helyiségekben laknak. Az előljáróság megszabja az egy szobában tartott 7 éven aluli gyermekek számát.

Ha a dajkaságban lévő gyermek meghal, köteles azt a gondozója 24 óra alatt bejelenteni. Az előljáróság köteles meggyőződni arról, hogy a gyermek orvosi kezelésben részesült-e; a kezelőorvos pedig köteles bebizonyítani, hogy a gyermeket utolsó betegségében kezelte és mi a halál oka.

Az angol állapotokra nagyon jellemző a törvény azon rendelkezése, hogy a dajkaságba adott gyermekek be nem bízhatóak.

Az első fejezetben foglalt törvény ellen vétőket nagyon szigorúan büntetik. A vétkeket 6 hónapig terjedő fogház büntetéssel vagy 25 fontig (600 K) terjedő pénzbüntetéssel sújtják. A büntetés pénzek az illető községi előljáróság pénztárába folynak s a község céljaira használhatók fel.

A sport mint nevelő eszköz. (Die Zeit 1913. II. 2.) Az alsóausztriai tartományi iskolatanácsban a testnevelésre szervezett bizottság ülést tartott, melyen a testi nevelés reformálását határozták el. A tanulókat testi fejlettségükhöz képest 3 csoportba sorol-

ták. Az első csoportba tartoznak a tanulók 12 éves korukig, ezek számára a játékot, kirándulásokat, korcsolyázást, az állóvizben való úszást rendelik. A második csoportba tartozó 13—15 éves tanulók számára az állóvizben való evezést, skifutást és a folyóban való úszást tartják a legjobb testedző eszköznek. A harmadik csoportba tartoznak a 15 éven felüli növendékek, akiket vivásra, céllovászatra, folyóvizben való evezésre kell tanítani. Az atlétika könnyebb ágait és a football-játékot bármely korban levő tanulók űzhetik.

Minden csoportnak saját bizottsága van, melynek a tanfelügyelő, egy orvos és egy szakember a tagja. Az egyes bizottságok döntenek afelett, hogy mely növendékeket lehet az egyes sportágak gyakorlása alól felmenteni és mely korban szabad az egyes gyakorlatokat megkezdeni. Ennek az ülésnek határozata értelmében dolgozzák ki a testnevelés tervét, mely szerint az iskolákban tanítani fognak.

A tél veszélyei a gyermekekre. (Jó Egészség. 1914. év 2. sz.)

Azt hiszi a legtöbb anya, hogy a tél veszélye csak a meghülés. Pedig a télnek nem is ez a legfőbb veszélye. Szó sincs róla, az erős lehülés különösen a csecsemőre igen veszélyes. Négy-öt hónapos csecsemőt erős hidegben egyáltalán nem szabad a szabadba vinni. Nagyobb egészséges gyereket azonban naponta egyszer-kétszer jól felöltözve — ha nincs szél — ki kell vinni a szabad levegőre. Persze a náthás, a köhögős gyermeket nem szabad kivinni, még orvoshoz sem. Annyit az orvosi tanács nem használhat, amennyit a beteg gyermeknek a hideg levegőre való vitel árthat. Nincs is erre szükség. Az emberséges orvos, ha rossz, hideg időben beteghez hívják, nem is követeli, hogy a gyermeket hozzá vigyék, hanem ő megy a beteg gyermekhez. A tél második veszélye azonban az, hogy — sajnos — nem szellőztetnek s így azután tavasszal feltűnő sok gyermek lesz tüdőbeteg és hal meg. Terjesszük tehát a nép között: hogy télen is kell ám szellőztetni s hogy súlyosan megboszulja az magát felnőttél és gyermeknél is egyaránt, ha nem szellőztetünk egész télen át.

Anya és csecsemővédelem Oroszországban. A Romanov-jubileum alkalmával az orosz cár a pétervári és moszkvai bankoktól kapott egy millió rubelt az anyák és csecsemők számára alapítandó szanatórium részére adományozta. Ennek az intézménynek a főcélja, hogy némileg megszüntesse az óriási gyermekhalandóságot, amely az állam népesedését tetemesen csökkenti. Ez ideig Oroszország az első a kultúrállamok sorában a gyermek-

halandóság tekintetében. Az elmúlt évben 7000 gyermek halt meg Szentpéterváron, mielőtt hatodik hónapját betöltötte volna. A vidéken ennél sokkal nagyobb a gyermekek halandósága. A születések száma pedig csökkenőben van már évek óta. 1907-ben 1000 asszony közül 133-nak született gyermeke, 1912-ben már csak 116-nak. Tehát e bajnak az orvoslása nagyon fontos ügye Oroszországnak.

Gyermekmenhely Porchefontain mellett. (Journal des Débats. Paris, 1913. I. 29.)

A francia Fehérkereszt-egyesület ülésen Mme Veil-Picard előadást tartott a porchefontaini gyermekmenhelyről vetített képekkel.

Ennek az intézménynek a célja a leány-anyak befogadása, hogy csecsemőiket fölnevelhessék. Gondoskodik az intézet e szerencsétlen nők tanításáról, hogy az erkölcsös élet útjára tereljék őket s jó családanyak váljanak belőlük. A gyermekmenhely befogad oly csecsemőket is, kiknek anyjuk a kenyérkeresettel van elfoglalva s nem képes gyermekét felnevelni. Foglalkozik az intézet fiatal leányok elméleti és gyakorlati kiképzésével, hogy leendő anyai kötelességüknek megfelelhessenek. Az előadás fonalán képekben mutatta be az előadó a menhely berendezését s a felügyelőnök önfeláldozó pontos munkáját.

A játékiskola. Londonban a Shepperton-utcában nemrégén játékiskolát nyitottak meg, amely ez ideig páratlan a maga nemében. Az iskola, amelynek célja a gyermekek foglalkoztatása és a különböző játékszerekkel való bánásmód elsajátítása, nagy látogatottságnak örvend. Az iskola berendezése egy játékszer áruházhoz hasonlít. Tágas termei szekrényekkel vannak ellátva a legkülönbözőbb játékszerekkel. A tanítás kezdetekor a gyermekek izgatottan várják a tanítónőt, aki megkérdezi őket, hogy ki mivel szeretne játszani. Nemsokára mindegyik megkapja a kívánt játékszert s boldogan játszik vele. Egy másik teremben agyagból mintáznak a gyermekek és maguk készítenek különböző játékszert.

A londoni tanácsnak annyira megtetszett ez az életrevaló gondolat, hogy száz darab értékes játékszerrel ajándékozta meg az iskolát.

Próbságok a gyermek életéből.

Tételek a gyermek nyelvének fejlődéséről.

Összeállította: Nagy László, Budapest.

Második s befejező közlemény.

Igeragozás. Idő. 1. Először használja a gyermek a jelent, mint valamely cselekvés appercepciójának (felfogásának) kifejezését. *Margitka alszik.* 20 hó.

2. A jelennel majdnem egy időben fordul elő a mult idő, mint valamely megtörtént cselekvés reprodukciója. *Szisa ment,* 20 hó.

3. A jövő időt, amely bizonyos következtetést foglal magában, csak később használja a gyermek, de nem a konvencionális formája szerint. Eleinte mint feltételes mód jut kifejezésre: *Volna megharapna,* 24 hó. Később mint időhatározóval (majd, holnap stb.) összekötött jelen fordul elő. A jövő összetett konvencionális formáját a gyermek úgyszólván csak az iskolában, 7—8 éves korában tanulja meg.

Igemód. 4. Először a jelentő módot használja a gyermek mint a jelen cselekvés appercepcióját vagy a mult történés reprodukcióját. (Lásd fennebb az 1. és 2. pontot.)

5. A parancsolás, mint az akarat kifejezése, igen korai a gyermeknél. Már a nyolc éves gyermek kifejezi akaratát mutatással, megjelölván az akarat célját (tárgyát). Mikor a gyermek beszélni kezd, akkor is eleinte az akarat célját fejezi ki. *Tej! Fel!* (Emelj fel!) *Le!* (Guggolj le!) Magát a célhoz vezető mozgást (cselekvést) csak később fejezi ki, a konvencionális formája szerint, elsősorban akkor, amikor a cselekvés a cél. *Verd meg,* 24 hó. Tehát valamivel később mutatkozik, mint a jelentő mód (20 hó), ami természetes is, mert a parancsoló mód a jövőt fejezi ki.

6. **Szintétikus nyelvformák analitikus kifejezése.** A gyermek ezen összevont kifejezést: szeretlek, analitikusan fejezi ki, így: *szeretem téged* (24 hó). A személynek, mint tárgynak beleolvasztása az ígébe a szintétikus elméműködésnek fejlettebb formáját kívánja. Erre a két éves gyermek nem képes. Hasonló analitikus kifejezések ugyanezen korból: *nem jól van ülve*, ehelyett: *nem jól ülök*; *nem jól van fekvőve*, ehelyett: *nem jól fekszem*; *se nincs*, ehelyett: *sincs*.

A **szóképzések** később lépnek fel a szóragozásoknál, mert a szóképzésben két fogalom állandóan kapcsolódik és egyetlen szóval fejeződik ki. A szóképzések tehát az *abstraktív* és *szinhetikus* elműködések bizonyos fokú előhaladottságán alapulnak. A szóképzés fokozatai:

1. A legelső szóképzések a *főnévből való igeképzések*. Ez a legkezdetlegesebb foka az abstrakciónak, amelyen a gyermek a cselekvést a tárgyhoz hozzáfűzi, attól külön elképzelni nem tudja. Tehát már némileg *általánosít*, de nem abstrahál. Ilyen első képzések: *mezitlábozik, ujságozik* (olvas) 29 hó; *cirkusoztam* (31 hó, Balassa), *darázsolik* (csip) 35 hó; *kicsombékol, kibojtoz*, 38 hó. Ezekkel egyidejűleg lépnek fel a melléknevekből hasonló módon képezett igék: *gorombázik*, 23 hó; *hidegüt*, 38 hó.

2. Szembetűnőbb az *általánosítás* azon esetben, amikor a gyermek az *igéből melléknevet* képez. Az ilyen képzések az előbbiekkel (a főnévből igeképzés), körülbelül egyidőben lépnek fel, mert a képzésekben még mindig a tárgyra (személyre) való konkrét vonatkoztatás van. Példák: *törös*, 23 hó; *találgató*, 42 hó; *szere-tős*, 48 hó.

3. Magasabb fokon fordulnak elő a *szabad igeképzések*, amikor már t. i. a gyermek a cselekvéseket elvontan is felfogja. Ezen igeképzésekben az értelem és szép hangzás szerint kombinálódnak az elemek. Példák: *vidrácso*, 54 hó (vidáman ugráncsozik), *diribol*, 54 hó; *takaróztassanak be* (40 hó, Balassa).

4. A *főnévképzés igéből* hosszabb fejlődés eredménye, csak akkor lép fel, amikor a gyermek már képes elvonásokra, tehát a 8–9 éves koron túl. Endrei gyermeke csak 5½ éves korában használta ezt a kifejezést: *add ide azt a meghalást* (gyászcédulát), ekkor is konkrét értelemben.

Ragok s kifejezésmódok sematikus általánosításai. Általános jelensége a gy. nyelvnek, hogy az ismertebb s egyszerűbb ragokat használja olyan esetekben, amikor közönséges nyelvhasználat módosítja az egyszerű ragot, vagy azt egy másikkal helyettesíti.

1. A gy. a tárgyas igeragozás 3-dik személyének csak az egyik formáját használja. *Szoptat-i, olvas-i, kapar-i*, 31 hó.

2. A *k* többes ragot az *i* helyett.

3. A *ja-je* 3-dik személyű birtokragot az *a-e* helyett. *Szemi-je, fogá-ja*, 30 hó.

4. A többesragot használja minden esetben, amikor több tárgyról van szó. *Sok halak van benne*, 32 hó. *Leányoknak bölcsője szoktak lenni*, 32 hó.

5. Viszonyításról lévén szó, idesorolhatjuk azon esetet is, amikor a gyermek az okhiányt (okkizárást) kifejező mellékmon-

datot az oki mellékmondat formájába öltözteti, tehát a formát sematikusán általánosítja. Kérdik a gyermektől: «Miért vert meg Ferike?» Felelet: «Azért, mert nem bántottam.» (Habár nem bántottam) 35 hó.

6. Sematikus általánosításnak tartható ezen kifejezőmód is: *Verekszik engem*, ehelyett: ver engem, 27 hó. A gyermek az előbbi kifejezőmódot, verekszik, szokta meg, t. i. az igének a visszaható jelentését. Ezt alkalmazza akkor is, minden változtatás nélkül, amikor az igének a kiható jelentését kell kifejeznie. Lényegre nézve azonos, de valamivel komplikáltabb azon eset, amikor a gyermek (40 hónapos) azt mondja: *takaródtassanak be*, ehelyett: *takarjanak be* (Balassa). A gyermek ez esetben is a megszokott visszaható igét használja a cselekvő helyett. Mivel azonban már érzi a visszaható és kiható jelentés közötti különbséget, a visszaható igét műveltető képzővel látja el.

Képzők sematikus általánosításai. A gy. bizonyos megszokott s a neki jól ismert képzőket sematikusán általánosítja, úgy, miként a ragokat. Különbség azonban mégis van, mert a képzők általánosítása közelebb áll a szóértelem (tartalom) általánosításához, mint a ragoké. Ez általánosítás oka tehát a sematikus gondolkodás, az értelem differenciálódásának hiánya.

1. A minőség fokozásának képzőjét csak egy formában pl. *abb-ebb* alkalmazza s a rendhagyó fokozást mellözi. *Sokabb* (több), *kicsibb*, 36 hó (Balassa), *szebbebb*, 40 hó (Balassa). Tehát a gyermek az egyszerű formákat általánosítja, nyelvtani kivételt nem ismer.

2. A fokképzőt alkalmazza a főnevekre is. *Aranyabb*, *cseppebb*, 38 hó.

3. A tulajdonságfokozás formáját alkalmazza a lefokozásra is. *Leg nem forróbb* (legkevésbé forró). 38 hó.

4. Az ismert határozó szó mintájára képez új határozó szót. *Levül* (lent felül mintájára) vagy *levülső*, 4¹/₂ év; *lellü* (lent, Balassa), 36 hó.

5. Talán ide sorolhatjuk a *kettő* szó általánosítását is. *Kettő pojjá* (két pohár), *kettő láb*, 30 hó.

6. A szóértelem sematikus általánosításának esete az *el* igekötő segítségével új igék képzése. Az *el* igekötő értelmét korán fogja fel a gyermek a következő kifejezésekben: *eltör*, *elesik*, *elront*. Ezek értelme alapján az *el* igekötőt általánosítja, ahol tönkremenésről van szó. *Elvisítja a notámat* (elrontja), 24 hó. *Már elvilágosodott* (elaludt a gyertya), 29 hó. *A nap elsüt* (leszáll), 5 év.

A képzetassociáció szabad követése. *Láttam csillagokat — kettőt. Ez is virág — szép*, 22 hó. A jelző az általános fogalom individualizáló megjelölésére szolgál. S a magyar nyelv inkább a

logika törvényét, mint a képzetassociáció sorrendjét követve elébe teszi a jelzőt a jelzett szónak. A gyermek nem ismervén a nyelv ezen konvencionális kifejezőmódját, ő a képzet kapcsolódásának folyását követi s előre teszi az általános képet, amely megszokottságánál fogva könnyebben s előbb reprodukálódik, s azután mondja ki az individualizáló megjelölést. Ez tehát éppen az ellenkezője az előbb közölt eseteknek: *a szematikus kifejezőmód mellözése.*

Szóképek. A gyermeknek nehézséget okoz az elvont gondolat vagy cselekvény beleillesztése az ő gondolatkörébe. Ezért az elvont cselekvény kifejezését konkrét cselekvénnyel helyettesíti. Például, ehelyett; csak úgy álmodban láttad? ezt mondja: *csak úgy nézted a dunyhában?* 5 éves. Ez a példa világot vet nemcsak a gyermeki, hanem talán a népi képes kifejezések keletkezésére is, amelyek gyakran nem költői megnyilvánulások, hanem az absztrakt gondolkodás hiányának egyszerű következményei.

A gondolattartalom elemzése. A gyermeknek számos beszédbeli hibája a tökéletlen analízisből származik. A gyermek a maga nagyobb gondolategységét, összefüggő képzetsorozatát nem elemezi vagy csak részben elemezi, minek következtében azt csak részben, tökéletlenül, külsőleg összefüggéstelenül fejezi ki.

Ismeretes, hogy a gyermek a beszédtanulás első korszakában egyetlen szóval vagy szótaggal fejezi ki akaratát, gondolatát. *Tá* (kimenni sétálni), 15 hó; *tej* (kérek tejet), 15 hó.

Később már mondatba vagy mondatokba foglalja gondolatát s akaratát, de képzetsorozatából egész csoportokat hagy ki. Ebből származik a gyermek mondatfűzésének számos furcsasága. *Verd meg, mert bűdös vagyok.* (Verd meg a Ferit, mert azt mondta nekem, bűdös Jolán), 24 hó. *Volna megharapna* (ha a kutya nem a képen volna, megharapna), 24 hó. *Volna elmentél volna becsuktam* (ha elmentél volna, Ferike, nem csaptam volna be az ujjadat, hanem rendesen csuktam volna be az ajtót), 28 hó. *Én lemegyek azért se* (azért se megyek fel, én lemegyek), 22 hó.

Übersicht der letzten Nummer.

Jahrg. VII. Nr. 10.

Psychologie und Pädagogik der Kinderlügen.

Von Bürgerschullehrerin Frau August Martos, Budapest.

Im Kindesalter begegnen wir Lügen im allgemeinen nicht zu häufig. Als Ergebnis ihrer Datensammlung bezeichnet Verf. 70% der lügenhaften Kinder in der Schule im Verhältnis zur gesammten Schülerzahl, während in andern Klassen kein einziges Kind gewesen sein soll, das der Lehrer für lügnerisch erkannt hätte. Besonders in Kinderbewahranstalten und in den zwei ersten Klassen der Elementarschule kommen Lügen nur sehr spärlich vor. Bei normalen Kindern finden sich in den Unterklassen im allgemeinen weniger lügenhafte, als in den höheren Klassen, bei den Schwachbefähigten aber verteilen sich die Lügner in der ersten, zweiten und dritten Klasse in gleichem Masse. Die geringste Anzahl lügender Kinder trifft man in der Bewahranstalt, wie doch auch individuelle Prüfungen beweisen, dass im Kleinkinderalter positive Lügen zu den seltensten Fällen gehören. Ihre eigenen Beobachtungen stellte Verf. an Zöglingen der Elementar- und Bürgerschule, ferner an ihren vier Kindern an, wovon sie den letzteren Daten die grösste Vertrauenswürdigkeit zumutet.

Ihren Beobachtungen gemäss spielen im Kleinkinderalter die *anscheinenden Lügen* eine gewichtige Rolle. Vor dem 6. Jahr kommen positive Lügen sehr selten vor, sondern nur nach diesem Alter. Das kleine Kind, besonders zwischen 3–6 Jahren, behauptet oft solche Unwahrheiten, die man nicht für eigentliche Lügen nehmen kann, zumal sie derjenigen Elemente entbehren, welche zum Begriff der Lüge gehören, nämlich: *sie sind wohl Unwahrheiten, jedoch keine Irreführungen*, in den meisten Fällen weiss das Kind ja nicht einmal, dass es unwahre Dinge behauptete. Eine derartige Verdrehung der Wahrheit kann auf verschiedene psychische oder physische Ursachen zurückgeführt und für nichts anderes betrachtet werden, als *eine Offenbarung des sich entwickelnden körperlichen und seelischen Lebens des Kindes* und soll also als solches vom sittlichen Standpunkt nicht beurteilt werden.

Das Erinnerungsvermögen, sowie die Beobachtungsgabe des Kindes sind im vorschulpflichtigen Alter äusserst schwach und er-

strecken sich nur auf bestimmte Dinge, denen es ein Interesse bekundet.

Den Erfahrungen der Verfasserin gemäss pflegen Lügen selbst bei grösseren Kindern wegen der Schwäche des Erinnerungsvermögens und der Unzulänglichkeit der Apperzeption vorzukommen.

Auch geschieht es oft, dass unwahre Behauptungen durch *Vertausch von Vorstellungen, durch Begriffsstörungen und die Mangelhaftigkeit logischer Verbindungen* verursacht werden. Begreifliche Irrtümer entstehen auch dann, wofern das Kind seine Meinung über etwas für bestimmtes Wissen oder aber seine lebhaft empfundene Sehnsucht für Wahrheit hält.

Ein ähnlicher psychologischer Vorgang spielt sich in der Seele des Kindes ab, wenn das kleine Kind mit Schwierigkeiten des sprachlichen Ausdrucks kämpfend seine Missbilligkeiten oder Wünsche noch nicht ganz präzise auszudrücken vermag und solchergestalt seine Behauptungen als unwahr erscheinen lässt.

Phantasielügen werden diejenigen Behauptungen des Kindes genannt, die zwar von der Wahrheit abweichen, dennoch aber als keine positiven Lügen gelten, da sie doch nicht etwa Irreführungen, vielmehr Spiele der kindlichen Phantasie bloss sind. Das Kindlein spricht, plauscht, und findet sein Vergnügen darin, dass es die farbigen Formen seiner Phantasie verkörpern und wenn schon nicht in Wirklichkeit, wenigstens in Worte fassen könne.

Des öfteren entstehen Lügen durch Suggestion. Diese wirkt unbemerkt auf das Kind, wo es dann lügt. Den unwiderstehlichen Einfluss der Suggestion zeigt ein interessantes Experiment einer Budapester Lehrerin. Sie erzählte den sechsjährigen Mädchen ihrer Klasse ein erfundenes Ereignis. Sie sagte, sie sah morgens, als sie in die Schule kam, wie eine Frau auf der Gasse ihren Sohn geschlagen hat. Daraufhin fragte sie die Kinder, ob es nicht jemand unter ihnen sah, als sie in die Schule kamen. Zwei Drittel der Klasse meldeten sich, den Fall gesehen zu haben.

Die scheinbaren Lügen kommen nach dem 5. Lebensjahr schon seltener, mit dem Ende des 6. Jahres aber nur noch spärlicher vor, und bei grösseren Kindern gewahren wir die positiven Lügen. Ganz genau lässt sich die Altersgrenze der zweifachen Lügen nicht angeben, da positive Lügen auch schon im Alter von 3–6 Jahren vereinzelt gehört werden. Unstreitbar zeugen die Lügen normaler Kinder für eine gewisse geistige Reife; denn, wenn diese lügen, vermögen sie die Wahrheit von der Unwahrheit, das Geschehnis von dem Nichtereignis bereits zu unterscheiden, der Zweck ihres Lügens steht klar vor ihnen, sie distinguieren, zeigen sich erfinderisch im Erdenken der Dinge der Lüge, wie auch in der Zusammenstellung deren Details.

Das häufigste Motiv der positiven Lügen im Kindesalter ist *die Furcht*. Die Schuldisziplin, die masslose Strenge der Eltern, die Furcht vor Prügel machen die empfindliche Seele des Kindes verzweifelnd zappeln; weshalb es dann nach allem hascht, zaudert und gleich dem Ertrinkendem, der an dem rettenden Strohalm sich klammert, trachtet es ebenfalls aus der bedrängten Lage mit Hilfe einer Lüge sich zu befreien. Das ganz kleine Kindlein freilich besitzt die gehörige Empfindungsgabe nicht, um die aus Furcht behauptete Lüge für wahr zu verfechten, weshalb es am häufigsten einen physischen Grund, wie Schmerz oder Müdigkeit, als Vorwand angibt.

Nach den Beobachtungen der Verf. kann man sowohl bei Knaben als auch Mädchen das Lügen mit *der Eitelkeit* motivieren. Hieher zählt sie oft auch jene Fälle, wo das Kind lügt, um das Interesse für sich in Anspruch zu nehmen, oder damit die Erwachsenen sich mit ihm mehr befassen sollen. All dies erhärtet Verf. mit Daten, die sich aber auf körperlich und geistig gesunde Kinder bloß beziehen.

In eine besondere Gruppe reiht Verf. diejenigen Lügen des Kindesalters ein, welche wir *pathologische Lügen* nennen. Kinder, die unmögliche Geschichten erzählen, müssen ärztlich untersucht werden, wobei es sich unzweifelhaft herausstellen dürfte, dass den Kindern vererbte Unzukömmlichkeiten anhaften, zuverlässige Merkmale einer langsamen Entfaltung, Rückenmarkleiden oder Neurasthenie aufweisen, und dass die pathologische Suggestion sie weitaus beeinflusst. Solche Kinder werden auch *mitomanische* Kinder genannt. Ungeachtet dessen, dass diese Kinder unerschöpflich im Lügen sind, tragen ihre Lügen dennoch den irreführenden Charakter der Wahrheit an sich, die pünktlichen Details, Stunden, die genaue Beschreibung der Kleidung der Personen machen die Umgebung glauben, dass etwas an der Sache sein müsse, denn es rauschen wohl die Blätter nicht, wenn der Wind nicht weht. Jedoch bei diesen kleinen «mitomanischen» Kindern rauschen die Blätter auch ohne Wind, und die Logik der Forscher steht ratlos in solchen Fällen vor der Grösse der Lüge und der Bedeutungslosigkeit des Motivs.

Der Aufsatzunterricht.

Von Gymnasialprof. **Karl Ács**, Nagyszalonta.

Der heutige Aufsatzunterricht, der immer noch in den Traditionen der griechisch-römischen Rhetorik und Stilistik wurzelt, ist nichts anderes, als das Einpauken einiger herkömmlicher rhetorisch-stilistischer Griffe und Regeln, somit rein rezeptiver

Natur. Die Stillehre von heute wieder zählt etliche nutzlose, fast nichtssagende Regeln auf, die in jeglichem Stilbuche wörtlich sich wiederholen. Sämtliche stilistischen Regeln sind Erzeugnisse von griechisch-römischen Rhetorikern und Sophisten, die aus dem Gesichtspunkte der modernen, psychologisch angelegten Sprachwissenschaft betrachtet, keinerlei wissenschaftlichen Wert innehaben, im Aufsatzunterricht aber vollends unbrauchbar, ja in mancher Beziehung geradezu schädlich sind. Es müsse doch schon einmal damit aufgeräumt werden, die Schüler vermittels stilistischer Regeln schreiben und konzipieren lehren zu wollen, was eben so wäre, als möchte der schöpferische Künstler aus irgend welcher Poetik oder Rhetorik das Schaffen erlernen wollen; weil, wohlgemerkt, der Aufsatz und das Schreiben gleichfalls Kunstschöpfungen im wahrsten Sinne des Wortes sind, nämlich: was die Seele er- und durchlebt, wird gestaltet, in Worte gekleidet und in versinnlichter Bildung vor uns gebracht.

Diese Gestaltung der Erlebnisse im Sprachstoff geht aber auf Grund von Funktionen gewisser seelischer Kräfte von statten. Die Hauptaufgabe des Aufsatzunterrichts müsse daher die sein, die ungehinderte Funktion dieser seelischen Kräfte im Kinde hervorzurufen, zu fördern und zu erkennen. Bislang geschah von all dem eben das Gegenteil, indem der Aufsatzunterricht das freie Funktionieren der seelischen Kräfte des Kindes nicht nur nicht hervorgerufen, sondern einfach unmöglich gemacht hat. Wo das Kind nichts erlebt und durchgemacht hat, dort kann seine Individualität nicht zum Ausbruch gelangen. Der alte, aber auch noch der heutige Aufsatzunterricht stellt das Kind vor das Hervorbringen und Gestalten solcher Themen, die es nie erfahren, seelisch nicht erlebt, ja bisweilen nicht einmal gesehen hat. Es wird auf diese Weise in eine Zwangslage getrieben, wo es allgemeine Phrasen mechanisch neben einander häuft, woran aber die Vorstellung und Anschauung nicht beteiligt sind, weshalb eben dann die Spracharbeit als Handlung und Schöpfung, wie sie besonders im Kinde so stark und lebhaft wirkt, sozusagen untätig verbleibt. Das Unheil und den Schaden, was die Gebundenheit und Bewegungslosigkeit der Vorstellungsfunktion des Kindes schon für sich allein verursachen, beeinträchtigt nur noch mehr der Lehrer des Aufsatzunterrichts selbst, indem er durch seine fortwährenden Anweisungen, Befehle, Besprechungen und Verbesserungen jedwede freie, selbständige Bewegung des kindlichen Geistes behelligt. Ferner ist es ein Fehler, dass das Kind im allgemeinen vor ein sehr bewegliches Thema gestellt wird. Man müsse es demselben näher bringen und zwar so, dass sein individuelles Sehen und Erfahren

sich darin entäussere und dass es imstande sei, die eigenen Erlebnisse darin vorzutragen, aus den eigenen Bemerkungen und Anschauungen seine Vorstellungen hervorquellen zu lassen. Infolge einer solchen Tätigkeit wird eine schriftliche Fertigkeit im Schüler ausgestaltet, wie er sie in keiner Stilistik gefunden hätte. Nur unter solchen Umständen wird der Schüler mit wahrer Lust arbeiten, selbständig und ohne jeden Zwang schaffen, sich selbst betätigen, und solchergestalt wird der Sprach- und Aufsatzunterricht in die Schule der Zukunft in eine Arbeitsschule übergehen. *Die wahre grosse Schulreform wird die Schöpfung einer Schule der Arbeit und des Schaffens sein.*

Kindliche Zeugenaussagen.

Unter diesem Titel hielt Universitätsprofessor der Kriminologie *Dr. Paul Angyal* in der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung einen Vortrag. Die Zeugenaussage ist keine Reproduktion des Gesehenen und des Gehörten, sondern eine subjektive Reaktion, die nach Individualitäten verschieden ist; sie hängt vom Wahrnehmen, Erfassen, Verbleiben und Aussagen ab.

1. Die Wahrnehmung des Kindes ist mangelhafter als die des Erwachsenen, insbesondere in verwickelten Fällen. Der Interessenkreis des Kindes müsse beachtet werden, wie auch der Umstand, dass die Wahrnehmung des Raumes und der Zeit schwach ist. Ferner müsse mit dem Gemütszustand, dem häufigen Enttäuschen, der Illusion und Phantasie des Kindes gerechnet werden, weil sie alle die Wahrnehmung beeinflussen.

2. In der Auffassung, der Apperzeption sind die Kinder nicht gleichförmig. Es sei zu bestimmen, zu welchem Typus das Kind hierbei gehört. (Visuelle, auditive Typen u. s. w.)

3. Das Kind behält nicht alles im Gedächtnis, Tag für Tag vergisst es. Beinahe $\frac{1}{2}\%$ vergisst es täglich von den Ereignissen.

4. Die Aussagen der Kinder werden von den Gefühlen, der Gemütsverfassung, der Art des Ausfragens und den Szenen des Verhandlungssaales beeinflusst, was die richtige Aussage erschwert. Weitaus wichtig ist hier die Suggestibilität. Nach Stern sind bis zum siebenten Jahre 50%, vom 7. bis 18. Jahre 27% der Kinder leicht zu suggerieren.

Der Vortragende teilt seine Versuche mit, die er an 800 hauptstädtischen Schülern veranstaltete. Seine Ergebnisse erhärteten, dass die Aussagen der Kinderzeugen aus erwähnten Gründen nicht zuverlässig sind. Seiner Auffassung gemäss müssen die Kinder dennoch vernommen werden, denn wenn man ansonstiger geringfügiger Dinge nicht entraten kann, dürfen Kinder auch nicht un-

beachtet werden. Nicht also einer Verzichtleistung, vielmehr einer zeitgemässen Reform bedürfen die Zeugenschaften von Kindern. Diese sollte man nur in den Fällen verhöören, wo sie als Kronzeugen, oder unumgänglich notwendig sind.

Nur eine berufene, vorgeschulte Person vernehme ein Kind, doch auch nicht in der Hauptverhandlung, sondern nächst dem Ereignisse und mit Ausschluss der Öffentlichkeit. Die in der Fragestellung bewanderte Person müsse sich der Suggestivfragen vollends enthalten.

In zweifelhaften Fällen und wo die Aussage eines Kindes als Zeuge von entscheidender Bedeutung ist, solle es von einem Fachmann, einem Pädagogen oder Psychiater, ob seiner Glaubwürdigkeit vernommen werden.

Kinderforschungs-Nachrichten.

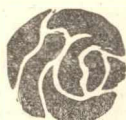
Die Kommission für Kinderliteratur beschäftigte sich desselben Tages mit ihrem Arbeitsprogramm. Es sollen demgemäss alle Bücher, die der Jugend geweiht sind, gewissenhaft studiert und sonach ein Register über nur gute Bücher, welche wahrlich für die Jugend sich eignen, zusammengestellt werden. Zwecks Erleichterung der Bewältigung des durchzunehmenden reichen Materials wurden Arbeitsabteilungen errichtet.

Am 4. Dez. v. J. hielt die Rechts- und Kinderschutzsektion der Gesellschaft für Kinderforschung eine Sitzung, wo *Josef Sándor Richter* am Gerichtshof zu Brassó, einen Vortrag unter dem Titel «*Kriminalpsychologische Beiträge zu Jugendlichen in der Provinz*» absolvierte. Nach einer ausführlichen Aussprache verkündete der Vorsitzende Universitätsprofessor Dr. *Paul Angyal* den künftigen Arbeitsplan der Sektion, wie folgt:

a/ Im allgemeinen möchte sie sich mit den Faktoren der Kriminalität beschäftigen. Dabei müsste also die Prüfung von individuellen Eigenheiten und der Einfluss der Umgebung studiert werden.

b/ Sie würde die Mittel der präventiven Massnahmen erforschen.

c/ Sie möchte die Wirkung der Erziehungsmassregeln und Strafen studieren.

Résumé du dernier Numéro.

VII-ème Année, No. 10.

De la psychologie du mensonge dans l'âge enfantin et des moyens pédagogiques à employer contre ce défaut.

Par : Mme A. Martos. Conférence prononcée à la séance publique de
la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant, le 6 décembre 1913.

En général, les mensonges sont assez rares chez les enfants. Les recherches faites par la conférencière dans diverses écoles, prouvent que 7% seulement des écoliers sont menteurs. Il y a même eu des classes où elle n'a pas trouvé d'enfant menteur. C'était surtout le cas dans les écoles maternelles et dans les première et deuxième classes de l'école primaire. Chez les enfants normaux, c'est surtout dans les classes inférieures que le nombre des enfants menteurs est moindre que dans les classes supérieures. Chez les enfants anormaux, au contraire dans les première, deuxième et troisième classes de l'école pour les enfants arriérés, elle a trouvé un nombre égal de petits menteurs. Des recherches individuelles prouvent de même que les mensonges positifs sont très rares entre 3 et 6 ans. Mme Martos a fait des observations sur des élèves des écoles primaires et secondaires ainsi que sur ses quatre enfants.

Selon ces observations, dans la petite enfance *les mensonges apparents* jouent un très grand rôle. Au-dessous de la 6-ème année, les mensonges positifs sont très rares. Le tout petit enfant, surtout entre 3 et 6 ans fait souvent des affirmations qu'on ne peut nommer des mensonges parce qu'elles sont dépourvues des éléments psychologiques inhérents à l'idée du mensonge; c'est à dire que ce sont *des assertions fausses, mais que leur but n'est pas de tromper*. L'enfant ignore même qu'il dise une chose qui n'est pas vraie. Cette subversion de la vérité est due à différentes causes psychiques et physiques. *Il ne faut les considérer que comme la manifestation du développement des fonctions intellectuelles et biologiques de l'enfant.*

La mémoire et la faculté d'observation sont encore très faibles dans l'âge enfantin et elles ne se tournent que vers les

choses qui intéressent tout particulièrement l'enfant. Même chez les enfants plus âgés, l'auteur a observé que l'imperfection de la mémoire et de l'observation sont des causes de mensonge. Il arrive aussi très souvent qu'*la confusion des images intellectuelles, le trouble des idées et le manque de raisonnement soient les causes des affirmations fausses.*

On peut ranger parmi les idées erronnées celles que l'enfant exprime en regardant comme un savoir précis son avis à lui-même sur une chose quelconque et où il prend son désir intime pour une réalité. Un travail identique se produit dans l'âme enfantine lorsque le sujet est encore en lutte avec les difficultés du langage et qu'il est incapable d'exprimer correctement sa désapprobation ou son désir. Aussi son affirmation semble-t-elle être fausse.

On appelle *mensonges d'imagination* ceux où l'enfant émet une affirmation fausse sans l'intention de tromper; mais où seule son imagination entre en jeu. Le petit enfant bavarde et il éprouve un vif plaisir à faire défiler devant ses yeux les créations de son imagination.

Les mensonges nés sous l'influence de la suggestion sont aussi très fréquents chez les enfants. Pour prouver l'influence de la suggestion sur les petits enfants, une institutrice de Budapest a fait une expérience très intéressante dans la première classe de l'école primaire. Elle a raconté aux petites filles une histoire imaginaire. Elle a dit, qu'en venant à l'école, ce matin-là elle avait vu dans la rue, qu'une femme battait son fils. Ensuite elle a demandé, si quelqu'une des petites filles n'avait pas assisté à cette scène en venant à l'école.

Deux tiers des enfants de la classe prétendirent avoir vu la chose. Une enfant a même dit de quelle couleur était le fichu de la femme et l'âge du petit garçon; une seconde petite fille prétendait avoir entendu les cris du gamin et une troisième a su pourquoi la mère avait frappé l'enfant.

Passé 5 ans, les mensonges apparents deviennent toujours plus rares et dès cet âge *les mensonges positifs* apparaissent. En disant des mensonges, l'enfant normal sait déjà faire la différence entre le vraie et le faux, la réalité et la fiction. Il voit clairement le but de ses mensonges; il distingue et invente des sujets à mensonges et sait en relier les détails. Le motif le plus fréquent des mensonges positifs est: *la crainte*. Quand l'enfant a peur, instinctivement, comme l'animal, il tâche de se cacher. S'il n'y parvient pas, il cherche à se retrancher derrière un mensonge. La discipline scolaire, la sévérité exagérée des parents, la peur d'être battu produisent une sorte de frémissement dans l'âme de l'enfant.

Selon les observations de l'auteur : *la vanité* joue aussi un rôle important pour motiver des mensonges, aussi bien chez les garçons que chez les filles.

Il faut placer dans une groupe tout spécial *les mensonges d'origine pathologique* qui dérivent de causes biologiques très différentes.

Le tableau suivant montre la classification des mensonges enfantins selon leurs motifs :

Classification des mensonges enfantins.

I.	II.	III.
Mensonges apparents.	Mensonges positifs.	Mensonges pathologiques.
Motifs psychologiques.	Motifs psychologiques.	Motifs biologiques.
<ol style="list-style-type: none"> 1. La faiblesse ou l'imperfection de la mémoire et de l'observation. 2. La confusion des images intellectuelles. 3. Le manque de raisonnement. 4. Le trouble des idées. 5. L'imperfection de l'expression verbale sous une influence physique. 6. La trop grande vivacité de l'imagination. 7. La suggestion. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. La crainte. 2. L'intérêt personnel : <ol style="list-style-type: none"> a) L'obtention d'un profit matériel. b) Le désir de la possession. c) Le désir de se tirer d'une situation critique. 3. L'antipathie. 4. La vanité. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. La disposition atavique à la phtisie. 2. La névrose infantine. 3. Les maladies de la moëlle épinière. 4. Une chute violente. 5. Le traumatisme, par suite d'une fièvre infectieuse. 6. La dégénérescence due à l'alcoolisme.

Le remède le plus sur recommandé par la conférencière est *la prévention du mensonge*. Il faut guider et développer la mémoire et l'observation de l'enfant et écarter toutes les circonstances qui font naître le mensonge. Il ne faut pas être trop sévère avec les enfants, et ne pas leur faire trop souvent des compliments pour ne pas éveiller leur vanité. *L'exemple des adultes* est très important. Il faut toujours dire la vérité aux enfants et devant les enfants.

L'enseignement de la composition hongroise.

Par : M. Ács, professeur au Lycée de Nagyvárad.

De nos jours, l'enseignement de la composition hongroise est encore basé sur les traditions du style et de la rhétorique des Grecs et des Romains. Il n'est autre chose que l'acquisition de quelques finesses et de quelques règles, alors qu'il est proprement d'une nature réceptive. Qu'est ce que le livre de style d'aujourd'hui? L'énumération de quelques règles inutiles qui se répètent presque mot à mot dans chaque livre. Toute les règles du style y sont les inventions des orateurs et des sophistes de l'ancienne Grèce et de Rome, qui n'ont plus aucune valeur au point de vue de la science moderne, basée sur la psychologie.

Ce qui se passe, soit dans notre âme soit dans le monde, doit être rendu en paroles et cette relation des événements par mots se produit à l'aide du fonctionnement de certaines facultés intellectuelles. Le but principal de l'enseignement de la composition serait donc de susciter le travail libre de ces facultés. Jusqu'ici ou n'a fait que le contraire, puisque l'enseignement de la composition hongroise loin de provoquer le libre jeu des forces intellectuelles n'a fait que l'entraver le plus possible. Lorsque l'élève n'a pas été mêlé à un événement, il est certain que sa personnalité ne peut se faire jour.

Dans notre enseignement actuel tout ce que l'enfant a de fort et de vivant doit être étouffé. Son imagination est liée par des règles qui sont dures et immuables. L'instituteur augmente encore cette inertie par ses corrections et ses indications de sorte qu'il empêche tous les mouvements libres de l'intellect juvénile et qu'il tarit la source naturelle et prépondérante du langage enfantin. L'observation et la perception développent dans l'enfant le vrai sens du style. L'instituteur doit donc pousser l'enfant à observer les choses qui l'entourent; il doit éveiller son intérêt et tâcher que l'élève n'écrive que ce qu'il a vécu, ce qu'il a vu et que son devoir soit toujours l'expression de ses idées personnelles.

M. Ács avait donné à ses élèves, pour sujet de style, le compte rendu des événements de leurs vacances de Noël. C'est un de ses élèves d'une intelligence faible et qui ne savait pas faire de «phrases» qui a le mieu réussi parce qu'il lui était permis d'écrire tout ce qui lui était arrivé personnellement. Une sérieuse réforme scolaire serait à faire en ce sens.

Le témoignage des enfants.

M. le Docteur *Angyal*, criminaliste, professeur à l'Université de Budapest a fait sous ce titre une conférence à la séance publique de la Société, le 8 novembre.

Le témoignage n'est pas une simple reproduction des choses vues et entendues, mais la réaction subjective de ces choses et elle est toute différente selon les individus. Cela dépend de la perception, de l'état de l'âme et de l'assertion. La perception de l'enfant est plus imparfaite et plus faible que celle des adultes, surtout dans des cas compliqués. Il faut considérer le domaine des divers intérêts de l'enfant et surtout se souvenir que ses notions relatives à l'espace et au temps sont des plus vagues. Il faut se rendre compte des dispositions de l'enfant, de ses erreurs fréquentes, de ses illusions et de son imagination parce que toutes ces causes ont une influence sur la perception.

Les enfants ne sont pas tous égaux dans l'observation et dans la perception. Il faut constater à quel type observateur l'enfant appartient (type visuel, type auditif etc.) L'enfant ne se souvient pas du tout de ce qui se passe autour de lui. Il oublie d'un jour à l'autre. $\frac{1}{3}$ % des événements sont oubliés journellement par les enfants. L'assertion de l'enfant est influencée par ses sentiments, sa disposition psychique, la façon dont l'interrogatoire est fait. M. *Angyal* fait ensuite connaître le résultat des expériences qu'il a faites sur 800 enfants de Budapest. Ce résultat prouve que *le témoignage des enfants est peu véridique par suite des causes citées.*

Il faut pourtant interroger l'enfant devant les tribunaux ; mais seulement dans les cas les plus urgents et il faut réformer les méthodes employées jusqu'ici. Un spécialiste seul doit interroger l'enfant devant le tribunal et jamais pendant les débats de la Cour, mais immédiatement après le fait et non public. L'interrogateur doit éviter les questions suggestives. Dans les cas douteux et lorsque le témoignage d'un enfant est décisif, il faut demander l'avis d'un spécialiste, c'est à dire d'un pédagogue ou d'un psychologue.

M. Otto de Babarczy-Schwartzter. La science de l'Enfant en Hongrie a subi une perte considérable de par le mort de M. le Baron de Babarczy-Schwartzter, docteur en médecine, professeur libre à l'Université de Budapest. Le défunt était l'un des Présidents de la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant. Il est vrai que dans son vaste champ d'action scientifique, la pédologie n'était qu'un épisode. Cependant, il lui a fourni des travaux précieux

et y a laissé des traces profondes et durables. Psychiatre avant tout, c'est en premier lieu des anormités de l'enfance qu'il s'est occupé. Dans son oeuvre: «Notions de psychiatrie» il a écrit cette étude si précieuse: «*Les principales causes biologiques et psychologiques des anormités dans l'Enfance.*» Cet ouvrage, publié en 1894 est encore de nos jours un des plus profonds et des plus précieux monuments de la littérature pédologique. Depuis ce temps, il a continué ses recherches et ses observations sur ses propres enfants. Il en a fait connaître le résultat dans une conférence faite, en 1901, au 31-e congrès des médecins sous le titre: «*La vie mentale de l'Enfant.*» (Publié en allemand: *Aus dem geistigen Leben des Kindes.*) Dans cet ouvrage, il s'occupait déjà de l'enfant normal. Il y explique l'égoïsme, la colère, les illusions, l'imitation et bien d'autres phénomènes de l'âme enfantine relativement aux images coercitives et aux idées fausses. En 1907, après la fondation de la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant, M. Babarcsi-Schwartzner vint s'y joindre. Il a présidé à plusieurs séances publiques et il y a fait une conférence «*Sur la volonté de l'enfant.*» Son dernier écrit pédologique fut: «*De la vie mentale de l'enfant*» qui a paru en 1907. Ce volume est le complément de son ouvrage précédent, et il est écrit dans un style de vulgarisation. Dans la partie pédagogique, le célèbre médecin donne aux parents des conseils très précieux.

La section de droit et de la protection de l'Enfance s'est réunie en séance de travail le 4 décembre, sous la Présidence de M. le Docteur Angyal. On a fixé le programme de cette section.

La section doit 1. s'occuper en général des facteurs de la criminalité juvénile. Le premier des devoirs sera la mesure de l'intelligence des enfants criminels et l'étude du milieu où vivent ces enfants. 2. Faire des recherches sur les moyens de prévention. 3. Etudier l'effet des mesures éducatives et celui des punitions.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.